

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Första kammaren.

Nr 34.

Lördagen den 21 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes och lades till handlingarna ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 402, utvisande att andra kammaren förenat sig med första kammaren i dess beslut att andra särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 230, angående reglering av löneförhållanden m. m. vid statsdepartementen, ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänstårsberäkning för vissa folkskolinspektörer; och

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anstånd med återbetalning av räntefritt lån för svenska församlingens i London kyrkobyggnad.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 65, i anledning av väckt motion om viss ändring i villkoren för statsbidrag till folkskollärares avlöning;

nr 66, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande bestämmelser angående statsbidrag till fortsättningsskola;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriska regleringsåtgärder inom Dalälvens flodområde;

nr 68, i anledning av väckt motion om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 114, angående anvisande av medel till vissa byggnadsföretag vid armén; samt

nr 69, i anledning av väckt motion om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 119, angående anläggning av ett stäckspår från Åkers styckebruks järnvägsstation till Åkers krutbruk;

lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om barn utom äktenskap m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åvägabringandet av en lag rörande kåd- och barrplockning, i syfte, bland annat, att förhindra uppkomsten av inhemsk industri med kåda och barr såsom råvara; samt

nr 38, i anledning av väckt motion i fråga om exportförbud å kåda och barr samt produkter därav.

Företogs val av åtta ledamöter i andra särskilda utskottet. Därvid avlämnades 130 valsedlar, som godkändes och efter partibeteckning ordnades i tre särskilda grupper så, att en grupp bildades av 73 valsedlar med överskrift »nationella partiet», en andra grupp av 40 valsedlar med överskrift »liberala samlingspartiet» och en tredje grupp av 17 valsedlar med överskrift »socialdemokratiska gruppen».

Härpå bestämdes till den utsträckning, som för utseende av föreskrivet antal ledamöter var nödigt, för varje grupp ordningen mellan namnen å gruppens valsedlar, och blevo därvid med iakttagande av härför stadgade grunder namnen uppförda så, som här efteråt sägs.

För »nationella partiet» uppfördes såsom

- nr 1 herr Fahlén,
- » 2 greve Lagerbjelke,
- » 3 » Spens,
- » 4 friherre Hermelin,
- » 5 herr Rooth,

vilka fem namn i denna följd upptagits å gruppens alla valsedlar.

För »liberala samlingspartiet» uppfördes såsom

- nr 1 herr Ekman, C. G.,
- » 2 » Holmquist,

vilka två namn i denna följd upptagits å gruppens alla valsedlar.

För »socialdemokratiska gruppen» uppfördes

herr Waldén,

vilket enda namn förekom å gruppens alla valsedlar.

Härefter vidtogs enligt givna bestämmelser fördelningen av platserna mellan de olika valsedelgrupperna, och befunnos därvid nedannämnda personer hava blivit till ledamöter i utskottet valda i följande ordning:

herr Fahlén	från »nationella partiet»,
» Ekman, C. G.,	» »liberala samlingspartiet»,
greve Lagerbjelke	» »nationella partiet»,
» Spens	» » » » ,

herr Holmquist	från »liberala samlingspartiet»,
friherre Hermelin	» »nationella partiet»,
herr Waldén	» »socialdemokratiska gruppen»,
» Rooth	» »nationella partiet».

Herr statsrådet *Stenberg* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 228, med förslag till lag om försäkringsrådet;

nr 229, angående förvärvande för svenska statens räkning av den Falun—Rättvik—Mora järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägen Mora Noret—Orsa m. m.;

nr 248, med förslag till ändrad lydelse av §§ 4, 5, 6 och 15 regeringsformen, §§ 6, 10, 20, 32, 33, 38 och 43 riksdagsordningen samt § 1 4:o tryckfrihetsförordningen; ävensom

nr 254, med förslag till lag med vissa bestämmelser mot oskäligen hyresstegring m. m.

Föredrogs och lades till handlingarna bevillningsutskottets memorial nr 25, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande viss del av utskottets betänkande nr 14, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 26 och 27 samt lagutskottets utlåtanden nr 27 och 28.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 39, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tillsättande av en jordkommission.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 40—43, första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 16 samt kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 10 och 12.

Vid ånyo skedd föredragning av lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 1 och 2 §§ rättegångsbalken, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 2 § rättegångsbalken m. m., dels ock en med anledning av förstnämnda proposition väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om arbetsle-
dighet å större
högtidsaftnar
för viss
personal.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckta motioner angående åtgärder för beredande å de större högtidsaftnarna av arbetsledighet för personal inom handeln eller annan affärsverksamhet.

Lagutskottet hade till behandling förehaft två till utskottet hänvisade lika lydande motioner, den ena väckt i första kammaren, nr 7, av herrar *K. J. Ekman*, *C. H. von Mentzer* och *K. J. Gustafsson*, och den andra väckt i andra kammaren, nr 76, av herrar *Johanson* i Huskvarna, *Nilsson* i Linnås, *Jonsson* i Hökhult, *Gabrielsson* och *Räf*, uti vilka motioner bemästllts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida och i vilken omfattning åtgärder skulle kunna vidtagas till beredande av ledighet från arbetet för den inom handeln eller annan affärsverksamhet anställda personalen å de större högtidsaftnarna, särskilt jul- och nyårsafton, efter klockan 2 middagen, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda grunder hemställt, att ifrågavarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av, utom andra, herr *Lindhagen*, som hemställt, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t i samband med utredningen om övriga ifrågasatta begränsningar genom lagstiftning av arbetstiden även måtte taga i överbäggande de i motionerna framhållna önskemål.

Herr *Ekman*, *Karl Johan*: Herr greve och talman, mina herrar! I de motioner, som föreligga, har jag jämt mina medmotionärer yrkat, att det skulle överlåtas åt Kungl. Maj:t att låta utreda, huruvida och i vilken omfattning åtgärder måtte kunna vidtagas till beredande av ledighet från arbetet för den inom handeln eller annan affärsverksamhet anställda personalen å de större högtidsaftnarna, särskilt jul- och nyårsafton, efter klockan 2 middagen, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Det vore meningen, att sådan ledighet icke skulle förekomma på förmiddagen, men att den skulle kunna förekomma på eftermiddagen. Klockan 2 är naturligtvis icke någon en gång för alla fastslagen tid, utan det skulle bero på utredning, i vilken omfattning ledighet skulle kunna beredas. Man skulle till exempel kunna tänka sig, att affärerna kunde stängas klockan 5 eller klockan 7, om det icke ginge för sig att stänga dem så tidigt som klockan 2. I motionerna hava vi påpekat, att det i lagen om arbetarskydd redan har gjorts det erkännandet, att det är en plikt för det allmänna att sörja för, att arbetarna icke berövas den andliga och kroppsliga vila, som de behöva icke allenast för att ordentligt kunna fullgöra sin dagliga kallelse, utan även för att den egna personligheten måtte höjas och utvecklas. Vi hava vidare erinrat om att särskilt inom industrien det redan är praxis, att arbetarna hava ledigt på högtidsaftnarna, stundom hela

dagen, men i alla fall åtminstone på eftermiddagen. Vi hava då ansett rättvisan fördra, att även den stora mängd arbetare av bägge könen, som är anställd i affärsverksamhet, också skulle komma i åtnjutande av motsvarande förmån åtminstone på eftermiddagen av dessa stora högtidsaftnar.

Nu har utskottet i sitt utlåtande erinrat om, att riksdagen vid flera särskilda tillfällen redan skrivit om begränsning av arbetstiden i olika avseenden. Så skedde genom riksdagens skrivelser åren 1910 och 1914 och genom två skrivelser år 1915. Alla dessa hemställanden från riksdagen äro föremål för utredning inom socialstyrelsen. Vad vi yrkat är, att denna utredning måtte utökas även med en undersökning i det i motionerna oförmälda hänseende. Utskottet har emellertid ställt sig välvilligt avvisande. Utskottet säger sig inte kunna förorda den gjorda framställningen och anför skälen härför. Därvid säger utskottet för det första, att det praktiskt taget torde vara av relativt ringa värde, om en sådan ledighet kan åstadkommas. Men utskottet erkänner likväl, att arbetet i butiker torde vara ganska ansträngande på julafton; på ett par av de andra högtidsaftnarna synes den vara något mindre ansträngande, men på påsk- och pingstaftnarna är rörelsen åter ganska livlig i åtskilliga butiker. Det är ju dock ett missförhållande, som utskottet här erkänner.

För övrigt är det inte bara ledigheten, som går förlorad, utan också andra värden. På julaftonen t. ex. då det är synnerligen ansträngande arbete till långt in på kvällen och då biträdena efter stängningstiden skola ordna allt, innan de få gå hem, blir förhållandet ofta det, att man under den påföljande helgdagen knappast kan njuta annat än den rent kroppsliga vilan. De andliga värdena gå förlorade, ty man förmår ej tillgodogöra sig dem.

Vidare har utskottet invänt, att ett konsumentintresse skulle stå emot ifrågavarande arbetares intresse. Jag undrar, om så är förhållandet, ty, såsom redan förut påpekats, hava ju arbetarna inom de största arbetsområdena i regel i större eller mindre mån ledigt på julafton och aftnarna före de större helgerna i övrigt, och jag tror icke, att åtminstone inom industrien arbetet på helgdagsaftnarna någonstades fortgår efter klockan 1 eller klockan 2 på dagen. Om då butikerna stängas klockan 5 eller klockan 7, hinna ju konsumenterna göra sina inköp. Det visade sig förra året, då julafton inträffade på en söndag, att det gick mycket bra för sig att göra inköpen före julafton. Man hade även den julen en känsla av att det var en synnerligen lycklig anordning, att man slapp att göra inköpen i sista stund. Människorna äro nu en gång så beskaffade, att de skjuta upp sina förhåvanden till sista stund, då allt skall göras i en hast. Detta fördärvar icke allenast högtidsaftonen för de arbetsanställda utan även för familjerna, ty där måste man i sista stund ut i butikerna i stället för att fira aftonen hemma i familjen.

Utskottet har vidare anmärkt, att om det finnes något behov av större ledighet i detta hänseende, gäller det närmast städerna men mindre landsbygden. Detta skulle naturligtvis den blivande utredningen undersöka. Förhåller det sig så, att man på landsbygden be-

Om arbetsledighet å större högtidsaftnar för viss personal.
(Forts.)

*Om arbetsle-
dighet å större
högtidsaftnar
för viss
personal.*

(Forts.)

höver hava butikerna öppna under längre tid, så må det bliva så, men likväl skulle man åtminstone i städerna kunna genomföra en förändring. En sådan delning av frågan är icke utesluten genom vårt yrkande.

Slutligen har utskottet anmärkt, att »motionärernas framställning icke synes stå i god överensstämmelse med butiksstängningslagens stadganden därom att å aftonen före sön- och helgdag och under två veckor närmast före julaftonen handelsbods stängningstid må sättas en timme senare än annars». Grunden härtill är konsumenternas intresse, och utskottet anser det vara otvivelaktigt, att jämväl beträffande högtidsaftnarna det just är ett förefintligt konsumentintresse, som skulle förhindra att man stängde tidigare. Jag undrar, om utskottets resonemang är riktigt. Det är ju viktigt, att själva helgdagsledigheten får åtnjutas, och jag har redan antytt, att den i viss mån äventyras, i fall arbetet skall fortgå alltför ansträngande långt ut på kvällen dagen före en helg.

En annan sak, som måste tagas i betraktande, är, att de personer, som äro anställda i affärer, ofta hava sina hem på landsbygden eller på andra orter än där de äro anställda. Skola de vara sysselsatta i affärerna till sent på julaftonen, så måste de, om de skola resa hem, använda helgdagens förmiddag till denna resa, och på så sätt går även den dagen förlorad. Det är i vår jäktande tid, då familjelivet är så splittrat, ett mycket viktigt intresse att försöka hålla familjelivet uppe och sålunda söka åstadkomma en större sammanhållning inom familjerna åtminstone vid helgerna. Det är icke endast ett religiöst utan ett rent socialt intresse, att familjen på det sättet får samlas vid de stora högtiderna. Men detta förhindras i ganska stor utsträckning därigenom, att arbetet på helgdagsaftnarna är mera ansträngande än på andra dagar.

I Norge är det liksom hos oss överlåtet åt kommunerna att bestämma om stängningen genom stadgande i butiksstängningslagen. I Kristiania gäller, att de sista åtta dagarna före jul upphävas alla bestämmelser om stängningstid, men på själva julaftonen stänger man klockan 5.

Utskottet har också en känsla av att, om saken icke är av någon synnerligt riksviktig omfattning, den dock är värd uppmärksamhet, och utskottet har sagt, att i den av Kungl. Maj:t igångsatta utredningen angående övriga begränsningar i arbetstider »uppmärksamhet torde jämväl ägnas åt sådana detaljfrågor, som utan att direkt falla inom ramen för riksdagsskrivelserna dock stå i ganska nära samband med där uppkastade spörsmål. Utan tvivel är den genom motionerna väckta frågan av dylik beskaffenhet. Detta förhållande torde även göra det mindre nödigt att nu avlåta särskild riksdagsskrivelse i denna fråga.»

Jag undrar om verkligen socialstyrelsen, i fall riksdagen avslår motionerna, skulle anse sig kunna taga upp frågan. Jag tror det knappast. Däremot skulle socialstyrelsen få direkt anledning att göra det, om riksdagen beslöte att bifalla desamma. Det är icke fråga om att igångsätta en ny utredning; det är endast fråga om

att få fram en ny sida av frågan under en utredning, som redan pågår.

Jag tillåter mig alltså herr greve och talman, att yrka bifall till motionerna.

Om arbetsledighet å större högtidsaftnar för viss personal.
(Forts.)

Greve S p e n s: Herr talman! I den nu föreliggande frågan nödgas jag intaga en annan ståndpunkt än mina länskamrater, motionärerna, och jag har inom utskottet ansett mig böra biträda utskottets förslag. Utskottet har, som den föregående talaren antydde, ställt sig välvilligt till motionerna och funnit dem behjärtansvärda på grund av flera av de skäl, som den föregående talaren anförde, men utskottet har ansett, att man vid bedömandet av denna fråga måste taga hänsyn även till konsumenternas intresse och inte blott till butikspersonalens och till den religiösa synpunkt, som motionärerna anlagt på frågan.

Inom stora delar av riket visar erfarenheten, att det förekommer en ökad trafik i handel ochandel på helgdagsaftnarna, och detta härleder sig väsentligen därav, att de bredare folklagren begagna sin ledighet på dessa aftnar till att göra uppköp, som de inte haft tillfälle att på annan tid verkställa. Då kunde man säga, att hustrurna och barnen kunde göra dessa inköp, i fall männen få ledigt från sitt arbete så sent på dagen, att de själva inte kunna göra det. Men det har inom utskottet upplysts, att inom stora delar av vårt land, särskilt i Norrland, förhållandet är det, att arbetarna hemkomma sent på dagen före helgdagarna och då hava avlöningen med sig, vilken skall användas till nödiga inköp under helgen. Hustrurna och barnen hava sålunda inte kunnat verkställa inköpen före männens hemkomst. Det synes, som om det vore huvudsakligen från landsbygdens sida, som de starkaste skälen tala mot bifall till motionärernas förslag. Man skall betänka, att på landsbygden äro de vanliga handelsbodarna även matvarubodar, och att det jämväl på denna grund är svårt att stänga dem på helgdagsaftnarna.

Vidare är ett starkt skäl mot skrivelse i frågan, att riksdagen så sent som år 1912 genom ändring i butikstängningslagen har beslutit, att under två veckor före jul affärerna skola hållas öppna en timme längre än eljest. Även detta tyder ju på, att konsumentintresset fordrar bodarnas öppenhållande under eftermiddagen på julaftonen.

Utskottet har också ansett, att redan genom riksdagens föregående skrivelser, särskilt om söndagsvila, den nu förevarande frågan i allt fall helt och hållet kommer att upptagas vid den på grund av nämnda skrivelser pågående utredningen inom socialstyrelsen.

På dessa skäl kan jag, herr talman, inte underlåta att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr v o n K o c h: Herr talman, mina herrar! Jag har svårt att förstå det motstånd som från lagutskottets sida rests mot att denna fråga blir föremål för utredning, särskilt om densamma endast gäller tidigare butikstängning på julafton och nyårsafton. Sant är visser-

*Om arbetsle-
dighet å större
högtidsaftnar
för viss
personal.
(Forts.)*

ligen att konsumentintresset skall tillgodoses, och jag för min del skulle icke vilja vara med om reformen därest den skulle gälla alla helgdagsaftnar eller med andra ord om på alla helgdagsaftnar butikerna o villkorligen skulle stängas klockan 2. Men icke kan väl egentligen någon befogad anmärkning riktas mot att exempelvis på jul- och nyårsaftnarna en något tidigare stängningstid genomföres. Det är ju så, att särskilt vid jultiden få butikerna hållas öppna längre tid på dagen än under andra tider på året. Sådan utsträckt butikstid kan få gälla ej mindre än fjorton dagar före jul, och det torde väl knappast med fog kunna göras gällande, att icke konsumenterna under den tiden skulle tillräckligt väl hinna göra sina inköp utan vara nödsakade att på själva julafton göra inköpen. Och vad som gäller julafton kan sägas gälla även nyårsafton.

Vad de andra helgdagsaftnarna beträffar, är förhållandet, såvitt jag förstår, med dem något annorlunda. Men även här kan det ifrågasättas, huruvida icke en inskränkning skulle kunna ske av försäljningstiden i en hel del affärer. Jag tror, att detta kanske icke vore lämpligt beträffande matvarubutiker, men beträffande åtskilliga andra affärer borde en tidigare stängning då kunna genomföras.

I varje fall är frågan värd en närmare undersökning i samband med övriga liknande frågor, som hänskjutits till regeringens prövning. Det förefaller då, som om det vore lyckligt om denna fråga, vilken är jämförelsevis liten, kunde behandlas i samband med den övriga utredning som inom socialstyrelsen företages i fråga om söndagsledighet för butiksbiträden och andra. Om förevarande fråga i alla fall komme med i utredningen, såsom utskottet förutsatt, skulle visserligen icke någon riksdagsskrivelse vara nödvändig, men för den händelse så icke skulle ske kan det ju befaras att denna viktiga sak icke blir tillgodosedd, och därför skall jag, herr talman, vara med om det yrkande, som av motionären här framställts.

Herr A l e x a n d e r s o n: Den föregående ärade talaren gjorde gällande, att det vore svårt att förstå, varför lagutskottet icke velat tillstyrka en skrivelse om denna reform, då frågan är så liten som den är.

Ja är det icke så, att denna fråga är så orimligt liten, att det icke är lämpligt att riksdagen därom avlåter en skrivelse? Den skrivelse, vartill man här yrkat bifall, skulle ju gälla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, »huruvida och i vilken omfattning åtgärder måtte kunna vidtagas till beredande av ledighet från arbetet för den inom handeln eller annan affärsverksamhet anställda personalen å de större högtidsaftnarna, särskilt jul- och nyårsafton, efter klockan 2 middagen, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.» Jag tror, att arbetet inom handeln och därmed jämförlig affärsverksamhet på nyårsafton efter klockan 2 icke i Sveriges land är av den beskaffenhet, att den bör föranleda, att man pekar därpå genom en särskild riksdagsskrivelse. Vad däremot angår handeln på julafton, är det visserligen bekant att den — tack

vare affärsinnehavarnas oförmåga att komma överens om tillräckligt tidig stängning — för närvarande äger rum under längre tid än den borde göra. Men även denna lilla fråga borde man dock kunna överlåta åt vederbörande att ordna på annat sätt än genom en särskild lagstiftning i detta mycket speciella ämne. Och vad övriga högtidsaftnar angår, tror jag verkligen icke, att man bör gå fram så, att man fordrar ledighet från arbetet samtidigt för alla kategorier av arbetare, ty detta betyder ju, att de lediga i själva verket bliva avstängda från en mängd möjligheter att kunna utnyttja sin ledighet på det för dem lämpligaste sättet. Det är klart, att inom kommunikationsverken och inom de etablissement, som avse förströelse och vederkvickelse av olika slag, kan exempelvis ledighet icke beredas personalen på samma tider som för arbetarvärlden, ty arbetarvärlden skulle då bliva utestängd från att till resor och förströelse utnyttja sin tid. Och i viss mån förhåller det sig på detta sätt även med de affärsanställda. På landsbygden lär det förresten i stor utsträckning vara vanligt, att lantborna på helgdagsaftnarna bege sig till affärerna för att göra uppköp. Far och mor äro gemensamt ute för att skaffa barnen kläder till den nya årstiden, på påsk- och pingstafton o. s. v., och de skulle kanske icke vara i tillfälle att i samråd företaga dylika inköp, om icke affärerna hölles öppna under en tid, då arbetarna själva hava ledigt.

Jag tror, att hela denna reform skall vid närmare påseende visa sig vara inskränkt till den dock så lilla frågan om tidigare stängning på julafton. Den tidigare avslutning av arbetet på julafton och andra högtidsaftnar, som äger rum för andra kategorier av arbetsanställda, grundar sig icke på någon lagstiftning, utan har på annan väg ordnats, och det synes icke vara omöjligt att så skulle kunna ske även på detta område. Om riksdagen däremot skärpte lagen om kommunala förordnanden angående butiksstängning, så att för *andra dagar i veckan* än dagen före sön- och helgdagar arbetstiden bleve förkortad, tror jag att man genomförde en verkligt nyttig och betydelsefull reform, vilken också håller på att mogna till lösning. Om det icke gäller sön- och helgdagsaftnar, visar det sig lättare att genomföra saken. Såsom till exempel nyligen här i Stockholm där ett stort antal affärsinnehavare kunnat av eget initiativ samla sig om att vidtaga tidigare stängning under övriga dagar av veckan. Däremot kommer den redan nu senare inträffande stängning som här äger rum på sön- och helgdagsaftnar enligt samma överenskommelse att bibehållas, så att olikheten i stängningstiden för å ena sidan vardagsaftnar och å andra sidan sön- och helgdagsaftnar skulle komma att ökas. Detta visar i sin mån, att det finns verkliga skäl emot att just sätta in på denna speciella punkt, då man ägnar sitt reformnit åt den inom affärsvärlden och handeln anställda personal.

Jag skall, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan. Jag tror, att i den mån motionärernas framställning innefattar något behiärtansvärt, kan det målet i allt fall lika väl unnås genom att saken kommit på tal och genom att utskottet pekat på, att det är

Om arbetaledighet å större högtidsaftnar för viss personal.
(Forts.)

Om arbetsle-
dighet å större
högtidsaftnar
för viss
personal.
(Forts.)

tillfälle för vederbörande myndighet att i annat och större sammanhang taga upp även denna fråga. Att däremot riksdagen skulle rörande en så liten petitesse som detta är avlåta en särskild skrivelse till Kungl. Maj:t, kan jag icke finna påkallat.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag har varit förhindrad, såsom jag anmälde vid ett föregående ärende, att då detta betänkande justerades närvara i utskottet, eljest skulle även jag ha anmält min reservation.

Emellertid får jag säga, att jag kan i allt väsentligt instämma i vad den sista ärade talaren anförde. Då han t. ex. talade om, att därest butiksstängningsförordningen på övriga dagar skärptes, man därigenom i högre mått skulle vinna det syftemål, som här avsetts, så är jag med honom däri fullt ense. Men den frågan föreligger ju icke nu. Likaså då han yttrade, att denna fråga är orimligt liten, är jag med honom i det stycket fullständigt ense, och denna min uppfattning skulle ha blivit avgörande för mig att gå med på utskottets förslag, om det skulle ha gällt att här sätta igång en *särskild* utredning. Men nu är ju, såsom det påpekats, en utredning redan i verksamhet, och man behöver sålunda blott giva dem, som hava den om hand, i uppdrag att även syssla med denna lilla nu föreliggande fråga.

Vad däremot den förste ärade talaren från utskottets sida anförde synes mig med lika fullt fog kunna åberopas såsom skäl för reservationen. Han yttrade nämligen, att erfarenheten visat, hurusom det råder ökad trafik i handeln på sön- och helgdagsaftnar. Men det är just för att bereda dessa arbetare, som betungas av denna starkt ökade handelstrafik på helgdagsaftnarna, nödig vila som hela förslaget kommit fram. Och då samme talare vidare sade, att socialstyrelsen i alla händelser, även om riksdagen nu icke skriver, skulle upptaga ärendet i den pågående utredningen, så tror jag, tvärt emot honom, att om kammaren och riksdagen avslå denna motion, socialstyrelsen i stället på grund därav kan finna sig förhindrad att taga befattning med ärendet.

Jag skulle sålunda för min del helst ha velat yrka bifall till reservationen. Men då den går ut på ungefär detsamma som själva motionen, skall jag sluta med att instämma i herr Ekmans yrkande.

Herr Ekman, Karl Johan: Jag erkänner, att denna fråga icke är stor, i fall man tänker på en enstaka jul- eller nyårsafton. Men man får tänka på, att denna sak upprepas år från år och alltid under samma pinsamma känslor hos dessa i affärerna anställda.

Herr Alexanderson medgav, att tidigare stängning kunnat genomföras i fråga om övriga dagar i veckan. Så t. ex. hade handlande här i Stockholm överenskommit att under nämnda dagar stänga klockan 7 eftermiddagen, men man hade icke kunnat träffa överenskommelse om stängning på sön- och helgdagsaftnar. Ja, förliden påskafton var det så, att bankerna här i Stockholm höllo

öppet blott en timme på förmiddagen, men affärerna kunde då icke ena sig om en sådan särskild stängningstid. Man har i affärerna en känsla av, att på sådana dagar bör man kunna göra bättre affärer än eljest. Och ingen vill avstå om ej konkurrenterna också göra det. Detta visar just, att man på denna punkt uteslutande genom lagstiftning eller genom riksdagens ingripande skall kunna komma till en tillfredsställande ordning.

Vidare vill jag erinra om, att frågan upptagits i stadsfullmäktige i Stockholm. Detta år har där väckts en motion av herr Lovén, vilken yrkat, att stadsfullmäktige måtte besluta, att den i stadens verk och inrättningar anställda personal därest så kunde ske borde beredas ledighet på julafton. Frågan börjar alltså mer och mer att väcka intresse och jag kan icke förstå betänkligheterna, då det ju endast gäller att uti en, redan pågående utredning taga även denna sida av frågan under överbägande.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lindley: Jag kan förstå, att detta spörsmål inom en hel del kretsar anses hava ett visst värde. Framför allt åsyftar man med denna ledighet på sön- och helgdagsaftnar att giva folk möjlighet att besöka kyrkan på söndagarna. Men frågan, sådan den här föreligger, är dock av mycket ringa betydelse i förhållande till de missförhållanden, som äga rum på en del andra hithörande områden.

Jag skall exempelvis blott påpeka ett sådant missförhållande som den rådande praxis i detta hänseende på fartyg. Jag tager den stora kategori av folk, som äro anställda på våra fartyg, särskilt på våra skärgårdsbåtar. Det finns på våra svenska skärgårdsbåtar folk, som börja arbetet på våren och sluta det den tid, då isen lägger sig, och som under hela denna tid icke hava en enda dag ledig, vare sig vardag, helgdagsafton eller annan helgdag.

Jag tycker verkligen, att man borde hava sin uppmärksamhet fäst på detta missförhållande ännu starkare än på något annat och försöka gå fram på en linje, som kunde beröra dessa, vilka aldrig få någon ledighet vare sig söndag eller vardag, vilka aldrig få någon möjlighet att njuta av vila under en så lång arbetstid. Men då man här i stället lägger huvudvikten vid en sådan liten futtig sak som föreliggande förslag avser, kan jag icke annat än betrakta den såsom en mycket liten och »billig» reformiver.

Jag har intet yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till den av herr K. J. Ekman med flera i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, vilken upprepades, vara med överbägande ja besvarad.

Herr Ekman, Karl Johan, begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Om arbetsledighet å större högtidsaftnar för viss personal
(Forts.)

Om arbetsle-
dighet å större
högtidsaftnar
för viss
personal
(Forts.)

Den, som bifaller vad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr K. J. Ekmans med fleres i ämnet väckta motion.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 38.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckta motioner om tillägg till instruktionen för riksdagens militieombudsman och instruktionen för riksdagens justitieombudsman.

Uti en inom första kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 83, hade herr *Alkman* på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte besluta att till 2 § i instruktionen för riksdagens militieombudsman tillfoga ett nytt moment av följande innehåll:

»Militieombudsmannen åligger ock att övervaka, att de hos krigsdomstolar och militära myndigheter förvarade handlingar icke i vidare mån än i tryckfrihetsförordningen stadgas undandragas offentligheten.»

I samband härmed hade lagutskottet till behandling förehaft en likaledes av herr *Alkman* väckt och till utskottet hänvisad motion, nr 84, däruti motionären, under åberopande av motiveringen till sin motion nr 83, angående visst tillägg till instruktionen för riksdagens militieombudsman, hemställt, att riksdagen måtte besluta att till 20 § i instruktionen för riksdagens justitieombudsman foga en bestämmelse av följande innehåll: » — — — i följd varav det tillkommer justitieombudsmannen att övervaka, att hos domstolar och myndigheter förvarade handlingar icke i vidare mån än i tryckfrihetsförordningen stadgas undandragas offentligheten.»

Utskottet hade i förevarande utlåtande av angivna orsaker hemställt,

1:o) att motionen I: 83 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, och

2:o) att motionen I: 84 ej heller måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Alexander-son*, *Stårner*, *Hult*, *Schotte*, *Persson* i Norrköping, *Karlsson* i Fjäl

och *Lindqvist* i Kosta, vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort hemställa,

1:o) att riksdagen med anledning av herr Alkmans motion, I: 83, måtte besluta, att 20 § i instruktionen för riksdagens justitieombudsman den 14 maj 1915 skulle erhålla följande ändrade lydelse:

»20 §. Justitieombudsmannen, som förer ordet bland de till tryckfrihetens värd av riksdagen valda kommitterade, bör med synnerlig uppmärksamhet och nit iakttaga vad till skyddande av tryckfriheten är stadgat, och tillkommer det i följd härav justitieombudsmannen särskilt att övervaka, att hos domstolar och myndigheter förvarade handlingar icke i vidare mån än i tryckfrihetsförordningen stadgas undandragas offentligheten.»

2:o) att riksdagen, med bifall till herr Alkmans motion, I: 84, måtte besluta, att till stadgandena i 2 § i instruktionen för riksdagens militieombudsman den 14 maj 1915 skulle fogas ett nytt stycke, så lydande:

»Militieombudsmannen åligger och särskilt att övervaka, att de hos krigsdomstolar och militära myndigheter förvarade handlingar icke i vidare mån än i tryckfrihetsförordningen stadgas undandragas offentligheten.»

Punkten 1.

Herr Alkman: Herr talman! Ehuru endast första punkten av utskottets yrkande är föredragen tager jag för givet, herr talman, att det tillåtes mig att vid denna punkt yttra mig angående utskottsutlåtandet i dess helhet.

De av mig väckta motionerna, som nu behandlas i lagutskottets utlåtande, böra för att rätt förstås ses i ett visst sammanhang med den motion, som efter behandling av konstitutionsutskottet för några dagar sedan var föremål för riksdagens prövning. Den antogs då av andra kammaren men avslogs, enligt min mening naturligen beklagligtvis, av denna kammare. Detta sammanhang är dock icke av den beskaffenhet, att de i dag föreliggande motionernas öde på något sätt behöver vara beroende av att den förra motionen icke vunnit riksdagens bifall.

Den förra motionen innehöll i det stora hela den allmänna motiveringen även för dessa motioner. Den redogjorde ingående för omfattningen och beskaffenheten av de missförhållanden — i den mån dessa missförhållanden över huvud taget kunna vara kända — som enligt min mening göra en effektiv kontroll över sekretesstadgandenas tillämpning till en verkligt bjudande nödvändighet. Sedd i ett sammanhang var min tankegång, sådan den är utförd i alla tre motionerna, den att man skulle kunna hoppas att genom de olika åtgärder, som i motionerna föreslagits, ernå en viss ordning och reda i det laglöshetstillstånd, vars tillvaro jag konstaterat och ingen djärvt förneka, inom hela det område, som är avsett att ordnas genom tryckfrihetsförordningens allmänna publicitetsregler och bestämda un-

*Ifrågasatt
tillägg i mili-
tieombuds-
mannens
instruktion.*

*Ifrågasatt
tillägg i mili-
täreombuds-
mannens
instruktion.
(Forts.)*

dantag från dessa regler. Genom den verkställighetsförordning, som första kammaren för sin del denna gång icke ens velat göra till föremål för en utredning, hade jag tänkt mig vinna nödig handledning åt myndigheterna för det rätta förståendet och den riktiga tillämpningen särskilt av det viktiga militära sekretesstadgandet. Genom de båda nu föreliggande motionerna har jag velat vinna större effektivitet än den, som hittills visat sig vara ernådd genom den kontroll, som icke kan av konstitutionsutskottet fullt utövas över myndigheternas sätt att tillämpa tryckfrihetsförordningens sekretesstadganden i det hela. Den med varje år, som det visat sig, allt svårare oredan och osäkerheten i lagtillämpningen på detta område tyder, enligt min mening, omissskänligt på att en skärpt kontroll i detta avseende är i allra högsta grad behövlig.

Det har då för mig varit en, som jag tror, mycket närliggande och naturlig tanke, att denna kontroll uttryckligen borde anförtros åt de riksdagens förtroendemän, som hava till sin alldeles speciella uppgift att å riksdagens vägnar öva särskild tillsyn över lagars och författningars efterlevnad. När för ett par år sedan de båda ombudsmännens instruktioner fastställdes, fastslogs också både av regering och riksdag, att ombudsmännen äga otvivelaktig rätt att var på sitt område hava tillgång till de hemliga handlingarna. Rörande omfattningen av deras *skyldighet* att begagna sig av denna rätt i kontrollsyfte gjordes däremot då icke något som helst uttalande. Nu har jag föreslagit, att denna deras skyldighet skulle fastslås genom likalydande tillägg i båda instruktionerna.

I denna fråga hava, som kammaren finner av utskottsbetänkandet, skiljaktiga meningar förekommit inom lagutskottet. Utskottets ena hälvt har givit mitt förslag en mycket varm rekommendation, under det att den andra hälften har funnit det vara obehövt. Med den förseglade sedelns hjälp har denna senare mening blivit utskottets officiella.

Efter tagen del såväl av utskottets utlåtande som av reservationen kan jag till en början med den allra livligaste tillfredsställelse konstatera, att mina motioner åtminstone i ett avseende lett till ett resultat, som jag visserligen förutsett och på förhand betraktat som fullkomligt självklart, men som det icke dess mindre naturligtvis är av det största intresse att få fastslaget — det nämligen, att lagutskottet utan meningsskiljaktighet uttalat, att det är ombudsmännens, icke allenast rätt utan oomtvistliga plikt, att, som det heter i utskottets utlåtande, »övervaka efterlevnaden av de lagar och författningar, som reglera vissa allmänna handlingars hemlighållande». Riksdagens herrar ombudsmän lära icke kunna underlåta att taga ett sådant uttalande ad notam, vare sig riksdagen följer utskottets eller reservanternas hemställan. På det sättet är ju åtminstone i viss mån syftet med mina motioner under alla förhållanden vunnet. — Så långt sträcker sig utskottets enighet.

Det är mig emellertid omöjligt att förstå, att den hälvt, som har dikterat utskottets mening, efter att hava gjort ett sådant uttalande, som det jag nyss citerade, blivit så förskräckt för att taga

den enda riktiga konsekvensen därav genom att i klara ord inskriva denna sålunda erkända förpliktelse i instruktionerna. Det enda rimliga skälet för en sådan återhållsamhet skulle väl ligga däri, att det av erfarenheten skulle hava visat sig, att ombudsmännens kontrollerande verksamhet redan förut burit sådana frukter, att varje erinran om vikten av denna verksamhet skulle vara fullkomligt onödig. Men detta har utskottet — och jag må sannerligen säga på mycket goda grunder — icke vågat sig på. Utskottet tors icke sträcka sig längre än till att säga, att »det finnes ingen anledning antaga, att de icke härutinnan utöva samma tillsyn som i fråga om andra lagars och författningars efterlevnad». »Ur den synpunkten förefinnes alltså», säger utskottet vidare, »icke något behov av tillägg till ombudsmännens instruktioner». Om man synar detta avslagsskäl, får man väl säga, att det är uppenbart, att det icke kan vara tillräckligt vägande under annat än två bestämda förutsättningar. Den första, att alla våra lagar och författningar skulle vara ungefär lika viktiga som de grundlagsstadganden, av vilka offentlighets- och därmed den allmänna riksdagskontrollen av den svenska förvaltningen begränsas. Den andra, att ordan och osäkerheten vid tillämpningen av svenska lagar och författningar i allmänhet skulle vara lika djupgående, som den, efter vad jag tror mig hava ådagalagt, visat sig vara på detta speciella område. Det förra antagandet är ju uppenbart oriktigt. Det senare skulle, om det vore riktigt, giva en verkligt hemsk bild av rättslöshet här i landet. Säkerligen skulle utskottet också vid närmare eftersinnande icke vilja stå vare sig för det eller det andra påståendet. Men därmed är också det nyss citerade argumentet i det stora hela värdelöst.

Utskottet har emellertid ett argument till för sin mening — ett argument, som, jag får erkänna det, åtminstone ur viss synpunkt uppriktigt gläder mig. Utskottet tors icke, vad särskilt militieombudsmannen beträffar, be unga honom med ett särskilt åläggande i fråga om sekretesskontrollen, därför att, som det heter, han då skulle få svårt »att behörigen fullgöra sina övriga lika viktiga ämbetsgöromål». Den kontrollerande verksamhet, jag tilltänkt honom, skulle icke kunna av honom verkställas, säger utskottet, »utan eftersättande av vad honom i övrigt åligger». Detta argument är för mig värdefullt redan därför, att det tyckes åtminstone antyda tillvaron av en aning hos utskottet om omfattningen av det kontrollarbete, som särskilt från militieombudsmannens sida nog skulle krävas för att rensa upp allt det sekretessogräs, av vilket den militära förvaltningen håller på att bli alldeles övervuxen. Men om den angivna synpunkten direkt gläder mig, är det naturligtvis icke av detta skäl, utan därför, att den vittnar om hur högt lagutskottets samtliga ledamöter av högern numera uppskatta värdet av militieombudsmannens kontrollerande verksamhet på de olika områden av den militära förvaltningen, som äro särskilt specificerade i 2 § av militieombudsmannens instruktion. När man minns, med vilka sura miner detta ämbete för blott två år sedan accepterades av en

*Ifrågasatt
tillägg i mili-
tieombuds-
mannens
instruktion.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
tillägg i mili-
tieombuds-
mannens
instruktion.
(Forts.)*

stor del av denna kammares majoritet, blir man ju glatt överraskad av att finna, att militieombudsmannen på dessa områden nu betraktas som så omislig, att man icke ens för en så viktig uppgift som kontrollen över det militära hemlighetsmakeriet vill draga ens en bråkdel av hans kraft från kontrollen över militärväsendet i övrigt.

Jag tror emellertid, att man i detta fall lugnt kan giva militieombudsmannen likaväl som justitieombudsmannen föreskrifter enligt regeln: »det ena göra och det andra icke låta». Jag för min del kan säkerligen icke från något håll misstänkas för att vilja draga militieombudsmannen från den verksamhet, som är specificerad i hans ruvarande instruktion. Men det har icke kunnat undgå mig, att det ligger i sakens natur, att författningar, som äro av grundlags karaktär, måste anses såsom viktigare än några andra. Det är ju just därför, att de äro viktigare, som de över huvud taget fått grundlags karaktär och grundlags helgd. Uppenbara missbruk av grundlagsstadganden måste vara äventyrligare, måste draga med sig allvarsammare och mera vittgående konsekvenser för hela statslivet än felaktig tillämpning av författningar av lägre grad. När det därför kan antagas eller uppvisas, att verklig laglöshet i den allra största omfattning griper omkring sig på ett grundlagsomgärdat område, då synas inga hållbara invändningar kunna resas mot att uttryckligen i instruktionen ålägga riksdagens ombudsmän att hava sin uppmärksamhet fäst på särskilt dessa och dithörande områden.

Jag skall förresten tillåta mig att med ett enda exempel visa, vilka oberäkneliga följder en felaktig tillämpning av tryckfrihetsförordningens sekreterestadganden kan hava icke bara för statslivet utan rent av för den enskilde. Jag skall därvidlag icke, huru frestande det än vore, taga detta exempel från något av de många tryckfrihetsmål, som med stöd av den i tryckfrihetsförordningen 3 § 10 mom. förutsatta och den 4 augusti 1914 utfärdade verkställighetsförordningen — ofta synbarligen godtyckligt och därigenom med åtminstone tvivelaktig rätt — väckts under krigsåren. Exemplet, som jag väljer, är ett fullkomligt neutralt exempel.

Jag mottog i likhet med säkerligen de allra flesta något större industriidkare under förra hösten genom vederbörande rullföringsbefälhavare en blankett med anmodan att ifylla den. Det var en blankett, i vilken förutsattes, att jag för mitt bolags räkning kunde önska att för en eller annan person i förmansställning i bolagets tjänst begära uppskov vid en eventuell mobilisering. Denna anhållan borde, upplystes det, göras efter samråd med de personer, för vilka jag framställde den, så att deras bifall till denna begäran kunde styrkas vara givet. Jag ifyllde blanketten, på vilken det icke fanns någon sorts hemlig stämpel, och återsände den. Några veckor senare återfick jag samma blankett. Den var då försedd med en resolution från kommandoexpeditionen, i vilken den begäran, som jag gjort för två personer, var avslagen.

Till min utesägliga förvåning var detta papper, när jag nu

återfick det, försett med den röda stämpeln. Jag vet naturligtvis icke med full säkerhet vem som satt dit den, men sodan jag frågat mig för hos andra personer, som fått liknande papper sig tillsända och som hört under helt andra rullföringsområden, har jag all anledning att tro, att denna rödstämpling skett just i kommandoexpeditionen, och att det alltså icke är något tilltag av en enstaka rullföringsbefälhavare. Av papperet självt kunde jag icke se det, ty det hör till de många egendomliga förhållandena på detta område, att man icke alltid av ett sådant hemligt papper kan se, vem det är som bär ansvaret för att hemligstämpling skett. Det kan krävas en alldeles särskild liten undersökning för att se vem som vidtagit åtgärden.

*Ifrågasatt
tillägg i mili-
tieombuds-
mannens
instruktion.
(Forts.)*

Vad betyder nu, att ett papper sådant som detta är hemligt? Hade det varit så, att min anhållan varit bifallen, då kunde det ha varit *någon* rimlig mening i att detta papper varit hemligstämplat. Det skulle ha betytt, att det kunde anses vara av betydelse för rikets säkerhet, att en eventuell fiende icke visste, ifall han förklarade krig mot oss, att han icke förrän efter några veckor skulle kunna råka ut för den stora faran att möta de bägge personer, vilka nu icke fått medgivande om uppskov vid mobilisering. Men som sagt, min anhållan var ju avslagen. Hemligstämplandet betydde ju då ingenting annat än att den offentliga värnpliktslagen i det avseende, det här gäller, har blivit förklarad hemlig i fråga om dess tillämpning på dessa båda personer. Och eftersom samma anmodan gått ut till hela industrien, har således den offentliga värnpliktslagens obeskurta tillämpning i detta fall systematiskt gjorts till en hemlighet. Ett sådant hemlighållande måste man väl ändå betrakta som fullkomligt abderitiskt. Jag tror, att man kan våga säga, att ett exempel sådant som detta vittnar om att det verkligen behöves en bättre kontroll i fråga om den hemliga stämpelns åsättande än som finnes nu — även med den skyldighet, som lagutskottet erkänner påvila riksdagens ombudsmän att kontrollera hemligstämplandet.

Jag vill för övrigt i detta sammanhang säga, att jag icke tror, att hemligstämplandet av denna handling kan betraktas som någon tillfällighet. Jag samtalade för några dagar sedan med en högre officer angående dessa saker. Jag anförde detta exempel, och då sade han: »Ja, det är icke alls något märkvärdigt, ty det är på det sättet, att om man av ett eller annat skäl — och dessa skäl kunna ju vara av mycket mångahanda natur — önskar att få ett militärt papper vilket som helst så beskaffat, att det icke kan luktas på det, så bruka vi sätta in ett ord om mobilisering någonstans i det, och bara det ordet finnes, så är den röda stämpeln klarad och papperet ur vägen.» Ett sådant yttrande visar ju bäst, vilka vidunderliga principer som kunna tillämpas i fråga om skillnaden mellan hemliga och offentliga handlingar.

Ett av skälen, varför jag tagit detta exempel, är som redan antytts, att jag velat visa, att en oriktig tillämpning av detta sekretessstadgande kan vara ganska riskabelt icke bara ur statslivets synpunkt utan även för den enskilde. När jag fick detta hemliga pap-

*Ifrågsatt
sillagg i mili-
tieombuds-
mannens
instruktion.
(Forts.)*

per, som i enskild mans hand är en ganska ovanlig företeelse, gjorde jag mig naturligtvis den frågan: »Vad löper jag för risk, ifall jag talar om någonting av det som står i detta papper? Jag gick till lagboken och fann mycket lätt i strafflagen 8 kap. 18 § det lagrum, som hotade mig. Det lyder på detta sätt: »Den, som, i annat fall än förut i detta kapitel sagt är, för obehörig uppenbarar sådana handlingar, utbildningar eller andra föremål eller sådana sakförhållanden, vilkas uppenbarande för främmande makt kan skada rikets försvar och som han vet böra hemlighållas, dömes till straffarbete i högst 4 år. Var faran ringa, eller äro omständigheterna eljest synnerligen mildrande; må till fängelse eller böter dömas.» Saken var ju alldeles klar: Jag vet, att papperet skall hemlighållas — det är hemligstämplat — jag vet, att det måste anses vara till skada för rikets försvar, i fall det kommer fram — om det icke varit det, skulle man väl i kommandoexpeditionen, eller var det var, aldrig vågat sig på att hemligstämpla det. Lagrummet passar fulkomligt in på den risk jag löper genom att tala om vad papperet innehåller. Jag kom följaktligen i den allra förskräckligaste dilemma. Skulle jag våga så anse, att de båda karlarna, som det gällde, voro behöriga att få del av handlingen? Den risken tog jag emellertid. Jag vet ännu icke, om jag löpte någon fara, därför att jag meddelade dem avslaget. Men vad som torde vara alldeles säkert, det är, att karlarna själva, om de talade om för sina familjer, som voro intresserade av saken och hört talas om den på förhand, att de icke fingo uppskov, så löpte de ovillkorligen risk enligt en strafflagsparagraf, vars maximum är fyra års straffarbete.

Detta som bevis på vilka orimliga konsekvenser en oriktig tillämpning av grundlagsstadgandena kan även för den enskilde leda till. Jag tror, att även detta är ett gott och starkt skäl för att anordna en bättre kontroll än den som hittills förekommit ifråga om den hemliga stämpelns användning. Det behöves ovillkorligen en bättre kontroll, en effektivare kontroll, än den som finnes.

Ja, herr talman, av vad jag nu anfört torde det framgå, att jag för min del icke kan fästa det allra ringaste avseende vid de skäl, som lagutskottet anfört för sin hemställan om avslag å motionerna. Utskottet har för sin del noga aktat sig för att gå in på hemlighetsmakeriets realitet. Det har icke, vilket konstitutionsutskottet beträffande den andra motionen dock gjorde, ens snuddat vid betydelsen av den olagliga trafik, som med utgångspunkt från sekreterstadgandena nu bedrives inom snart sagt hela vår förvaltning.

Kanske skola vi från utskottets sida få höra, att tiden icke är lämplig för diskussion om dessa ämnen, men jag tillåter mig ändå att fråga: vad gagn ha vi utåt eller inåt haft av det hemlighetsmakeri, som särskilt under de senaste åren varit satt i system? Ha vi haft något gagn av detta hemlighetsmakeri, bedrivit ända till det yttersta i fråga om våra handelspolitiska åtgöranden? Resultatet synes mig klart. Det har blivit misstänksamhet utifrån beträffande vår handelspolitiska lojalitet och neutralitet, en misstänksamhet, som efter vad jag tror, otvivelaktigt i hög grad försvårat vår komersiella

samfärdsel. Eller har det verkat bättre inåt? Även där finna vi, hur detta hemlighetsmakeri efter hand tillskapat ett jäsannde missnöje hos stora delar av befolkningen. Vi se i dessa dagar, huru stora delar av befolkningen i avsaknad av tillräcklig upplysning misstänka, att man helt enkelt bedrar dem och att de få lida nöd allenast för andras obehöriga fördel. De enda som verkligen haft gagn av hemlighetsmakeriet äro finanshajarna av alla sorter och alla storlekar, detta släkte, som mer än några andra bidragit till att öppna och vidga nödtidens avgrundsklyfta mellan oförtjänt välmåga och oförtjänt lidande i detta land. Men icke är det väl för deras skull, som grundlagens sekreterstadsråden tillkommit. Jag tror, att det är hög tid, att systemet ändras, och det kan icke ändras med mindre man får en verklig kontroll över olagligheterna på detta område.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Gezelius: Herr greve och talman! Jag hade nästan tänkt mig, att den ärade motionären skulle vara tillfreds med det lagutskottsutlåtande, som avgivits över hans motion, då han till sin glada överraskning kunnat konstatera, att även utskottet som sin uppfattning uttalat, att riksdagens båda ombudsmän redan nu enligt sina instruktioner hava »såväl rätt som plikt att övervaka efterlevnaden av de lagar och författningar, som reglera vissa allmänna handlingars hemlighållande», en övervakning, som naturligtvis är begränsad till de områden, som skola av dem kontrolleras.

Då motionären här talar emot utskottets hemställan, så har han i väsentlig mån inlåtit sig på spörsmålet om hemlighållande av vissa handlingar över huvud, och om jag fattat honom rätt, proklamerade han den satsen, att över huvud taget vore detta hemlighållande utslutande av ondo, väsentligen till gagn för profithungriga hajar och medverkade i sin mån till att skapa oro och missnöje inom de bredare lagren. Jag skall icke följa honom på den stigen. Jag skall icke heller sysselsätta mig med den rätt så överraskande passus i hans anförande, där han redogjorde för innehållet i handlingar, som han haft i sin hand och som voro försedda med den hemliga stämpeln. Jag skall däremot be att få säga några ord angående dels den motivering, som han anført för sin motion och som reservanternas i stort sett accepterat, och slutligen några ord angående det slut, till vilket såväl han som reservanternas kommit.

Om jag ser bort ifrån detta slut, till vilket jag senare skall be att få återkomma med några ord, och håller mig till motiveringen, vilken enligt mitt förmenande står i ett ganska lösligt samband med slutet, så skall jag be att få säga, att så vitt jag förstår innebär det ifrågavarande förslaget i själva verket endast en kritik av den utformning, som militieombudsmannainstruktionen erhöi för två år sedan. Om jag går till reservanternas uttalande i frågan, så innehålls det väsentliga i deras motiv i vad som återfinnes mitt på sidan 8 i betänkandet. De fastslå där också, att den skyldighet, om vilken motionären och reservanternas i sina motiveringar tala, åligger redan nu ombudsmännen. Ett uttryckligt omförmälände av densamma i

*Ifrågaatt
tillägg i mili-
tieombuds-
mannens
instruktion.
(Forts.)*

Ifrågasatt
tillägg i mili-
tiombuds-
mannens
instruktion.

deras instruktioner skulle visserligen icke vara oavvisligen nödvändigt, men det är formellt otillfredsställande, ty med samma skäl kan invändning göras emot andra i instruktionerna förekommande bestämmelser.

(Forts.)

Detta ter sig rätt egendomligt, helst då man ser, att motionären ansett sig kunna fastslå, att redan i den tid, då denna instruktion för två år sedan kom till, hade länge och från olika håll de misstankar framkommit, som nu skulle motivera ändringen. För oss i lagutskottet, som säkerligen erinra oss de strider, som stodo beträffande de hemliga handlingarna, så vitt de av dessa instruktioner berördes, och som erinra sig, hur den frågan löstes och hur motiveringen till 8 § i militieombudsmannens instruktion tillkom, är det rätt överraskande, att denna fråga av formella skäl här åter skall rivas upp, och det är enligt min mening desto mera otillfredsställande, då det sakligt i detta spörsmål icke synes förefalla några väsentliga skiljaktigheter mellan utskottets, reservanternas och motionärens ståndpunkt.

Men när jag kommer till slutet, då tvekar jag, hurvida man icke i själva verket först där har att se avsikten med den ifrågasatta ändringen, utan att detta slut, så vitt jag kan se, står väl i samband med motiveringen. I motiveringen talas såväl från motionärens som från reservanternas sida om att den rätt, som tillkommer ombudsmännen och som det självfallet också är deras plikt att fullgöra, den avser att utöva kontroll över det sätt, på vilket gränserna mellan hemliga och offentliga handlingar upprätthålles. I tillsynen över dessa lagars och författningars efterlevnad skall, därom synas vi då hittills ha varit eniga, vederbörande ombudsman se till, att lag och författning upprätthålles. Det kan givetvis lika väl tänkas, att handlingar obehörigen förses med den hemliga stämpeln, som att en underlåtenhet att åsätta den hemliga stämpeln innebär ett överträdande av lag eller författning, ävensom att vad som stämpelats såsom hemligt icke hemlighålles. En ämbetsman eller ett ämbetsverks förseelse på detta område kan tänkas gå såväl i den ena som andra riktningen, och ombudsmännens plikt är att i bägge hänseendena se till, att lag och författning upprätthålles. Det är icke meningen, att ombudsmännen skola ha sin uppmärksamhet fästad enbart eller ens särskilt på att handlingar av ifrågavarande art icke undandragas offentligheten, utan man skall också se till, att där skäl därtill finnas de undandragas denna offentlighet.

I de förslag till ändringar i instruktionerna som motionären har framlagt — och i det avseendet sammanfaller reservanternas förslag med motionens — avser man att åstadkomma ett uttalande av följande direkta innehåll, som reservanternas vilja infoga i instruktionen med anledning av den nu föreliggande motionen nr 83: »Militieombudsmannen åligger ock särskilt att övervaka att de hos krigsdomstolar och militära myndigheter förvarade handlingar icke i vidare mån än i tryckfrihetsförordningen stadgas undandragas offentligheten.»

Däriigenom har man, såvitt jag förstår, fått denna fråga på

sned och givit militieombudsmannen en instruktion, som skulle framtvinga en annan uppfattning om hans förpliktelser än den, som enligt mitt förmenande är den rätta. Han har att se till, att vederbörande myndigheter och tjänstemän överhuvud fullgöra sina alligganden på ett rätt sätt och icke särskilt fästa sin uppmärksamhet vid att kontrollera, att icke ett oriktigt *undandragande* av handlingarna från offentligheten äger rum.

Även i ett annat avseende skulle ett särskilt poängterande av den här frågans betydelse för ombudsmännen vid fullgörandet av deras ämbeten föranleda till en rätt så egendomlig uppfattning. Är det verkligen möjligt, att man vill ge denna deras funktion en djupare och viktigare betydelse så att det, som i ombudsmännens instruktioner angivits som särskilt beaktansvärt och särskilt åliggande dem att tillgodose, bör ställas i paritet med det nu ifrågasatta? Är det icke egendomligt, om man i en instruktion för militieombudsmannen ger detta hans av motionären ifrågasatta åliggande enahanda betydelse som den skyldighet, som enligt 4 § i hans instruktion är angiven som en hans förnämligaste plikt liksom den motsvarande uti 2 § av justitieombudsmännens instruktion. Någon gradering av det åliggande, som ifråga om hemliga handlingar enligt nu gällande instruktioner påvilat ombudsmannen av sådan innebörd, kan, som utskottet velat framhålla, icke vara av förhållandena påkallad. Den skulle föranleda till en missuppfattning angående instruktionens verkligen avsedda innebörd.

Då utskottet nu icke funnit anledning att tillstyrka någon ändring i de för två år sedan antagna instruktionerna och då de av motionären angivna skälen enligt utskottets förmenande icke tala för en omarbetning i dessa hänseenden, och då det föreslagna tillägget, med hänsyn till den innebörd det måste anses äga, icke av utskottet ansetts tillrädligt, har utskottet hemställt om avslag, och jag förenar mig i utskottets hemställan.

Herr ALEXANDERSON: Herr vice talman, mina herrar! Det må väl icke vara otillåtet att undra, huruvida icke envar av kammarens ledamöter, som gjort sig mödan att uppmärksamt genomläsa utskottets motivering för avslag och den andra utskottshalvans motivering för bifall, tyst för sig själv har måst medge, att de utan jämförelse starkaste och bästa skälen befinna sig på denna andra sida.

Utskottet medger, att det bör betraktas som en plikt för militie- och justitieombudsmännen att taga sig an även den angelägenhet, som här är i fråga, men utskottet säger, att det finns ingen anledning att antaga, att icke de också redan göra det, likaväl som de taga sig an andra lagars och författningars tillämpning. Att däremot ställa den här uppgiften i första planet, det skulle ju rent av kunna inkräkta på deras möjligheter att på behörigt sätt utöva sin författning i övrigt!

Men här har ju icke varit fråga om att ställa den ifrågasvarande uppgiften i första planet på det sätt, att den skulle ut-

*Ifrågasatt
tillägg i mili-
tieombuds-
mannens
instruktion.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
tillägg i militieombuds-
mannens
instruktion.*
(Forts.)

märkas framför alla andra; utan vad är det fråga om? Jo, det är fråga om att i en hel lång rad med särskilda instruktionsföreskrifter, som påkalla ombudsmännens uppmärksamhet för vissa särskilda frågor rörande ämbets- och tjänstemäns uppfyllande av sina tjänsteåligganden, infoga ännu ett moment. Att detta moment verkliga är av den betydelse, att det förtjänar en plats ibland alla de andra fall i fråga om vilka vikten av ombudsmännens uppmärksamhet framhäves, torde också vara ganska lätt att se. I ombudsmännens instruktioner är det redan i allmänhet angivet — såsom herr Gezelius alluderade på — att det bör vara deras uppgift att särskilt vinnlägga sig om att beivra sådana tjänstefel, som medföra *en allmän osäkerhet för medborgarnas rättigheter*. Men att tryckfriheten, även till den del, som avser offentliga handlingars offentlighet, är en medborgerlig rättighet av synnerlig vikt, det behöver man ju bara gå till grundlagarnas omsorgsfulla utformning härav för att se, hur fullkomligt det är hos oss erkänt. Men att vidare fritt tillfälle till utövningen av denna medborgerliga rättighet har för statslivets egen sundhet, för möjligheten att hindra, att det i statsförvaltningen inrotar sig några osunda tendenser, ansetts vara av den största betydelse, det framgår också av dessa grundlagar, och det är även allmänt erkänt, att det förhåller sig på det sättet.

Om det nu således är fråga om övervakningen av en så viktig sida av statsförvaltningen, som efterlevnaden av de bestämmelser, vilka avse att möjliggöra utövningen av denna kontroll och av denna medborgerliga rättighet, är det icke då naturligt, att man också uttryckligen ger detta tillkänna uti dessa instruktioner? Jo, det är så mycket mera naturligt, som det just i detta fall föreligger ett skäl, som eljest aldrig föreligger, nämligen att ombudsmännen i själva verket äro de enda, som här äro i tillfälle att utöva kontrollen ifråga. I andra fall kan ju tidningspressen eller allmänheten själv direkt utöva kontroll. De kunna då fästa ombudsmännens uppmärksamhet på att här föreligger någonting, som icke synes vara med en behörig utövning av tjänsteplikten förenligt. Men i det här fallet kunna de det icke, eftersom de handlingar, som skulle visa detta, icke äro för allmänheten och pressen tillgängliga, vilket de däremot, som herr Gezelius erinrade om, äro för militie- och justitieombudsmännen. Är det således något fall, som mer än andra iörtjänade att alldeles speciellt anbefallas i riksdagens ombudsmäns åtanke, så är det väl detta fall av kontroll, som svårigen kan med någon verklig effektivitet av andra än dem utövas.

Att denna utövning skulle ha en så märklig verkan, att ombudsmännen nödgades lägga sin övriga verksamhet i träde, det är ju ett argument, som utskottet framför, men som redan har bemötts av motionären så mycket jag för min del kan finna, att det är förtjänt av. Det är uppenbart, att det gäller om ombudsmännen som om andra, att man icke kan fordra någonting av dem över förmåga. Men att de skulle komma att så helt och hållet ägna sin uppmärksamhet åt frågan om allmänna handlingars egenskap att vara lagligen eller olagligen förklarade för hemliga, att de

*Ifrågsatt
tillägg i mili-
tieombuds-
mannens
instruktion.*

(Forts.)

icke finge någon tid över att syssla med sina andra ämbetsgöromål, det är dock ett argument, som det är litet svårt att taga på allvar!

Är utskottet således i princip ense med reservanterna om att det här föreligger en tjänsteuppgift för militie- och justitieombudsmännen, och kan det med oemotsägliga skäl uppvisas, både vilken vikt denna speciella uppgift har såväl ur den synpunkt, för vars beaktande ombudsmännen framför allt äro tillsatta, och av det speciella skäl, som ligger i att de här äro ensamma i tillfälle att utöva kontroll, så förefaller det mig, som om icke gärna konsekvensen hade bort bliva någonting annat än bifall till motionerna. — åtminstone såvida man icke kunnat påvisa, att mot deras formulering av lagändringen föreligga sådana betänkligheter, att de förhindra ett tillstyrkande. Någonting sådant har icke kunnat påvisas. Det nya tillägget ansluter sig, såvitt jag kan finna, helt riktigt och naturligt till instruktionerna i deras lydelse i övrigt, och jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till den avgivna reservationen.

Herr W r a n g e l: Den förste ärade talaren gjorde ett par uttalanden, som jag icke kan lämna alldeles oemotsagda.

Han nämnde, att han fått en skrivelse, som var försedd med den röda stämpeln, och förklarade sig icke kunna se, vem som satt dit denna stämpel. Nu är förhållandet emellertid det, att sådana skrivelser äro försedda med särskilda diarieteckningar, och den som känner till detta, kan också se, vem som har försett dem med den röda stämpeln.

Vidare anförde han ett exempel, som skulle påvisa, såvitt jag kunde uppfatta, till vilka egendomliga, för att icke säga rent av löjliga konsekvenser en tillämpning av sekretessen kan leda. Ja, beträffande detta exempel vill jag endast nämna, att jag för min del hyser den uppfattningen, att om militieombudsmannen skulle ha granskat fallet ifråga, så hade han nödgats gilla den röda stämpelns ditsättande. Jag medger visst, att i detta speciella fall kunde saken ha varit onödig eller åtminstone ligkiltig, men man får icke skilja ett fall, då det gäller två man, från ett, då det gäller hundra eller tusen. Gränsen därvidlag tror jag är omöjlig att uppdraga, och därför tror jag, att vederbörande, som satt den röda stämpeln på handlingen ifråga, handlat riktigt.

Herr A l k m a n: Endast ett par ord med anledning av den siste talarens yttrande.

Herr Wrangel hänvisade mig till att man skulle av ett befintligt diarienummer lätt kunna göra sig en föreställning om vem som påsatt stämpeln på den handling, jag talade om. Jag vill då meddela, att så vitt jag minns den handling som jag fick var försedd med två diarienummer, och jag undrar, om det skulle vara möjligt ens för den mest kunniga fackman att avgöra, till vilket av dessa diarienummer den hemliga stämpeln hänförde sig. Det kan ju hända, att det finns något frimurartecken där, som gör, att man kan se det,

*Ifrågasatt
tillägg i mili-
tieombuds-
mannens
instruktion.*

(Forts.)

men för den som inte är inne i det frimureriet, är det i alla händelser fullständigt omöjligt, såvitt jag kan förstå, att kunna sluta sig till, varifrån stämpeln är kommen.

Vad beträffar den ärade talarens andra anmärkning, den nämligen att han för sin del bestämt uttalade sitt gillande av att denna handling var hemligstämplad, så må ju detta helt och hållet stå för hans egen räkning. Jag undrar, om någon som verkligen tagit kännedom om sekretesstadgandena och om deras motivering under riksdagens behandling av dem vid deras tillkomst, skall kunna vara ense med honom därom. Jag har studerat detta på det allra mest närsynta sätt, och jag har blivit fullkomligt bet, då jag försökt räkna ut, hur det med ett behörigt iakttagande av tryckfrihetsförordningens föreskrifter skulle vara möjligt att på ett sådant papper lagligen sätta den hemliga stämpeln, och samma resultat har jag kommit till många gånger i de fall, då jag haft tillfälle och möjlighet att se den sortens papper. Jag har gång på gång blivit fullkomligt bet, när jag försökt räkna ut, hur det skulle vara möjligt att subsumera de enskilda fallen under de regler, som äro givna, med den behörigen givna motivering, som dessa regler fått.

Herr *Alexanderson*: Ja, sedan numera en person i så hög ställning inom krigsmakten som herr general Wrangel för sin del bestämt förklarar, att det var riktigt att med den hemliga stämpeln belägga en handling, varigenom det meddelades en enskild arbetsgivare, att ifrån mobilisering icke komme att undantagas två hos honom anställda personer, rörande vilka han hade, på därom från krigsmaktens egen sida taget initiativ, avgivit en framställning, så kan det vara av intresse att se, vad tryckfrihetsförordningen har i saken att säga, för att det må bli klart, varpå man stöder sin åsikt, att så beskaffade handlingar skola betraktas som hemliga. Det stadgande, som allena kan vara tillämpligt, är ju stadgandet i ett visst understycke i tryckfrihetsförordningen 2:4, och det lyder: »Att mobiliseringsplaner för krigsmakten, planer för dess sammandragning eller verksamhet under krigstid eller vid krigsfara ävensom sådana handlingar angående omfattningen, beskaffenheten och belägenheten av dess mobiliseringsförråd och mobiliseringsutrustning samt sådana kartor, ritningar, avbildningar och beskrivningar angående rikets fästningsverk, örlogsstationer och varv, militära positioner, minförsvar, annan för krigsbruk avsedd materiells tekniska byggnad och beskaffenhet, kommunikations- och förbindelseleder, experiment och uppfinningar, vilkas offentliggörande kan medföra våda för rikets säkerhet eller uppenbart kan skada dess försvar, ej må utan Konungens särskilda tillstånd utlämnas, sedan Konungen i statsrådet fattat beslut, att dessa handlingar skola hållas hemliga.»

Det skulle onekligen vara av intresse att få veta, huruvida detta var en mobiliseringsplan? Eller en plan för krigsmaktens sammandragning eller verksamhet under krigstid eller vid krigsfara? Eller om det var en handling, som ansågs avse mobiliseringsförråd eller utrustning? Eller militära positioner av något av dessa slag, som

det här var fråga om? Av svaret torde man måhända kunna bilda sig en säkrare grund för sin uppfattning om i vilken anda de givna grundlagsstadgandena i ämnet från militärt håll tolkas.

*Ifrågasatt
tillägg i mili-
täteombuds-
mannens
instruktion.
(Forts.)*

Herr W r a n g e l: I anledning av motionärens påstående, att en handling var försedd med två olika diarienummer, och att det icke varit möjligt för honom att finna, vem som satt på den röda stämpeln, får jag säga, att envar, som haft med militära handlingar att göra, känner, att det finnes tvänne olika diariebeteckningar, den ena för icke hemliga handlingar och den andra för hemliga handlingar, och den hemliga stämpeln har naturligtvis ditsatts av den myndighet, som åsatt handlingen sådan diariebeteckning, med vilken hemlig handling förses. För övrigt kan jag icke hjälpa, att jag har den uppfattningen, att jag måste instämma med samme talare, då han förklarade, att han sett på detta mycket närsynt.

Vad den siste ärade talarens fråga angår ber jag få säga, att jag anser handlingen i fråga tillhöra sådana, som angå sammandragning och användande av krigsmakten under krigstid.

Herr A l e x a n d e r s o n: Jag ber att få tacka för upplysningen, som jag tror både är verkligt belysande och bör kunna inverka på kammarens ställning till förevarande ärende.

Herr H o l m q u i s t: I föreliggande fråga är det skiljaktighet mellan två uppfattningar, av vilka den ena är den, att i dessa ombudsmäns instruktioner bör införas en speciell bestämd föreskrift, att de skola med sin ämbetsmannagranskning omfatta de hemliga handlingarna och vad därtill hör, och den andra den, att ett sådant speciellt inskrivande icke är erforderligt. Men samtliga de herrar och män, som här från olika partier uttalat sig, hava dock i en punkt varit fullkomligt eniga, nämligen däruti, att dessa ombudsmän hava såväl befogenhet som skyldighet att övervaka efterlevnaden av de lagar och författningar, som reglera vissa allmänna handlingars hemlighållande och sålunda tillse att, såsom motionären uttrycker det, olagligt hemlighetsmakeri icke får utbreda sig inom rättsskipning och förvaltning. Om följaktligen vid den slutliga voteringen i frågan motionen skulle röna ödet att av kammaren avslås, vill jag dock här hava konstaterat, att under debatten kammaren sålunda vid sidan av de gällande instruktionerna, enhälligt skrivit en annan, som bestämt förklarar, att det är kammarens enstämmiga uppfattning, att en sådan granskningsplikt åligger dessa ombudsmän.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande punkt hemställt samt vidare på antagande av motsvarande punkt i det förslag, som innefattades i den av herr Alexanderson m. fl. vid utlåtandet av-

*Ifrågasatt
tillägg i mili-
tieombuds-
mannens-
instruktion.
(Forts.)*

givna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alkman* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 26 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages motsvarande punkt i det förslag, som innefattas i den av herr Alexanderson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 50.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 8 på aftonen.

*Ang. minimi-
pris & korn.*

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående minimipris å brödsäd m. m., i vad den avser korn, samt två i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 20 mars 1917 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 135, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att utfästelse meddelas att för statens räkning inköpa ej mindre från de odlare inom landet, vilka, i den ordning Kungl. Maj:t föreskriver, hos vederbörande hushållningssällskap gjort godkänd anmälan, att de ämna innevarande år odla vårvete, de partier hos dem odlat vårvete, som till staten hembjudas före den 1 februari 1918, till ett pris av 30 kronor för 100 kilogram, än även eljest från odlare inom landet de hos dem odlade partier vårvete, vårråg, höstvete och höstråg, vilka till staten hembjudas före den 1 juni 1919, för pris av 26 kronor för vårvete och höstvete samt 25 kronor för vårråg och höstråg, för 100 kilogram räknat, allt fullgod vara fritt banvagn eller fritt ombord vid den järnvägsstation eller hamn, som är närmast vetets eller rågens odlingsort;

dels ock meddela, huruvida från riksdagens sida något är att erinra mot ett förklarande, att, därest för korn finnes böra föreskrivas maximipris, sådant pris icke skall, vad beträffar tiden från den 1 september 1917 intill den 1 juni 1918, sättas till lägre belopp än 24 kronor för 100 kilogram.

Ang. minimipris å korn.
(Forts.)

I häröver avgivet utlåtande, nr 30, hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte *dels* medgiva, att utfästelse meddelades att för statens räkning inköpa ej mindre från de odlare inom landet, vilka, i den ordning Kungl. Maj:t föreskreve, hos vederbörande hushållningssällskap gjort godkänd anmälan, att de ämnade innevarande år odla vårvete, de partier hos dem odlat vårvete, som till staten hembjödtes före den 1 februari 1918, till ett pris av 30 kronor för 100 kilogram; än även eljest från odlare inom landet de hos dem odlade partier vårvete, vårråg, höstvete och höstråg, vilka till staten hembjödtes före den 1 juni 1919, för pris av 26 kronor för vårvete och höstvete samt 25 kronor för vårråg och höstråg, för 100 kilogram räknat, allt fullgod vara fritt banvagn eller fritt ombord vid den järnvägsstation eller hamn, som vore närmast vetets eller rågens odlingsort; *dels ock* meddela, att från riksdagens sida intet vore att erinra mot ett förklarande, att, därest för korn finnes böra föreskrivas maximipris, sådant pris icke skulle, vad beträffade tiden från den 1 september 1917 intill den 1 juni 1918, sättas till lägre belopp än 24 kronor för 100 kilogram.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade såväl första som andra kammaren bifallit vad utskottet hemställt under första punkten i ovannämnda utlåtande. varemot utskottets hemställan i sista punkten av båda kamrarna visats åter till utskottet för ny behandling.

I samband med utskottets förnyade handläggning av sista punkten av berörda proposition hade utskottet jämväl till behandling förhaft *dels* två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen nr 115 i första kammaren av herr *Olsson, Lars*, och nr 365 i andra kammaren av herr *Olofsson* i Digerås m. fl., vari hemstälts, att riksdagen, i likhet med vad Kungl. Maj:t föreslagit rörande vete och råg, måtte för sin del besluta att samma bestämmelser skulle gälla för korn och att korn måtte åsättas ett minimipris av 23 kronor per 100 kilogram, samt att detta eventuellt finge gälla endast Norrland och Dalarna. *dels ock* en i andra kammaren väckt, likaledes till jordbruksutskottet hänvisad motion nr 392 av herr *Hildebrand*, vari hemstälts, att riksdagen måtte medgiva, det minimipris finge åsättas korn, fullgod, välbärgad vara, till minst tre kronor över gällande havrepris, dock icke under 23 kronor för 100 kilogram, fritt banvagn eller fritt ombord vid den järnvägsstation eller hamn, som låge närmast kornets odlingsort; samt att riksdagen därjämte måtte medgiva, det utfästelse av Kungl. Maj:t meddelades att för statens räkning inköpa till fastställt minimipris av odlare av korn minst 50 procent av vad han å egen jord bevisligen skördat, under förutsättning att det hembjudna partiet

Ang. minimi-
pris å korn.
(Forts.)

utgjordes av till förmalning lämplig vara av fullgod beskaffenhet samt att hembud gjordes före den 1 februari 1918.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på återopade skäl hemställt,

1) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning och de av herrar Olsson samt Olofsson i Digernäs m. fl. i ämnet väckta motioner medgiva, att utfästelse meddelades att för statens räkning från odlare inom landet inköpa de hos dem odlade partier korn, vilka till staten hembjödtes före den 1 juni 1918 för ett pris av 23 kronor, för 100 kilogram räknat, fullgod vara fritt banvagn eller fritt ombord vid den järnvägsstation eller hamn, som vore närmast kornets odlingsort;

2) att den av herr Hildebrand i ämnet väckta motionen måtte anses besvarad genom vad utskottet här ovan hemställt.

Reservation hade avgivits av

1:o) herr *Nilsson* i Tånga och friherre *Hermelin*, vilka ansett, att utskottet bort ansluta sig till den i herr Hildebrands motion i överensstämmelse med av lantbruksstyrelsen i ämnet framställt och jämväl av statens livsmedelskommission tillstyrkt förslag gjorda hemstäl- lan; samt

2:o) herrar *Lindblad*, *Persson* och *Sjöblom*, vilka likväl ej an- tytt sin åsikt.

Herr statsrådet *Dahlberg*: Föreliggande fråga gäller, huru- vida även beträffande korn skall, liksom redan skett i fråga om råg och vete, lämnas garanti för visst minimipris, eller om för kornet det skall vara nog med garanti för att, om maximipris åsättes, detta icke skall understiga en viss gräns. Olika meningar hava gjort sig gäl- lande i frågan, och utskottet har nu tillstyrkt ett förslag, som icke överensstämmer med den kungl. propositionen. Jag har därför an- sett det vara riktigt att här lämna meddelande om den ståndpunkt, jag redan på ett tidigt stadium av frågan haft tillfälle att intaga och som jag fortfarande vidhåller, och jag ber att med några ord få moti- vera denna min ståndpunkt.

Hela denna proposition är ett led i våra strävanden att öka pro- duktionen av till bröd användbar säd. Det är då av största bety- delse, att denna ökning med hänsyn till föreliggande förhållanden kan om möjligt äga rum redan under innevarande år. Vi måste, såsom herr statsministern nyss i andra kammaren utvecklat, ställa det så, att vårt program för nästkommande år utgår på, att vi skola kunna försörja oss utan någon som helst import av utländska cerealier. Det är visserligen möjligt och att hoppas, att någon import kommer till stånd, men vi veta att den under alla förhållanden blir knapp och behäftad med synnerliga svårigheter. För den skull är det nödvän- digt, att vi ställa oss in på att vi för nästa konsumtionsår skola kunna reda oss såsom en i detta hänseende självförsörjande nation, och lika- ledes måste denna självförsörjning äga rum på sådant sätt, att den

nedsättning i ransonerna till den konsumerande befolkningen, som nu tyvärr ägt rum, icke nästa år behöver ifrågakomma, och jämväl att sådana svåra ingrepp i avseende å lantmännens fodertillgångar, som mest vidtagas, icke vidare behöva ifrågasättas.

*Ang. minimipris å korn.
(Forts.)*

Nu uppgår en svensk normalskörd enligt statistikens beräkningar till något mer än 800,000 ton vete och råg, och antagligen cirka 400,000 ton korn, däri inberäknat det korn, som finnes i blandsäden, d. v. s. man skulle kunna räkna med en kvantitet av till brödföda synnerligen användbar säd av 1,200,000 ton. Om vi nästkommande år måste förnya ransoneringsystemet och genomföra det så som det från början var planlagt och verkligen sattes i gång i januari, fast det sedermera ändrats, åtgår därför omkring 850,000 ton spannmål, däri inberäknat utsäde, spannmål för industriell förbrukning och en viss reserv. Det vill sålunda synas, som om en svensk normalskörd är fullt tillräcklig för att försörja det svenska folket, men å andra sidan får erinras om att flera faktorer tillkomma, som verka minskande och öka risken. Först och främst är ju större delen av kornskörden avsedd till kreatursföda och bör givetvis om möjligt förbehållas sådan användning. Vidare tror jag mig kunna säga, att sista tidens erfarenhet givit vid handen, att de statistiska beräkningarna av skörderesultatet i allmänhet varit alltför optimistiska. De vila på jordbrukarnas egna uppskattningar och hushållningssällskapens sammanförande av dem. I allt fall ha ju dessa uppskattningar givit oss mycket stora misräkningar under det gångna året. Men även med iakttagande av de förbehåll, som sålunda måste göras, förefaller det dock, som om synnerligen god utsikt till självförsörjning med normal skörd skulle föreligga. Att vi under normala förhållanden icke hittills kunnat leva på landets sädesproduktion, utan måst importera brödsäd är beroende på en mängd olika omständigheter, som det icke torde vara behövt att nu ingå på. I allmänhet torde de vara tämligen självklara.

Det finns emellertid för ett sådant programs genomförande en synnerligen avsevärd risk, icke minst detta år. Om vi skulle få missväxt eller synnerligen dålig skörd, är naturligtvis programmets genomförande satt i fara i allra högsta grad, och särskilt i år upplyses ju från olika landsändar, att de svåra väderleksförhållandena under vintern illa tilltygat höstsäden här och var, så att omsädd torde bliva nödvändig. Det är således på vårsäden som vi för instundande skördeår måste sätta våra förhoppningar för att kunna åstadkomma den ökning i produktionen, som vi måste hava. Lantbruksstyrelsen och statskommissionerna hava, då de föreslagit minimipris på all brödsäd, lagt särskild vikt på vårsäden. Först och främst hava de föreslagit minimipris för vårvete, men detta utgör ju en mycket ringa del av vår produktion, så att man genom ökning därav endast kan vinna obetydligt. Därför riktade de därefter med särskild styrka sin uppmärksamhet på kornet, och så vitt jag vet, hava alla sakkunniga myndigheter, som yttrat sig i denna fråga, sagt, att säkerheten för nästa år måste ligga i ökad kornodling. Den utgångna höstsäden bör, så vitt möjligt och där förhållandena lämpa sig för sådant, i

Ang. minimipris å korn.
(Forts.)

största möjliga utsträckning ersättas med korn. Där det så lämpar sig, bör man uppmuntra denna odling och driva propaganda för ökning av densamma. De sakkunnigas utlåtanden äro ock, tror jag mig kunna säga, en enstämmig sådan propaganda. Minimipris äro nu fastställda för vete och råg. Det förefaller mig då, som om därest man särskilt vill uppmuntra kornodling och anser, att bestämmande av minimipris innebär en särskild uppmuntran till odling av det sädesslag detta pris gäller, man icke bör utesluta kornet, utan fastmer framför allt, då det gäller att uppmuntra sädesodlingen, även medtaga kornet vid åsättande av minimipris.

Därvid vill jag uttryckligen göra det förbehållet, att för den händelse en sådan garanti lämnas, det bör ankomma på staten att tillse, att denna uppmuntran också i verkligheten kommer att visa sig såsom en uppmuntran. Jag syftar på förhållandet mellan korn- och havreprisen. Då tiden kommer, bör det tillses, att relationen mellan korn- och havreprisen blir sådan, att det visar sig hava varit till fördel, att man omlat korn i stället för havre. Enligt de sakkunnige torde den rätta relationen mellan korn- och havreprisen i sådant hänseende vara 3 kronor. Jag tror emellertid för min del icke, att en sådan garanti, som här av utskottet blivit tillstyrkt, skulle innebära stor ekonomisk risk. Jag tror icke, att man kan antaga såsom sannolik någon sänkning av nuvarande spannmålspris under den närmaste tiden. För min del ansluter jag mig således gärna till utskottets förslag. Emellertid gör jag det under förbehåll att, då tiden är inne, det från statens sida tillses, att den lämpliga relationen uppehålls mellan korn- och havreprisen, och jag gör även det tillägget, att minimipriset bör avse kornskörden i hela landet.

Friherre Hermelin: Herr greve och talman! Då ärendet sista gången var före i kammaren — det var vid plenum närmast före påsk — och jag då föreslog återremiss av ärendet till utskottet, skedde detta i den goda tron, att, när ärendet skulle återkomma, utskottet skulle följa den av lantbruksstyrelsen i samråd med folkhushållningskommissionen uttalade mening, som även hade tillstyrkts av livsmedelskommissionen. Samma tanke hade nog även förelegat en ledamot i andra kammaren, som i ämnet väckt motion. Denne motionär, herr Hildebrand, har därvid uttalat: »Då det synes mig högeligen önskvärt, att den av lantbruksstyrelsen med stor styrka framföra uppfattningen om nödvändigheten av ökad kornodling till nästa konsumtionsår och om lämpligaste sättet att främja sådan ökad odling må i motionsform komma under riksdagens prövning, får jag — under hänvisning till styrelsens i kungl. propositionen nr 135 avtryckta skrivelse — hemställa» o. s. v. Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet yttrade nyss, att vid detta ärendes behandling i riksdagen framkommit olika meningar angående sättet för minimiprisets genomförande i och för stimulering av kornodlingen. Detta är sant, — men vid frågans förbehandling hos lantbruksstyrelsen och hos folkhushållnings- och livsmedelskommissionerna, dessa statliga myndigheter, som närmast hava sig ålagd

tillsyn i hithörande frågor, där funnos inga olika meningar, alla voro ense! Man tycker då, att utskottet för denna orsaks skull bort, när frågan nu fullföljdes, gå samma väg, men utskottet har icke gjort det.

Chefen för jordbruksdepartementet har framhållit skiljaktigheterna, och den väsentligaste av dessa är den, att utskottet släppt relationstalet mellan korn och havre, d. v. s. talet, som anger skillnaden i odlingsvärde mellan de tvenne sädesslagen. När lantbruksstyrelsen i sin hemställan föreslog detta relationstal, — vilket även då berörde vårvetet — var det på grund därav, att såsom styrelsen skriver, »därigenom vinnes ytterligare den fördelen, att en viss på grund av rådande förhållanden på brödsädsmarknaden lämplig och önskvärd relation mellan prisen å nämnda tre vårsädeslag, till god ledning för landets jordbrukare vid stundande vårsädd, blir på förhand fastslagen.» Här föreligger ju ett viktigt moment, och detta innebär att, då jordbrukaren nu sår, han skall vara fullt underkunnig om att, huru än förhållandena komma att ställa sig, han, då skörden är mogen kan påräkna, vad beträffar kornet, minst tre kronor högre pris per 100 kg. än för havre, varvid kornets minimipris dock icke skulle komma att understiga 23 kronor för 100 kg. Nu nämnde chefen för jordbruksdepartementet, att detta är en åtgärd från statens sida, som framdeles, i höst, kan vidtagas. Men jag undrar, om det har samma betydelse, att sådan åtgärd förutsäges skall vidtagas i höst, än att frågan upplaras nu. Jag tycker snarare, att det skulle verka som ett skrämskott för jordbrukarna, att här säges, att maximipris möjligen blir bestämt på havre; åtminstone kommer därigenom kornpriset att regleras så, att ni icke får göra eder allt för stora förhoppningar. Jag tror, att detta kommer att nos en praktisk jordbrukare väcka viss betänksamhet. Han måste se till och vara försäkrad om att han får sitt foderbehov, behovet för hans kreatursbesättning, fullt tryggat. Han vet också, att havren är det sista, som staten lägger beslag på. Skall nu för övrigt under nästa säsong upprepas, jag kan säga, det olidliga, kanske olyckliga förhållande som i år under den nu gångna säsongen varit rådande på havremarknadens område, då tror jag för min del, att det vore i högsta grad beklagligt. Herr statsrådet har emellertid nyss förklarat, att han nu accepterar jordbruksutskottets eller utskottsminoritetens förslag, och han går således även med på konsekvenserna därav.

Den andra frågan, där skiljaktighet i åsikter finnas, gäller utfästelsen att till minimipris inköpa korn, som till staten hembjudes. Men enligt lantbruksstyrelsens förslag, som biträts av folkhushållningskommissionen och livsmedelskommissionen, avsåg denna utfästelse endast 50 % av den blivande skörden, d. v. s. man ansåg, att den blivande uppgörelsen mellan staten och kornodlarna endast skulle avse, att staten skulle svara för inköp till minimipris av 50 % av den blivande skörden, under det odlarna skulle svara för resten. Det är ju likväl klart, att dessa återstående 50 % till största delen väl komma att åtgå för jordbrukets eget behov och således icke komma

Ang. minimipris å korn.
(Forts.)

Ang. minimi-
pris å korn.
(Forts.)

att försäljas. Statens risk att nödgas inköpa till minimipris, även då kornpriset sjunkit, är dock i alla fall inskränkt till allenast 50 %. Nu går utskottet längre och utskottet säger: Det är så besvärligt och omständligt att få fast på dessa 50 %, och utfästelsen bör således, gälla hela skörden. Det blir således en större risk för staten, och utskottet går så långt, att den framflyttar utfästelsetiden till den 1 juni 1918 i stället för att stanna såsom i fråga om värvetet vid den 1 februari 1918. Detta innebär ytterligare ett ökat ansvar för staten. Så vitt jag kunde förstå, har herr statsrådet även accepterat detta förslag.

Under sådana förhållanden har jag mycket liten tilltro till möjligheten att vinna majoritet här i kammaren, ifall jag skulle yrka bifall till vad som avses i den av mig jämte herr Nilsson avgivna reservationen, d. v. s. bifall till den av herr Hildebrand väckta motionen. Det må öppet sägas ifrån, att jag tagit till orda i frågan, icke för att försöka pressa fram några oskäligen låga pris — ett sådant syfte är mig fjärran — utan i varm övertygelse om och känsla av nödvändigheten, att genom praktiska åtgärder produktionen av livsmedel inom landet säkerställes och därigenom även vårt land förhjälpes till oberoende och självständighet.

Herr talman, i enlighet med vad jag yttrat ställer jag mig bakom min reservation, men har intet yrkande att göra.

Herr Lindblad, Ernst: Då jag skrivit mig såsom reservant, utan att lämna någon motivering, anser jag mig skyldig att giva tillkänna min ståndpunkt. Den har inom utskottet varit att för Norrland söka bereda motsvarande fördel som för mellersta och södra Sverige, d. v. s. skydd för dess brödsädsodling, kornet. Då denna tanke även omfattades av två ledamöter av andra kammaren, ansåg jag det vara min plikt att anmäla mig såsom reservant för att därigenom åskådliggöra, att denna fråga minst av allt kan vara någon partifråga, utan såsom ett vittnesbörd om vilka svårigheter man har att kämpa med, då det gäller att se in i framtiden. Vi ha uppfattat situationen så, att med den skörd, som är att vänta av den blivande kornodlingen, det torde bli besvärligt för staten att taga hand om all spannmål tvångsvis, vilket måste bli följderna av de fastställda minimipriserna, och därför ha vi tänkt oss, att det vore klokare att begränsa sig till Norrland eller ock att gå den väg, som den siste talaren antydde och som föreligger i en motion av herr Hildebrand. Det bör även påpekas, att kornet nu får större skydd än den egentliga brödsäden, ty med normal kornskörd kommer naturligtvis de egentliga kornproducerande trakterna att också få sälja bryggerikorn till ett pris av 30 kronor för 100 kg., och faktiskt blir det därigenom större skydd för kornet, än vad riksdagen beslutat såsom minimipris för vete och råg. Detta kan man nu säga hör till spådcorna, och ingen dristar sig se in i framtiden. Men vi äro övertygade, att det i varje fall blir så stort skydd för kornodlingen, att den ändå kommer tillräckligt till stånd. Det vore väl ock märkvärdigt, om man skulle

med en vittgående åtgärd söka driva fram kornodling även på otjänlig jord. I Södermanland lämpar sig jorden knappast någonstades för kornodling, och vi veta, att i närvarande stund vi ha lika stor brist på havre. Vi se, att det icke finns havregryn att uppbringa annat än för sjukhus och dylika inrättningar. Och varför skall man icke skydda även detta sädeslag, som är lika behöfligt även som människoföda? Jag tror, att detta vore en syupunkt, som man borde hålla fast vid; och vi ha också sett, att Kungl. Maj:t i sitt första förslag icke kunde komma till annat resultat.

Nu har jag, liksom den föregående talaren, icke någon yrkande, men jag har velat ange min uppfattning beträffande utsikterna för framtiden.

Då jag emellertid fått ordet, vill jag begärna tillfället att framföra några klagomål från jordbrukarhåll. Då staten nu lagt beslag på fodersäden och jordbrukarna få avstå sådan till ett pris av växlande mellan 19:50 och 22:50, nödgas de, som hava stora kreatursbesättningar, att försöka återförvärva så mycket som möjligt till ersättning för vad de mistat, och få då från kvarnfirmorna köpa tillbaka den bortränsade slöhavren kanske något uppblandad med vicker till ett pris av 40 kronor per 100 kg. Det är märkvärdigt sätt att lägga beslag på jordbrukarens säd och fastställa det pris, vartill den övertages, men icke reglera den vara, som han får köpa i stället. Detta tillvägagångssätt är väl ändå orimligt. Om man går ändå litet djupare in i historien, så kan man konstatera, att man får betala ännu högre pris än det av mig nämnda — man talar om ända till 60 kronor per 100 kg. — för att komma åt foderhavre. Vad som kan åtgöras i den saken vet jag icke rätt, men jag vill lägga livsmedelskommissionen på hjärtat, att den verkligen försöker göra vad som ändå kan vara möjligt.

Jag har intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i nu ifrågasvarande utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Hans Ericson* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 232, angående anvisande av medel för höjande av medelinköpspriset för remonter under år 1917;

nr 234, angående utförande av reparationsarbeten å strandskoningen utmed Ångermanälvens strand vid Norrlands trängkärs kaserneetablissemang i Sollefteå; och

nr 235, angående förordning om avlöning åt värnpliktiga, som fullgöra krigstjänstgöring vid vissa industriella eller andra anläggningar eller fartyg.

Anslag till
rörelsekapital
vid statens
verksamhet för
anskaffande
och tillhanda-
hållande av
livsförnöden-
heter.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörelsekapital vid statens verksamhet för anskaffande och tillhandahållande av livsförnödenheter.

Med tillstyrkande av vad Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 2 mars 1917 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 104, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden föreslagit riksdagen hade utskottet i förevarande utlåtande av angivna skäl hemställt, att riksdagen måtte ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett belopp av 115 miljoner kronor såsom rörelsekapital vid statens verksamhet för anskaffande och tillhandahållande av livsförnödenheter.

Herr Petersson, Alfred: Jag har icke begärt ordet för att göra någon invändning mot den hemställan, som utskottet gjort i denna fråga, utan snarare därför att jag kommit att antecknas såsom närvarande vid behandlingen av denna sak i jordbruksutskottet, och denna anteckning tillkommit genom ett misstag. Jag har nämligen icke varit i tillfälle att deltaga i behandlingen av detta ärende. Det kunde ju vara överflödigt att nämna den saken här, men att jag det gör, beror därpå, att man ju här får ytterligare upplysning om vad man vetat och anat förut, nämligen att Kungl. Maj:t under den tid, som gått, hittills under två och ett halft år finansierat denna stora affär utan att på något sätt hänvända sig till riksdagen för att få riksdagens medgivande att skaffa det nödiga rörelsekapitalet. Och då jag förut vid ett par tillfällen berört denna fråga, vill jag hava sagt att, då jag för min del ansluter mig till det förslag, som här tillstyrkts av jordbruksutskottet, detta icke innebär något som helst godkännande av det sätt, på vilket detta rörelsekapital tidigare anskaffats.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Cavalli: Jag skall i denna fråga endast beröra en detalj.

Det återgives i jordbruksutskottets utlåtande ett yttrande till statsrådsprotokollet, däri framhålles, »att naturligtvis noggrann och fullt sakkunnig, affärsmässig revision bör äga rum». Detta är naturligtvis ett uttalande på vilket man med nöje tager fasta, men jag undrar, om det icke vore klokt att utvidga det därhän, att denna revision icke, såsom det möjligen kan utläsas ur det anförda, började efteråt, utan genast sattes i gång och fortginge under arbetet. Därmed kan man vinna först och främst en bättre revision och vidare det, att möjliga misstag och förbiseenden kunna upptäckas i tid och icke behöva upprepas. Jag har under hand hört den mening uttalas, att revisionen skall ske successivt, och på det sätt jag framhållit såsom önskvärt, men jag trodde, att det icke skulle

sakna betydelse, om det här fastsloges, att man utgått från den förutsättningen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Anslag till rörelsekapital vid statens verksamhet för anskaffande och tillhandahållande av livsfrönödenheter.

(Forts.)

Om avskaffande av entreprenadsystemet vid lantbrevbäringens ordnande.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avskaffande av entreprenadsystemet vid lantbrevbäringens ordnande.

Med anledning av en inom andra kammaren av herr *Källman* m. fl. väckt motion, nr 13, hade nämnda kammare på hemställen av sitt tredje tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida och i vilken utsträckning det för brev bäringens ordnande nu använda entreprenadsystem kunde avskaffas, särskilt i förstads- och andra stadsliknande samhällen och där brev bäringen upptog största delen av brev bärarens tid, samt vidtaga de åtgärder, som härav kunde föranledas.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till förberedande behandling av sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande på anförda grunder hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservation hade avgivits av herrar *Alkman*, *Oscar Olsson* och *Åkesson*, vilka på åberopade grunder hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr *Alkman*: Den fråga, som föreligger i detta utskotts betänkande, är icke ny varken för riksdagen eller för denna kammare. Vad andra kammaren beträffar har den på tre år två gånger bifallit ungefär samma yrkande, som nu framställts och som vi hava föreliggande från andra kammaren. Vad första kammaren beträffar har en liknande motion behandlats för två år sedan, utan att föranleda någon debatt i denna kammare. Då avslogs denna motion av denna kammare, på grund av ett utskottsutlåtande, i vilket det framhölls, att motionen i själva verket var obefogad, enär ett sådant entreprenadsystem för antagande av lantbrev bärare, mot vilket de dåvarande motionärerna vände sig, helt enkelt icke skulle praktiseras. Första kammarens andra tillfälliga utskott 1915 yttrade nämligen så här på grundval av ett yttrande, som generalpoststyrelsen då hade avgivit: »Generalpoststyrelsen har dessutom framhållit, att vid anställandet av lantbrev bärare postverket icke tillgodogör sig anbud, som kunna anses innebära underbetalning. Det nuvarande systemet är alltså icke ett rent entreprenadsystem, utan en viss minimitaxa tillämpas i prak-

Om avskaffande av entreprenadsystemet vid lantbrevbärningens ordnande.
(Forts.)

tiken, ehuru denna taxa, därigenom att anbud infordras, ej blir fast utan så att säga automatiskt regleras för ortsförhållandena.»

På grund därav alltså att kammaren fick för sig, att entreprenadsystem icke förekomme, utan att man, som sagt, skulle hava en minimitaxa för dessa lantbrevbärare, avslog kammaren motionen på nämnda utskottets yrkande.

Precis samma skäl återkommer nu i år i det avstyrkande, som det nuvarande utskottet kommit med. Där säges: Särskilt vill utskottet fästa uppmärksamheten därpå, att något entreprenadsystem av den art motionärerna och andra kammarens utskott vilja avskaffa, icke av postverket tillämpas. Av nämnda yttranden framgår nämligen, att generalpoststyrelsen vid anställande av lantbrevbärare icke tillgodogör sig anbud, som kunna anses innebära underbetalning. I olikhet med motionärerna anser sig utskottet icke böra betvivla riktigheten härav.» Det skulle alltså vara så, att motionärerna helt enkelt kommit med yrkande på att avskaffa någonting, som icke finnes. Men jag tror, att detta utskottsuttalande i år, liksom andra tillfälliga utskottets uttalande för två år sedan, beror på ett grundligt missförstånd. Obefintligheten av ett sådant entreprenadsystem var alltså huvudskälet emot år 1915 och det är huvudskälet emot även nu. Jag tror att det är fullständigt oriktigt. Det grundar sig i år på ett uttalande i en P. M., som till utskottet självant utlämnats av en tjänsteman i generalpoststyrelsen, som för sin del tycker, att lantbrevbärarna hava det utmärkt bra, och som särskilt vill framhålla, att det är fullkomligt oriktigt att stämpla det av postverket använda sättet för lantbrevbärarnas antagande såsom något slags entreprenadsystem. Han säger rent ut, att postverket icke tillämpar entreprenadförfarandet, detta därför att, såsom han särskilt vill framhålla, de lägsta anbuden »icke alltid» antagas.

Emellertid skulle utskottsmajoriteten icke hava behövt mer än litet uppmärksammare genomläsa poststyrelsens yttrande från 1915 för att finna, att majoriteten i detta avseende fullkomligt tagit miste. I detta yttrande av generalpoststyrelsen, som finnes bifogat andra kammarens tillfälliga utskotts utlåtande från 1915, där det redogöres för förhållandena, heter det nämligen så här: »Rörande sättet för lantbrevbärarens anställande hava alltid gällt samma regler som beträffande antagandet av postförelare i allmänhet. Enligt bestämmelse i den för generalpoststyrelsen gällande nådiga instruktion äger styrelsen att om övertagande av postföreling och lantbrevbärning träffa avtal, med iakttagande av gällande bestämmelser angående statens upphandlings- och entreprenadväsende. För vederbörlig postdirektörer, vilka det i allmänhet åligger att antaga postförelare och lantbrevbärare, hava utfärdats enahanda bestämmelser. Till lantbrevbärare antages endast myndig mansperson, som är skrivkundig och äger god frejd.» Här säger generalpoststyrelsen alltså rent ut, att vid antagandet av lantbrevbärare generalpoststyrelsen och postdirektörerna helt enkelt ha att tillämpa entreprenadförordningen. Skulle så vara, att entreprenadväsende icke förekommer vid antagande av lantbrevbärare, då skulle staten över huvud taget icke alls använda entrepre-

nadväsende, icke ens vid upphandling av varor. Faktum är emellertid, enligt vad jag uppläste, att lantbrevbärare helt enkelt upphandlas på samma sätt som varor i enlighet med bestämmelserna om statens upphandlings- och entreprenadväsende. Med detta uttalande tror jag, att man fulkomligt slagit ihjäl varje försök att påstå, att icke entreprenadsystemet verkligen skulle tillämpas vid antagandet av dessa lantbrevbärare, och detta gäller icke blott sådana brevbearare, som hava brevbäringen såsom bisyssla, utan även sådana, vilka hava hela sin arbetskraft ägnad åt statens tjänst året runt.

Frågan är sedan den, huruvida ett användande av detta entreprenadsystem och tillämpandet av entreprenadförordningen vid anställandet av dessa lantbrevbärare är sådant, att det giver denna personliga garanti mot att bli av staten underbetald. Det är den andra frågan. Ja, det gör det visst det, säger författaren av denna P. M., som i själva verket är det enda sakliga stödet för utskottets hemställan i saken, och han går så långt, att han i sin för övrigt i många punkter ganska underliga framställning säger, att det reellt kanske är till gagn för dessa lantbrevbärare, att de hava det på detta sätt, ty om de skulle anställas på annat sätt, om en minimitaxa skulle upprättas, skulle den förmodligen sättas så lågt, att den på många håll icke skulle kunna användas. Han vill således antyda, utan att tänka på vad han säger, att generalpoststyrelsen vid bestämmandet av taxan skulle kunna sätta den så lågt, att risken för underbetalning måhända bleve ändå större, än då de antagas på sätt nu sker enligt entreprenadförordningen.

Vad beträffar generalpoststyrelsens yttrande 1915, anger det — och jag har förvissat mig, att icke någon ändring i det fallet inträtt — såsom en garanti mot underbetalning, att i entreprenadförordningens bestämmelser ingår ett förbud mot att vid entreprenad godkänna sådana anbud, som innebära uppenbar underbetalning. Men det veta vi litet var, att denna garanti blott är en garanti på papperet. Vi känna även från entreprenader på varor och byggnader, att det är en mängd av statens entreprenörer, som under senare tider fått göra konkurs, därför att de kommit in med anbud och fått antagna anbud, som uppenbart varit alldeles för låga, och jag kan icke se, att entreprenadförordningen i det fallet innebär någon större garanti, när det gäller entreprenad av mänsklig kraft, än då det gäller entreprenad av varor.

Nu påstår vidare denna P. M.-författare, till vilken utskottet har en så oerhört stor tillit, och detsamma påstod även generalpoststyrelsen för ett par år sedan, att det icke är sannolikt, att dessa lantbrevbärare äro underbetalda, eftersom man tror sig kunna påvisa, att betalningen per mil här i landet skulle för dessa tjänstemän vara något högre, än vad den är exempelvis i Norge och Danmark. Jag vet icke, vad man kan fästa för avseende vid ett sådant påstående. Ett sådant förhållande behöver ju icke betyda annat, än att skiljaktigheten i betalning vid entreprenad kan bli så stor, att vissa grupper mycket väl kunna vara underbetalda, under det att andra grupper på grund av entreprenadsystemet kunna hava

*Om avskaf-
fande av
entreprenad-
systemet vid
lantbrev-
bäringens
ordnande.
(Forts.)*

*Om avskaf-
fande av
entreprenad-
systemet vid
lantbrev-
bärarens
ordnande.*

(Forts.)

fått mer än skälig lön. Det är en följd av själva entreprenadsystemet, att ersättningarna kunna bli mycket växlande. Vid somliga entreprenader förekomma låga anbud, vid andra höga anbud, och därigenom kunna en del entreprenörer få litet mer än skäligt är, medan andra får oskäligt litet. Det ligger i entreprenadväsendets natur, att sådana skiljaktigheter kunna förekomma. Jag tror således, att man gör klokt i att med största försiktighet upptaga påståendet såväl av generalpoststyrelsen som i berörda P. M., att underbetalning icke förekommer.

Jag har för resten ett litet exempel i det fallet, som visar, att påståendet icke håller streck. Jag antager, att det är flera än jag i denna kammare, som i tidningspressen givit akt på, att det under senare år förekommit åtskilliga fall av poststöder och — förskingringar begångna såväl av poststationsföreståndare, vilka ju också antagas enligt detta efter mitt förmenande orimliga system som även av lantbrevbärare — fall, som man kan antaga hava haft sin grund i alldeles för låg betalning. Jag har framför mig ett fall, som är synnerligen kraftigt belysande. I följd var en rättgång angående en lantbrevbärare, som var åtalad för att han förskingrat värdebrev, vilka han haft om hand. Under målets handläggning hade postverkets ombud, en överkontrollör, ett yttrande, som jag icke kan neka mig att här referera. Ombudet ånsåg, såsom det heter i ett referat, som jag har här, att några förmildrande omständigheter icke kunde ligga i den anklagades knappa lön, och han förmenade, att den omständigheten, att Lundgren vid antagandet till lantbrevbärare erbjöd sig att tjäns'göra för 50 öre om dagen mindre än medsökanden, talade för att Lundgren eftersträfvade befattningen för att genom oärlighet upphjälpa sina affärer.

Nu upplystes det senare, att förskingringen hade skett först tre år efter det mannen antagits i tjänsten, så att detta ytterst obehagliga antagande av postverkets ombud alltså tydligen var alldeles oriktigt, men detta framgår ju också därav, att denna stackars brev-bärare hade kommit in med ett anbud, som var 50 öre per dag lägre än varje annat. Detta anbud var, såsom postverkets ombud vitordade, givetvis för lågt. Icke dess mindre hade detta alldeles för låga anbud blivit av postverket antaget samtidigt som postverket och dess tjänstemän försäkra, att några underbetalda anbud ej antagas, och att man i regel ej fäster sig vid låga anbud. Detta är ett exempel, som är rätt otäckt. Det framhölls också av svarandeombudet, att platsen måste betraktas som fullkomligt svältavlönad. Jag tror, att redan ett sådant exempel visar, att man ej har rättighet att fästa avseende vid de påståenden angående sätet för antagande av dessa tjänstemän, som äro gjorda av generalpoststyrelsen och P. M.-författaren, och detta exempel skulle säkerligen kunna mångfaldigas.

Jag tror, att man har rättighet att fråga sig: är det verkligen bra, som det är, med ett sådant anställningssätt och sådana avlöningssvillkor? Man kan först göra den frågan: är det bra ur ren avlöningssynpunkt? Det förhåller sig så, att det vid ansökningarna

till dessa poster kommer in ett ganska dåligt människomaterial. Det är ju så, att på landet precis vem som helst tror sig om att kunna sköta ett sådant uppdrag som att bära posten. — Men hur ställer det sig för den på det sättet anställde lantbrevbäraren under den tid han innehar tjänst, som han på detta sätt fått på kontrakt? Enligt det lilla stycke, som jag uppläste ur generalpoststyrelsens utlatande, framgår det, att kvalifikationerna för att få sköta lantbrevbäringen äro: att vederbörande skall vara myndig mansperson samt äga skrivkunnighet och god frejd. Om nu den stackars brevbäraren blir sjuk, kan han alltså ej för uppehållande av tjänsten få hjälp av sin familj, icke av sin hustru eller något av sina barn, utan han blir tvungen att lega en annan person. Men då är det ju också alldeles uppenbart, att han icke ens för samma betalning, som han själv har, kan få en man att sköta tjänsten i hans ställe. Hans ställning blir alltså den, att det icke är nog med, att han går miste om den avlöning han skulle levt på, om han icke blivit sjuk — detta i olikhet med andra statens befattningshavare — utan han får därjämte lägga till under sin sjukdom. Man kan ju förstå, att detta måste bli ytterst betungande. Jag har ytterligt svårt att tro, att detta sätt av postverket att sköta en hel kår av befattningshavare kan vara riktigt. Jag kan ej ens finna, att det är ett statens ämbetsverk värdigt.

Jag vill för övrigt i förbigående påpeka, att denna sak även har en annan sida. Det är ju ej endast intresset hos denna kår av befattningshavare, som det gäller, utan det gäller också ett intresse hos postverkets stora kundkrets, den stora allmänheten, att kåren blir väl och bra besatt, så att ej postsäkerheten därigenom blir lidande. Men är det någon, som verkligen tror, att en dylik anskaffning och ett dylikt underhåll av personalen ej åstadkommer, att postsäkerheten blir lidande? Jag tror, att man därvidlag har en erfarenhet att hålla sig till, som många i denna kammar har kännedom om.

Nu säger emellertid utskottet med stöd av P. M.-författaren, att man kanske skulle kunna vara med om att ändra det här, om man hade utsikt att åstadkomma ett bättre system. Men det påstås, att detta är fullkomligt omöjligt. P. M.-författaren i fråga uppdrar en förfärlig mängd skäl för att visa detta. Han pekar på de oerhört växlande förhållandena i vårt land, han pekar på den olika befolkningstätheten, på natur- och terrängförhållanden, på vägarnas olika beskaffenhet, olika arbetspris och dyrtidsförhållanden, och till och med det faktum, att folket bor på olika avstånd från brevbringningsturens utgångspunkter, gäller för honom såsom ett skäl för att ej anställa brevbringare annat än på entreprenad. Det är en verklig värtalighet han utvecklar för att visa omöjligheten av att ifråga om denna kår använda andra anställningssätt än det, som postverket av gammalt använt. Jag undrar ändå, om ej detta helt enkelt är de obotfärdigas förhinder. Det visar ju, att andra statens ämbetsverk — jag syftar bl. a. på järnvägsstyrelsen — lyckats åstadkomma ett resonabelt, på allmänna

Om avskaffande av entreprenadssystemet vid lantbrevbäringens ordnande.
(Forts.)

*Om avskaf-
fande av
entreprenad-
systemet vid
lantbrev-
bäringens
ordnande.
(Forts.)*

grunder fotat avlöningssystem, trots att förhållandena äro så olika i olika delar av landet. Och jag vill peka på, att en del industrier också lyckats övervinna de svårigheter, som finnas för att uppgöra ett avlöningssystem med allmänna grunder men dock olika tillämpning i de speciella fallen. Då man ser på promemorian finner man också, att ett visst förarbete redan kan anses vara gjort för att åstadkomma ett bättre system. Det är i alla fall gjort så mycket, att det för varje lantbrevbäringstur finnes uträknat, hur många timmar den normalt kräver. Då förefaller det mig egenomligt, om man ej skulle kunna på grund därav fastställa de minimitaxor, som första kammarens andra tillfälliga utskott för två år sedan trodde vara tillämpade, men som funnos lika litet då som nu. Man skulle kunna åstadkomma minimitaxor och sedan med dyrtids- och kallortstillägg och för övrigt hela den apparat, som man känner till från övriga ämbetsverk samt den enskilda industrien, åstadkomma ett avlöningssystem, som vore av ett helt annat värde för statens befattningshavare och även av ett helt annat värde för postverket självt.

Ja, jag vill ej uppehålla mig längre vid denna fråga. Jag tror, att, vad jag redan anfört, är tillräckligt för att visa, att de skäl, på vilka utskottet avstyrkt denna motion, ej äro hållbara. Om andra skäl finnas, kan jag ej yttra mig om.

Men jag kan ej underlåta att i sammanhang med denna fråga, som kan synas en och annan här i kammaren jämförelsevis liten, göra ett par mera allmänna reflexioner. Jag tror, att man får erkänna, att av åtskilligt, som på senare tiden förekommit, det tydligt framgår, att postverkets behandling av lantbrevbärarna ej äro någon isolerad företeelse i postverkets skötsel, utan ett symptom bland många andra på ett socialt och ekonomiskt system, som efter hand innästat sig i detta verk och som sedan utvecklats, och till vilket det dess bättre ej finnes några fullt motsvarande paralleller inom andra statens verk. För den stora allmänheten, för postverkets kundkrets, har detta system yttrat sig däri, att man på senare tid trott sig kunna märka tecken både på en minskad befordringssnabbhet och en minskad befordringssäkerhet inom verket. Jag kan omtala, att de anmärkningar mot postverket, som från affärsmännen gå till pressen, enligt min erfarenhet ha visat sig äga mycket stor tendens till stegring. Jag skall för resten taga ett exempel, som är talande nog, för att visa, hur postverket för närvarande med hänsyn till befordringssnabbheten sköter sig. I höstas var det en förening i Göteborg, som jag tillhör, som hade att utfärda kallelser till sina sammanträden. Vi utskickade vid två särskilda sammanträden dessa kallelser genom posten, låt mig säga på måndagen före ett sammanträde, som skulle hållas på tisdag kväll. I ena fallet, vill jag minnas, var det blott en eller två av dessa kallelser — de voro inalles 30 å 40 — som framkommit i sådan tid, att den kallade kunde komma. I alla de andra fallen hade ingen kallelse i tid kommit fram. D. v. s. man har anspråk på, att en försändelse, som postas i Göteborg på aftnen, skall vara

i Stockholm morgonen därpå, men den lokalförsändelse, som postas på aftonen, den kommer ej fram till eftermiddagen dagen därpå. Det visar, att det är något på tok inom postverkets nuvarande skötsel. Vidare kan jag upplysa om — och jag tror, att denna min erfarenhet delas av mina kolleger inom pressen — att antalet tidningsreklamationer under de senaste åren visat sig vara i ständig stegring, och det oaktat kan man få höra, att abonnenterna här på sina håll numera anse det hart när som en naturnödvändighet, att de åtminstone någon gång i veckan ej skola få sin tidning. Det kan ej vara väl beställt med ett system, som tar sig sådana uttryck. Man finner också, om man studerar fackpressen, — såväl »Postarkivet», de högre tjänstemännens organ, som »Postmannen», de lägre tjänstemännens organ — hurusom postverkets tjänstemän själva av såväl högre som lägre grad ha blicken öppen för detta. De klaga ideligen över, att de ekonomiska och administrativa förhållandena inom verket äro sådana, att de ha fullkomligt klart för sig, att befordringssnabbheten och befordringssäkerheten är i fallande. Jag undrar, om ej detta i hög grad beror därpå, att postverket efter hand fått en ambition, som det ej på samma sätt haft tidigare. nämligen att närmast bli betraktat som en god statens mjölkko. under det att dess ambition tidigare framför allt var den att vara en god allmänhetens dragare. Jag vill ej ännu yttra mig om, huruvida den gamla doktrinen är riktig, enligt vilken postverket hörde till sådana anstalter, som man ej borde göra till något slags skatteobjekt, men det vill jag säga, att jag ej tror, att en god administration visar sig bara i ett glänsande netto. Jag tror, att ett statens affärsdrivande verk bör bedömas ej bara efter nettot, utan efter det sätt, varpå det visar sig kunna betjäna sin kundkrets, ja, till och med efter det sätt, varpå det visar sig kunna sköta och omhänderhava och på ett gott och humant sätt behandla sin personal.

Jag har ej kunnat underlåta att i detta sammanhang göra dessa enkla principiella reflektioner.

Vad den föreliggande frågan beträffar anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr B o r e l l: Herr greve och talman, mina herrar! Jag skall söka att fatta mig kort i detta ärende. I motionen har lämnats en synnerligen mörk skildring av tillståndet uti ifrågavarande hänseende, och den föregående talaren har även han målat i synnerligen mörka färger. Vid anställande av lantbrevbärare tar man, säges det, ej minsta hänsyn till ålder i tjänsten, lämplighet eller duglighet, det fordras inga kvalifikationer för antagandet, utan det gäller allenast att få arbetskraft för det billigast möjliga pris. Det bör till en början, synes det mig, framhållas, att denna framställning, som lägges till grund för de framförda yrkandena och önskemålen, är i väsentlig mån missvisande. Såsom framgår av det från generalpoststyrelsen vid 1915 års riksdag infordrade yttrande i ärendet får till lantbrevbärare antagas endast myndig mansperson, som

Om avskaffande av entreprenadsystemet vid lantbrevbäringens ordnade.
(Forts.)

*Om avskaf-
fande av
entreprenad-
systemet vid
lantbrev-
bärings
ordnande*
(Forts.)

äger god fräjd och är skrivkunnig, och såsom allmän regel gäller, att ej annan person antages, än den, som kan förete intyg om lämplighet och pålitlighet. Det är ej heller så, att huvudvikten fästes vid det lägsta anbudet, utan tvärtom tillses, att den begärda ersättningen icke utgör underbetalning för arbetet, och enligt vad jag inhämtat har generalpoststyrelsen lämnat vederbörande tjänstemän bestämda direktiv i sådant hänseende. Det uti ifrågavarande avseende tillämpade systemet utgör således ej något rent entreprenadssystem. Det går i allmänhet så till, att när en lantbrevbärarplats blir ledig eller en ny linje skall upprättas, kungöres detta genom anslag å närmaste poststation, uppläsande i kyrkan samt om möjligt annons i ortens tidningar. Med de sökande upptagas underhandlingar, på basis av vilka slutlig uppgörelse träffas. Grundvalen för uppgörelsen är väl vederbörande sökandes begäran om ersättning, men man tillser såsom nämnts att anbud, som innebär underbetalning ej antages.

I en reservation till första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande angående förenämnda tidigare motion uttalades också av reservanterna, herrar von Koch, Steffen och Östling, att de väl ansågo som principiellt förkastligt, att staten vid anskaffande av arbetskraft använder sig av ett verkligt entreprenadssystem, men att, då så ej vore förhållandet beträffande lantbrevbäringen och förbättringar i fråga om lantbrevbärarnas anställningsvillkor och löner vidtagits och ytterligare komma att vidtagas, de ansågo sig kunna stanna vid förslag om ändrad benämning å sättet för lantbrevbärarekårens rekrytering. Jag tror ock, att det här i själva verket är mera en strid om benämningen än i sak.

Innan jag går att närmare redogöra för de skäl, som föranlett utskottet att i det föreliggande utlåtandet avstyrka bifall till den nu upprepade motionen, ber jag att få framhålla, att utskottets majoritet haft samma åsikt som motionärerna och reservanterna om behovet och önskvärdheten av, att sådan lantbrevbärare, vars arbete är så omfattande, att detsamma ej kan karaktäriseras som bisyssla, utan kräver hela hans arbetstid, i möjligaste mån likställas med motsvarande befattningshavare i stad. Detta inträffar huvudsakligen i större förstads- och andra stadsliknande samhällen, och till förhållandena därstädes skall jag senare återkomma. Jag vill härmed hava understrukt, att utskottsmajoriteten ej hvillar den uppfattning, som motionärerna, jag tror med orätt, velat påbörda generalpoststyrelsen, eller att det i fråga om de högre tjänstemännen anses vara den mest naturliga sak i världen, att en bestämd lön är anslagen för respektive befattningars uppehållande, men att man däremot, så fort fråga är om de allra lägsta befattningshavarna, vill, att lagen om tillgång och efterfrågan skall gälla.

Vad nu först beträffar den egentliga landsbøvden torde man böra skilja på det betydande antal fall, där postbefordringen sker medelst skiuts, och de fall, då befordringen ombesörjes av rånghud. I det förstnämnda fallet är hållandet av skiuts det huvudsakliga och den personliga arbetsprestationen en mera underordnad sak. Någon

fordran på att skjutsningen skall verkställas av viss person uppställes ej, utan ena dagen kan en, den andra dagen en annan person ombesörja densamma. Det torde här böra anmärkas, att till dylika lantbrevbärlinjer äro att hänföra flertalet av dem, för vilka i de föreliggande tabellerna redovisas tid för varje tur av cirka sju till över femton timmar. Dessa långa brevbarlinjer förekomma huvudsakligen i de nordligare delarna av riket. Någon anmärkning beträffande användandet av entreprenadsystemet i fråga om dessa linjer synes ej hava förekommit. Beträffande de gående postbuden å landsbygden torde man kunna som regel säga, att brevbaringen för dem i flertalet fall är en bisyssla, så att antingen endast en del av arbetsdagen eller endast någon eller några dagar i veckan tagas i anspråk för brevbaringen. Beträffande dessa lantbrevbarare påyrkas nu, att det hittills tillämpade anställningssystemet skall frångås och viss lönetaxa fastställas av myndigheterna, och man har pekat på, att i Norge sistnämnda anordning tillämpas. Det skall ej bestridas, att det är möjligt att även hos oss förfara på enahanda sätt, men utskottets majoritet har ej blivit övertygad om att några fördelar härav skulle vara att vinna vare sig för allmänheten, postverket eller lantbrevbararna själva, och det har ej heller kunnat uppvisas, att förhållandena i Norge uti ifrågavarande hänseende äro bättre än hos oss. Utskottsmajoriteten har ej kunnat finna att — med avseende å det sätt, varpå det nuvarande systemet tillämpas — det i och för sig innebär något olämpligt eller staten ovärdigt, att avlöningen bestämnes på grundvalen av avgivna anbud. Såsom generalpoststyrelsen framhållit, ställer sig lantbrevbaringen i vårt vidsträckt land med dess skiftande befolknings-, terräng- och naturförhållanden mycket olika inom olika delar av riket. Skulle man slå in på den av motionärerna föreslagna vägen, måste en särskild lönestat fastställas för varje särskild lantbrevbarlinje, och denna stat måste ändras och regleras för varje gång lantbrevbararnas arbete i någon väsentlig mån ändras med avseende å linjens längd eller antal turer samt i regel även vid varje ombyte av brevbarare å linjen. Förhållandena i de enskilda fallen kunna nämligen vara svnerligen skiftande. En person, som är boende långt ifrån brevbarliniens utgångspunkt, måste tillerkännas större ersättning än den, som har sin bostad närmare därtill. Jämväl åtskilliga andra för varje särskild person skiftande faktorer spela härvid sin roll.

Vid nu omnämnda och övriga av generalpoststyrelsen angivna förhållanden har utskottet kommit till den bestämda uppfattningen, att fullt vitsord måste tillerkännas generalpoststyrelsens uttalande därom, att det nuvarande sättet för bestämmande av legoersättningen, såvitt angår den egentliga landsbygden, bäst är ägnat att träffa ett så vitt möjligt riktigt resultat, och att en omläggning i enlighet med motionärernas förslag mera skulle bliva en ändring i form än i sak såvida man ej vill vara med om att för upprätthållandet av brevbaringen på landsbygden skapa en fast anställd tjänstemannaklass, vilket väl ytterst åsyftas av motionärerna. Jag vill i detta sammanhang påpeka vad redan den föregående ta-

Om avskaffande av entreprenadsystemet vid lantbrevbaringens ordnande.
(Forts.)

*Om avskaf-
fande av
entreprenad-
systemet vid
lantbrev-
bäringens
ordnande.
(Forts.)*

laren vidrört, att postlegan här i Sverige är högre än i Norge och Danmark, och att densamma alltjämt är i stigande. I anledning av vad den föregående talaren anfört därom, att lantbrevbärare, som av sjukdom eller annan anledning fått förfall, nödgas för sysslans uppehållande genom annan utbetala större ersättning, än han själv bär, vill jag nämna att enligt de upplysningar jag erhållit, sådant visserligen fordom inträffat, men att postverket numera träder emellan i dylika fall.

Jag övergår härefter till förhållandena i förstads- och andra stadsliknande samhällen, vid vilka motionärerna och andrakammarutskottet lagt huvudvikten. På sätt den av numera postdirektören Enger författade, vid utskottets utlåtande fogade promemorian utvisar, är sysslan såsom postutdelare jämväl i dylika samhällen i regel en bisyssla, som tager endast några få timmar i anspråk, och åtminstone vad förstäderna omkring Stockholm beträffar en ej allt för lågt avlönad sådan. Avlöningen utgår nämligen i medeltal med 67 öre i timmen, vilket, efter arbetstid räknat, utgör mera än som tillkommer ordinarie brevbarare i Stockholm. I den mån samhällena tillväxa och i samband därmed posttrafiken ökas, växer givetvis det med brevbararesysslan förenade arbetet. Enligt vad jag inhämtat inrättas emellertid å sådana orter, i den mån behovet kräver, postkontor, och lantbrevbäringen utbytes mot lokalbrevbäring, vilken ombestyttes av hos postverket på enahanda villkor som brevbararna i städerna anställda personer. Jag skall nämna ett enda exempel därpå. Ända till i fjol hade man på Lidingön fyra lantbrevbärare, men i anledning av den ökade trafiken har därstädes numera inrättats postkontor, och i sammanhang därmed hava i stället för tre av lantbrevbararna för brevutlämningen tillsatts tre med brevbararne i stad likställda personer och endast en lantbrevbarare finnes kvar. På enahanda sätt förfares på övriga platser, där den växande utvecklingen och trafiken det fordrar.

Då således generalpoststyrelsen numera slagit in på den väg, som motionärerna förordat, eller att i förstads- och andra stadsliknande samhällen, där brevbäringen upptager största delen av brevbararens tid, denne likställas med motsvarande befattningshavare i stad, och det kan antagas, att generalpoststyrelsen kommer att fortgå på denna väg, synes någon skrivelse i detta syfte ej vara erforderlig. Vid sådant förhållande, och då det synes mig, som om beträffande landsbygden några skäl ej förebragts, som kunna föranleda kammaren att frångå den uppfattning, kammaren tidigare i detta ärende uttalat, tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Göransson: Då jag inom utskottet har biträtt det beslut, vartill det kommit, vill jag med några ord angiva skälen därför.

Enligt generalpoststyrelsens utlåtande vid 1915 års riksdag utgöres mer än $\frac{2}{3}$ delar av lantbrevbäringslinjerna av linjer med högst 3 turer i veckan, och för nära $\frac{1}{3}$ del av dessa linjer erford-

ras för lantbrevbäringens fullgörande mindre tid än 5 timmar pr dag. En sådan sysselsättning måste väl ändå anses såsom en bisyssla, och det kan därför ej heller vara rätt, att dess innehavare skulle bli fast anställd. Mig synes därför det nuvarande avlöningssystemet vara mera lämpat och anpassat efter de olika förhållandena på skilda orter i vårt vidsträckta land än det förslag, som motionärerna ha förordat. Jag kan ej heller förstå, varför motionärerna ha uttalat så hårda ord emot generalpoststyrelsen för att den infordrar anbud på lantbrevbäringens uppehållande, som då de säga: »Emellertid kvarstår detta förkastliga system, att locka arbetsökande att utbjuda sin arbetskraft på entreprenad till möjligast lägsta pris. Att det är ovärdigt ett statens verk att på sådant sätt tillgodogöra sig en billig arbetskraft, därom böra alla vara ense.

Ändamålet med denna motion är därför att fästa statsmyndigheternas uppmärksamhet på det, enligt vår uppfattning, föga tilltalande, staten ovärdiga sätt, på vilket lantbrevbärare anställas, samt som följd därav anställningens lösa beskaffenhet.»

Det är ju ett helt och hållet frivilligt avtal och åtagande från lantbrevbärarnas sida, och de ha alltid frihet att sluta, då avtalstiden är ute. Vanligtvis är det 3 månaders uppsägningstid, om de finna det fördelaktigare att tjäna enskilda än staten. Om man säger till en arbetare: jag vill ha det arbetet utfört den och den tiden; vad vill ni ha för att utföra det? — kan detta med skäl kallas ett ovärdigt handlingssätt? Jag förstår det icke.

Andra kammarens tillfälliga utskott påstår även, att lantbrevbäringen anförtrotts åt mindervärdiga, och för ändamålet alldeles olämpliga personer, och att detta entreprenadssystem skulle vara orsaken därtill. Jag kan icke finna detta, då vid tillsättning av lantbrevbärare följande tillvägagångssätt användes: »att såsom lantbrevbärare endast anställas myndiga, välfrejdade, skrivkunniga män, varjämte alltid erfordras intyg om pålitlighet samt lämplighet för sysslan, utfärdat av ecklesiastik- eller fögderitjänsteman, kommunalstämмоordförande, postmästare eller poststationsföreståndare eller annan person i officiell ställning, som äger kännedom om sökanden.» Jag föreställer mig, att om motionärernas förslag skulle komma att bli antaget, generalpoststyrelsen även hädanefter som hittills blir hänvisad att söka erhålla upplysningar från dessa personer och korporationer om de sökandes lämplighet, ty det är ju icke möjligt för generalpoststyrelsen att kunna känna till varje person, och då måste förfaringssättet enligt mitt förmenande bli detsamma hädanefter som hittills i den delen.

Dessutom framhåller generalpoststyrelsen, att medellegan för lantbrevbäringen i vårt land ungefär fördubblats sedan år 1907 och år 1913 utgjorde 1 krona 12 öre per mil för åkande och 1 krona 1 öre per mil för gående lantbrevbärare. Den lantbrevbärare, som har sin verksamhet närmast mitt hem, har 1 krona 72 öre per mil för gående lantbrevbäring. Således är det tydligt, att avlöningförhållandena väsentligen förbättrats, även sedan år 1913 och tills nu, och det är min övertygelse, att generalpoststyrelsen icke kan

Om avskaffande av entreprenadsystemet vid lantbrevbäringens ordnande.

(Forts.)

Om avskaf-
fande av
entreprenad-
systemet vid
lantbrev-
häringens
ordnande.
(Forts.)

få någon lantbrevbärare, som den icke betalar efter det pris, som är gängse i orten, där lantbrevbäraren är bosatt. Är det nu meningen, att staten skall betala sina lantbrevbärare långt utöver det vanliga arbetspriset, då är det ju en annan sak, men jag kan icke finna något skäl, varför så skulle ske. Avlöningen till denne lantbrevbärare i min hemtrakt belöper sig till 43 öre i timmen för den tjänstgöring han utför på dagen, och om jag räknar 300 helgfria arbetsdagar, så utgör det per år en summa av 1,035 kronor. Och om han skulle hålla ut i 25 år, skulle han efter denna avlöning få en pension med $\frac{2}{3}$ delar utav sin nuvarande inkomst eller 790 kronor pr år. Ökas hans inkomster, ökas också naturligtvis i proportion därefter hans pension, och jag kan för min del icke finna, att för en person i hans ställning — det är en hantverkare, som sköter denna lantbrevhäring, och han har tillfälle att på sin övriga tid sköta sitt hantverk — det är så illa, om han kan få beräkna dessa förmåner efter t. ex. 25 års tjänstgöring.

Det framhålles här av andra kammarens tillfälliga utskott, att först när sökande icke anmält sig till platsen mot en av generalpoststyrelsen fastställd avlöning, kan enligt utskottets förmenande entreprenadsystemet komma till användning. Men motionärerna i denna fråga vid 1915 års riksdag, till vilken årets motion hänvisas, säga: »I vår tid, då man på alla områden av statsförvaltningen strävar att giva personalen en mera fast anställning, synes det oss vara välbetänt, om staten såge till att även de funktionärer, varom här är fråga, erhöle en mera betryggad ställning. Som ett första steg härutinnan hava vi tänkt oss, att en avlöningsnorm skulle utarbetas i likhet med vad fallet är i Norge och Danmark, samt platserna skulle kungöras till ansökan lediga med angivande av avlöningen och därefter den mest kvalificerade antagas. Efter viss tid borde någon löneförhöjning tilldelas.

I det fall, då kompetent person icke kunde erhållas för den bestämda avlöningen, finge ett högre belopp utbetalas. Vi avse sålunda ett borttagande av utbudande på entreprenad.» Detta är motionärernas ord, men utskottet framhåller, att entreprenadsystemet skulle fortfara, i fall icke antagliga anbud skulle kunna avges.

Det vill synas som man även ville skjuta skulden på det nuvarande avlöningssystemet för att åtskilliga utav lantbrevbärarna ha varit oärliga och försnillat medel. Detta skulle ha skett därför, att de hade för låg avlöning. Jag tror icke, att man kan påstå, att det är färre tjuvar bland de mindre avlönade än bland de högre avlönade. Och åtminstone om jag vill räkna de försringrade beloppen, så tror jag, att det skall bliva långt större summor bland dem, som hava tusentals, kanske tiotusentals kronors inkomst, än bland de små inkomstagarna.

Ja, andra kammarens tillfälliga utskott synes mig åtminstone delvis ha velat avskaffa det för lantbrevhäringens ordnande använda entreprenadsystemet, men det har icke satt något annat i stället. Man har icke kommit till någon enighet om vad som skulle komma i stället. Generalpoststyrelsen ansåg för sin del det nuvarande

systemet vara det mest lämpliga, och jag tycker icke, att man har skäl att klandra generalpoststyrelsen därför, att den vill se till, att lantbrevbäringen åtminstone icke bli dyrare, än vad den behöver vara. Ett sådant tillvägagående skulle kunna leda till, att generalpoststyrelsen i synnerhet då fråga om nya lantbrevbäringsdistrikt på landsbygden ifrågakomme, skulle kunna ställa sig mera avvissande, än vad styrelsen hittills gjort, och det tycker jag skulle vara för landet i sin helhet till stor skada.

Då jag anser den ifrågasatta ändringen varken nödig eller nyttig, får jag yrka bifall till utskottets hemställan i det nu föredragna utlåtandet.

Herr O l s s o n, O s c a r: De båda sista ärade talarnas resonemang leder tydligen till den konsekvensen, att lagen eller principen om tillgång och efterfrågan borde tillämpas inte bara i fråga om lantbrevbärarna, utan även i fråga om postexpeditörer och generaldirektörer, och då den siste ärade talaren var inne på frågan om betydelsen av detta system för ärligheten, skulle man ännu mera vara berättigad att dra den slutsatsen. Det förhåller sig emellertid inte alls på det sätt, som herrar Borell och Göransson gång på gång försökt i sin motivering framställa för kammarens ledamöter, att syftet med motionerna är, att man för ett arbete med bisysslas karaktär skulle få en ny, fast anställd tjänstemannakår på landsbygden. Det är visst inte syftet med motionen, utan syftet med motionen är tvärt om, att de lantbrevbärare, som inte ha sin tid fullt upptagen av brevbäringen, skola tillsättas efter entreprenadsystemet, men att för de lantbrevbärare, för vilka lantbrevbäringen inte är en bisyssla utan deras verkliga näringsfång, helt enkelt skola tillämpas alldeles samma principer, som för all annan i staten anställd personal. Det jag begär är, att kammarens ledamöter skola ha klart för sig, när det gäller denna fråga, att vad andra kammaren vill och utskottsreservanternas vilja är, att den tredjedel eller fjärdedel av lantbrevbärekåren, som är så gott som helt upptagen av lantbrevbäringen, skall ha samma ställning som t. ex. brevbärarna i städerna. Vi vilja avskaffa en klasslagstiftning, en undantagslagstiftning för en i landets tjänst anställd kår, vilken visst inte är av den ringa betydelse, att det bör ställas illa för den kåren. Så pass enkelt ligger frågan.

För att lämna svart på vitt på, att jag icke här står och vill lura första kammaren, skall jag be att få citera andra kammarens tillfälliga utskotts utlåtande i den punkten, vilket lyder så: »det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida och i vilken utsträckning det för brevbäringens ordnande nu använda entreprenadsystem kunde avskaffas, särskilt i förstads- och andra stadsliknande samhällen och där brevbäringen upptager största delen av brevbärarens tid, samt vidtaga de åtgärder, som härav kunde föranledas».

Härav lär det således, herr talman, tydligt och klart framgå, att det allra mesta av vad herrar Borell och Göransson anfört icke

Om avskaffande av entreprenadsystemet vid lantbrevbäringens ordnande.
(Forts.)

*Om anskaf-
fande av
entreprenad-
systemet vid
lantbrev-
bäringens
ordnande.*

(Forts.)

berör den fråga, som här föreligger, och på grund därav ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Petersson, Alfred: Jag skall bara be att få taga kammarens öra i anspråk ett par minuter, och det gör jag särskilt med anledning av herr Göranssons framställning av, att dessa brevbärares, på landsbygden, löneförhållanden vore tillfredsställande. Jag vet icke hur det är där uppe i Gävleborgs län, men jag känner förhållandena i en annan trakt, och jag känner också en lantbrevbärare, som i många år bestritt lantbrevbäringen på en linje, kanske något över $\frac{1}{2}$ mil eller 5 kilometer, som han skall gå fram och tillbaka varje dag, och med hans sätt att gå tar det ungefär hans dag. Han har uppgivit för mig, att han har haft och fortfarande har, åtminstone sista gången jag sporde honom, 50 öre för varje sådan färd. Det betyder för honom 50 öre om dagen. Jag kan icke se annat, än att om skiljaktigheterna äro så väsentliga mellan avlöningarna i Gävleborgs län och i de trakter, som jag särskilt känner till, det verkligen är uppseendeväckande, att en sådan skiljaktighet finnes; och för mig har det tett sig bra nära upprörande, att en man skall gå en sådan väg och försätta sin dag för endast 50 öre.

Herr Alkman: Ja, detta sista exempel var ju ytterst be-lysande för den uppfattning, jag redan uttalat, nämligen att den jämförelsevis höga medelsiffra som generalpoststyrelsen kommit till, är beroende på, att latituden mellan ersättningarna på olika håll och för olika linjer är så stor. Jag sade detta nyss icke blott som ett antagande, utan jag har en del exempel. Jag ville emellertid icke ta kammarens tid i anspråk med att redogöra för dem.

Jag skall emellertid be att få säga ett par ord till.

För det första skall jag rikta mig mot den talare, som här förde utskottets talan. Han sade, att det enligt hans mening var så, att när man talade om entreprenadsystemet, det icke var en strid om sak, utan om en benämning. Jag må säga, att man skall ha tagit den ståndaktige tennsoldaten till föredöme, om man — efter erinran om postverkets eget erkännande om motsatsen — fortfarande står och säger detta i denna fråga. Sedan det visats, att avtalen med lantbrevbärarna äro grundade på entreprenadförordningen, är det verkligen icke längre en strid om ord, utan om sak.

Det andra jag ville säga, är något med anledning av ett herr Göranssons yttrande. Han sade, att här är fråga om ett fullkomligt privat avtal, och att det står vederbörande fritt att ta det eller icke ta det, samt så vitt jag fattade honom rätt, att här är fråga om ett rent ackordsavtal, ett enskilt avtal, och varför skulle man då icke kunna vara med om det? Jag vill säga, att när en person gör upp ett avtal, det väl är under förutsättning, att han vet, vad det innebär för honom; men när en lantbrevbärare antager anställning i postverket, så vet han icke, huru långt hans skyldigheter sträcka sig.

Motionärerna ha tryckt av ett stycke ur den instruktion, som är gällande för lantbrevbärarna, varav framgår, att han icke endast är skyldig att ställa sig till efterrättelse vissa bestämda föreskrifter. Det heter också: »vidare har lantbrevbärare att ställa sig till efterrättelse de bestämmelser, som innehållas i instruktioner, samt de föreskrifter *i övrigt*, som meddelas av kungl. generalpoststyrelsen, postdistriktets chef eller det överordnade postkontoret». Och vidare har han också att »iakttaga de särskilda föreskrifter, vilka kunna meddelas av föreståndare för poststation vid lantbrevbäringslinjen». D. v. s. han skall åtaga sig »ackordet», utan att på förhand veta sina bestämda förpliktelser. Det är icke detsamma som ett vanligt ackordsavtal. Detta förhållande gör, att anställningen blir ännu mera obehaglig och ännu mera betungande för honom.

(Om avskaffande av entreprenadsystemet vid lantbrevbäringsordnande.)
(Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att det förslag skulle antagas, som innehölls i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen i fråga om innehavares av pastoratsadjunktur bibehållande vid befattningen, då den ändras till komministerstjänst.

I en inom första kammaren väckt och till behandling av dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 89, hade herr *Stadener* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, huruvida icke, då vid ecklesiastik lönereglernas genomförande pastoratsadjunktur förändrades till komminister, av församling utsedd innehavare av pastoratsadjunkturen skulle kunna bibehållas vid den till komministerstjänst förändrade befattningen.

Om innehavares av pastoratsadjunktur bibehållande vid befattningen, då denna ändras till komministerstjänst.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr *Stadener*: Herr talman! Efter lantbrevbärarna torde kammaren välvilligt ägna litet uppmärksamhet åt pastoratsadjunkterna. Jag hoppas, att de senare icke skola behöva vandra över scenen så länge som de förra.

I den motion, som är föremål för detta utskottsutlåtande, har jag fäst uppmärksamheten på dessa pastoratsadjunkter, som tillhöra de lägst avlönade prästerliga befattningshavarna. De befinna sig för närvarande till följd av, såsom jag vågar säga, oförutsedda omständigheter inför den bredrövlige utsikten att förlora sin anställning, och detta skulle i många fall betyda detsamma som att

Om innehavares av pastoratsadjunktur bibehållande vid befattningen, då denna ändras till komministers-tjänst.

(Forts.)

förlora det arbete, varmed de sysslat i årtal. De ha också i regel bildat familj i förlitande på, att deras anställning vore av fast natur. Nu undanryckes denna ekonomiska grundval av skäl, som jag strax skall nämna, därest icke riksdagen skulle vilja behjerta deras ställning och lägga ett ord till deras förmån. Det ställes härmed icke något som helst anspråk på statens medel eller på det allmännas medel i någon annan mening. Det är icke fråga om någon ny utgift, som statsverket skulle ådraga sig, utan vad som åstundas är ett uttalande av riksdagen, att det vore önskvärt, att dessa befattningshavare vid de nu pågående löneregleringarna finge bibehållas vid sina anställningar.

Pastoratsadjunkterna äro alldeles icke att förväxla med adjunkter. De senare äro obefordrade prästmän, som av stiftsstyrelserna kunna förflyttas från den ena församlingen till den andra efter förefallande behov, under det att pastoratsadjunkterna äro befordrade till fast anställning i viss församling. Pastoratsadjunkterna äro kallade av församlingarna och valda av församlingarna. De hava underkastats domkapitlets prövning och godkännande med avseende på kompetensen, och de ha erhållit domkapitlets konstitutorial eller förordnande att vara pastoratsadjunkter, detta efter den ordning, som Kungl. Maj:t själv har bestämt. Antalet av dessa pastoratsadjunkter i vårt land är ungefär 50, kanske snarare något mindre än 50. Jag bör kanske tillfoga, att i det stift, jag tillhör, det mig veterligen icke finnes någon sådan pastoratsadjunkt. De äro eljest spridda litet varstades i landet, men i synnerhet i övre och mellersta Sverige. Det är icke ett stort antal, men å andra sidan är det ju allvarligt nog, om ett 50-tal familjer skulle befinna sig inför den möjligheten, att familjeförsörjaren på grund av oförutsedda omständigheter mister sin plats och sin lön. Det förefaller nog många av kammarens ledamöter underligt, att sådana möjligheter föreligga, och de äro till sin uppkomst anmärkningsvärda nog.

I de löneregleringar, som nu genomföras i vårt land i det ena pastoratet efter det andra, förekomma endast tre slag av präster: kyrkoherdar, komministrar och adjunkter. När då en sådan lönereglering berör ett pastorat, där en pastoratsadjunkt finnes anställd, så uppstår givetvis den frågan: huru skola vi göra med den därstädes anställda pastoratsadjunkten? Skall han jämställas med komministrarerna eller föras tillbaka till de obefordrade präster, som i allmänhet benämnas adjunkter? Om man söker svaret på den frågan i de utredningar, som ligga till grund för löneregleringslagarne av år 1910 och prästvalslagen av samma år, skall man finna, att denna fråga där snarare blivit skjuten åt sidan, än den blivit besvarad. Man skall ha mycket svårt att finna något klart besked om den saken, isynnerhet i prästvalskommitténs handlingar. Löneregleringskommittén är mera bestämd av sig. Den sammanför nämligen ständigt och konsekvent komministrar och pastoratsadjunkter i samma klass. Den unptager dem under samma rubriker, i samma kolumner och i en sammanförd summa överallt i sina tabeller. Men denna kommitté var nu den tidigare, och prästvals-

kommittén var den efterföljande, och det var framförallt den sista kommittén, som borde ha gått in på pastoratsadjunkternas öde vid de lönereglningar, som skulle komma att genomföras. Men prästvals-kommittén nöjde sig i stort sett med att uttala den förhoppningen, att vid inträffande lönereglningar nog skulle träffas en lämplig anordning för dessa befattningshavare.

Det är naturligt, att Kungl. Maj:t inför dessa svävande anvisningar känt sig mycket tveksam, och jag förstår, att Kungl. Maj:t varit frestad att tillgripa den mycket enkla utvägen att hugga av knuten i stället för att lösa den, att liksom avskrika hela problemet, att låta den besvärlige pastoratsadjunkten försvinna, helt enkelt entlediga honom och låta honom med sin familj reda sig så gott eller så illa han kan. Naturligtvis har Kungl. Maj:t icke kunnat beträda denna väg med något lätt hjärta, men det finnes säkerligen de, som känna det ännu tyngre, och det är familjerna, som genom ett sådant tillvägagångssätt ställas i ett ödesdigert läge med hänsyn till sin ekonomi. Det är därför, synes det mig, skäl, att man genom ett uttalande i detta ärende giver Kungl. Maj:t det stöd, som behöves, för att åtgärd skall kunna vidtagas av mera human beskaffenhet.

Vilken åtgärd skulle det vara? Ja, i det hänseende förefaller det mig, som om trenne utvägar skulle kunna tänkas. Den ena skulle vara, att när en pastoratsadjunktur vid en lönereglering förvandlas till komministratur, pastoratsadjunkten helt enkelt skulle samtidigt förvandlas till komminister. Den andra utvägen skulle vara, att när en pastoratsadjunktur övergår till komministratur, Kungl. Maj:t skulle låta med komministrateurens tillsättande anstå och pastoratsadjunkten bleve förordnad att såsom vikarie upprätthålla tjänsten. Och tredje utvägen skulle vara, att när en sådan pastoratsadjunktur förvandlas till komministratur, Kungl. Maj:t vid lönereglningen förklarade, att med komministrateurens inrättande finge anstå, så länge den nuvarande tjänsteinnehavaren kvarstode vid sin befattning.

Av dessa tre utvägar har jag för min del icke reflekterat på den första, som åsyftade en enkel förvandling av pastoratsadjunkten till komminister, utan äran att hava reflekterat på denna utväg tillkommer uteslutande utskottet. Jag har visserligen icke känt de betänkligheter mot en sådan förvandling av pastoratsadjunkten till komminister, som utskottet har känt. Utskottet menar nämligen, att pastoratsadjunkten har blivit tillsatt under så bristfälliga former, att han därför icke skulle vara värd att bliva förvandlad till komminister. Hur tillsättes en pastoratsadjunkt? Han kallas av församlingens vid prästval röstberättigade medlemmar. Han underkastas prövning med hänsyn till sin kompetens av domkapitlet och höres på prov. Därpå väljes han av församlingens vid prästval röstberättigade medlemmar och erhåller sedan förordnande eller konstitutorial av domkapitlet. Det synes mig verkligen, att allt detta — vilket för resten sker i den ordning, som Kungl. Maj:t särskilt föreskrivit — verkligen skulle vara en fullt tillräcklig procedur för tillsättande

Om innehavares av pastoratsadjunktur bibehållande vid befattningen, då denna ändras till komministers-tjänst.
(Forts.)

Om innehavarens av pastoratsadjunktur bibehållande vid befattningen, då denna ändras till komministers-tjänst.
(Forts.)

även av en komminister. Och för övrigt finns det i vårt land flera församlingar, där man just på detta sätt tillsätter icke endast sina pastoratsadjunkter, utan även sina kyrkoherdar och komministrar, och dessa församlingar tillhöra de mest bemärkta i riket, och de kyrkoherde- och komministerbeställningar, över huvud taget de prästerliga beställningar, som finnas i dessa församlingar, brukar man anse som de mest maktpåliggande. Och om det kan vara en tillräcklig procedur att på detta sätt tillsätta präster i dessa församlingar, torde väl samma procedur vara tillfredsställande även i nu förevarande fall. Från procedurens synpunkt synes det mig alltså ej möta hinder att förvandla pastoratsadjunkten till komminister. Mina betänkligheter mot denna utväg äro av en annan och mycket enklare art. Jag tycker nämligen, att man skall iakttaga en viss varsamhet med titlar och icke etikettera om folk i onödan. Det synes mig, att den, som har blivit pastoratsadjunkt, utan skada kan förbliva detta, till dess han i annan föreskriven ordning blir befordrad till komminister eller kyrkoherde.

Den andra utvägen har jag däremot förordat. Den gick ut på, att när pastoratsadjunkturen förbytes till komministratur, Kungl. Maj:t skulle kunna låta med tillsättandet av denna nya komministratur anstå, och pastoratsadjunkten tills vidare få förordnande att upprätthålla tjänsten. Om denna utväg anlitas, blir alltså tjänstnehavaren icke komminister, utan endast vikarie på komministerstjänsten, men han undgår då i alla fall att ställas på bar backe. Nu har utskottet beklagligtvis den uppfattningen, att denna utväg icke kan anlitas. Hindret därför utgöres efter utskottets mening av prästvalslagens 1 §, enligt vilken, då en tjänst blir ledig, den skall kungöras till ansökan, därest icke annorlunda är stadgat. Därvid är nu att märka, för det första, att tjänsten i förevarande fall icke blir ledig. Den är fortfarande besatt med innehavare. Och för det andra, om denna min uppfattning icke kan godtagas, är det att märka, att Konungen kan, som det heter, annorlunda stadga. Det tillhör givetvis Konungen att förklara, där han så prövar nödigt, att med tillsättande av prästerlig tjänst kan anstå. Av denna sin befogenhet har ju Kungl. Maj:t gjort ett mycket vidsträckt bruk. Det finns en hel mängd ecklesiastika befattningar i vårt land, med vars tillsättande tills vidare anstår, och att Kungl. Maj:t skulle kunna bruka sin befogenhet i förevarande fall, synes mig omöjligt att bestrida. Denna befogenhet föreligger näppeligen avfattad i någon viss lagparagraf, utan den tillhör Konungens administrativa lagstiftning, och att i detta fall inskränka den synes mig, i all synnerhet från kyrkans synpunkt, vara varken nyttigt eller befogat.

Emellertid synes ännu en tredje utväg föreligga. Om vid löne-regleringens genomförande en ny tjänst skall inrättas i ett pastorat, men införandet står i samband med en befintlig tjänstnehavares avgång — således just det fall, som nu föreligger — skall särskilt förslag uppgöras till löne-reglering för den tid, som denna tjänstnehavare kvarstår vid beställningen, vid sidan av att det framläggas ett förslag, som avser den efter hans avgång inträdande tiden.

Denna utväg skulle alltså låta pastoratsadjunkten förbli pastoratsadjunkt, och pastoratsadjunkturen består, så länge som tjänstinnehavaren kvarstår. Därmed vore ju också alla farhågor för att pastoratsadjunkten skulle kunna tillägna sig den större komministerlönen, fullständigt undanröjda. Denna utväg, som synes mig mycket enkel och klar, har jag hämtat från redan tillämpat förfarande med vissa ekklesiastika befattningar vid genomförande av löneroglering. Men framför allt har jag läst mig till den av ett anförande till statsrådsprotokollet den 6 mars 1908. Detta anförande avgavs av dåvarande statsrådet och chefen för ekklesiastikdepartementet Hugo Hammar skjöld, och om jag icke misstager mig, återfinnes just detta namn under det nu föreliggande utskottsutlåtandet.

Det förefinnes således flera utvägar att lösa detta problem, och till äventyrs kan Kungl. Maj:t finna ännu flera, ifall ärendet underställes honom.

Korteligen sagt: Här finnes en liten skara av befattningshavare med en blygsam ekonomi. De hava varit betraktade och räknade som ordinarie tjänstinnehavare av Kungl. Maj:t, av kungliga kommittéer, av riksdagen, av myndigheter, av församlingar, av enskilda. Prästlönerogleringskommittén har jag redan citerat, och en kungl. förordning så sent som den 18 april 1914 förklarar sig betrakta dem som innehavare av ordinarie befattning. I egenskap av sådana befattningshavare betala de avgifter till änke- och pupillkassan. Det kan tydligtvis aldrig hava varit riksdagens mening, att genom lönerogleringslagarna av 1910 och prästvalsagen av samma år någon innehavare av ordinarie befattning skulle avhändas sin befattning och ställas på bar backe, utan här synes verkligen föreligga en brist i den lagstiftning, som vi, åtminstone många av oss, deltagit i — en brist, som nu visar sig hava mycket ödesdigra verkningar för dessa befattningshavare och inveckla dem i ekonomiska svårigheter, och detta dessutom under en dyrtid, som i sin mån gör det än angelägnare att behjärta detta ärendes behandling. Vidare torde nog de församlingar, som plötsligt upptäcka, att de präster, som de kallat och valt till sina tjänstemän, äro entledigade från sina befattningar och till äventyrs icke kunna komma i fråga till att återfå prästerlig anställning i församlingens tjänst, känna sig ganska överraskade inför detta resultat av lönerogleringen. Det gives emellertid helt visst utvägar, på vilka saken kan ordnas, och såsom, som jag för ett ögonblick sedan påpekade, utvägar, vilka icke taga statens medel på ringaste sätt i anspråk. Det enda, som behöves, synes vara, att riksdagen till Kungl. Maj:t uttalar önskvärdheten av att dessa befattningshavare måtte på lämpligt sätt bevaras vid sina beställningar under de lönerogleringar, som nu pågå.

Jag skall tillåta mig, herr greve och talman, att yrka bifall till min motion.

Herr Hammar skjöld: Jag befinner mig här i den egendomliga situationen, att alla mina sympatier äro med motionären, och jag har dock nödgats vara med om ett enhälligt utskottsbetänkan-

Om innehavare av pastoratsadjunktur bibehållande vid befattningen, då denna ändras till komministers-tjänst.
(Forts.)

Om innehavares av pastoratsadjunkture bibe hållande vid befattningen, då denna ändras till komministers-tjänst.
(Forts.)

de, i vilket motionen avstyrkes. Vi hava verkligen inom utskottet på många sätt bemödat oss att finna en utväg att gå motionären till mötes, men vi hava icke lyckats. Vi hava icke kunnat finna, att någon väg, som han har föreslagit, eller någon annan, som vi hava kunnat tänka oss, kan leda till målet.

Motionären har antytt två utvägar, den senare med utgångspunkt från ett yttrande, som jag år 1908 har haft som chef för ecklesiastikdepartementet. Därvid torde man icke nu kunna fästa så mycken vikt, eftersom vi nu hava att rätta oss efter de lagar och författningar, som sedermera hava tillkommit. Hans först påpekade utväg var att man skulle anse, att tjänsten icke var ledig. Jag vet icke, hur man skulle kunna komma till en sådan uppfattning, ty från första stund har man ju avsett med dessa pastoratsadjunkture, att i och med att löneroglering inträder i ett pastorat, skall pastoratsadjunkten upphöra och förvandlas till komministratur. Då är väl således tjänsten som pastoratsadjunktur ledig. Jag kan icke fatta annat. Han ansåg vidare, att det stod i Konungens makt att förklara, att med tillsättningen skall anstå. Ja, Konungen kan göra ganska mycket på administrativ väg, men det förefaller mig mycket dubiöst, att han skulle kunna vidtaga en sådan åtgärd som denna, och ännu mera tivelaktigt synes mig vara, att Kungl. Maj:t skulle kunna åstadkomma en s. k. långvakans i dessa pastoratsadjunkture. De långvakanser, som Kungl. Maj:t har rätt att förklara, äro sådana, som avse, att med tillsättandet av ordinarie innehavare av en plats skall anstå, till dess lönerogleringsperioden inom pastoratet är slut. Men att Kungl. Maj:t skulle kunna på rent av obestämd tid förklara en pastoratsadjunktur vara satt på långvakans, har jag mycket svårt att förstå.

I övrigt vet jag icke, att jag vad beträffar utskottets uppfattning behöver göra annat än hänvisa till vad utskottet har sagt.

Jag vill sluta med att förklara, att jag skall icke endast med jämnmood utan med verklig glädje se, om motionären kan lyckas övertyga kammaren om att man bör gå med på hans motion. Mer kan svårligen en motionär begära, och med detta uttalande ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman, mina herrar! Jag instämmer helt och hållet med den förste ärade talaren herr Stadener. Dock vill jag nämna, vad kanske icke tydligt framgick av hans anförande, att dessa pastoratsadjunkture i regel äro inrättade på bestämd tid, nämligen intill dess den nya lönerogleringen träder i kraft. Då upphör befattningen av sig själv. Men det torde icke finnas något hinder för, att Kungl. Maj:t kan förklara, att befattningen även därefter skall fortvara, tills adjunkten fått befordran till annan tjänst, och den nya regleringen i avseende å denna tjänst först därefter inträda.

Även från utskottets sida har sagts, att frågan är synnerligen behjärtansvärd, och det förhåller sig verkligen så. Den förste ärade talaren har framhållit skälen för att man skall försöka att på något

vis sörja för dessa pastoratsadjunkter, ett slags ordinarie tjänstemän, som nu i ett slag ställas på bar backe. Då prästlönerregleringslagarna skrevos, kunde man icke taga hänsyn till denna fråga, ty då gällde det endast att reglera lönerna, organisationen och dylikt. Men det kan möjligen sägas, att när man skrev prästvalagen, borde de, som sysslade därmed — det var dock helt andra personer — hava gjort ett förbehåll däri för dessa adjunkter. Då det emellertid icke skedde, kunna vi, som syssla med prästlönerregleringslagarnas genomförande, icke göra något åt saken, om icke Kungl. Maj:t kan på ett eller annat sätt ingripa. Arbetet för omreglering av den kyrkliga organisationen har pågått ända sedan 1897, och den gamla prästlönerregleringskommittén framlade redan den 20 december 1900 betänkande med fullständig plan till omläggning av den kyrkliga organisationen. En del pastorat skulle delas, andra skulle sammanslås; och i sammanhang därmed skulle tjänster antingen nyinrättas eller också indragas. Sedan kommittén avgivit detta betänkande, ingick den följande år till Kungl. Maj:t med begäran om åtgärder för att möjliggöra genomförandet inom rimlig tid av den nya organisationen. Det är klart, att ifall tjänster, som voro avsedda att indragas, komme att besättas med nya innehavare, så skulle dessa tjänster icke kunna indragas, så länge den nyutnämnde tjänsteinnehavaren satt kvar. Å andra sidan kunde det vara svårt att bestämma sig för inrättandet av en ny tjänst — om ock aldrig så behöfvig — innan organisationen i övrigt var klar. De medel, som Kungl. Maj:t begagnade för att möjliggöra genomförandet av den nya organisationen — och de voro nödvändiga för detta genomförande — voro dels långvakanser och dels pastoratsadjunkturen. Långvakanserna begagnades på det sättet, att en tjänst, som skulle indragas, icke besattes med ordinarie innehavare utan sattes på långvakans, i det att den förklarades skola intill löpande lönerregleringsperiods slut uppehållas genom vikarie. Denna anordning har begagnats i ganska stor utsträckning. Det andra sättet var, att man inrättade pastoratsadjunkturen. — Då en tjänst, som skulle inrättas, var av den beskaffenhet, att den borde vara ordinarie, men man icke var riktigt säker på huruvida eller på vad sätt denna nya tjänst skulle kunna inpassas uti den nya organisationen, när den en gång genomfördes, stannade man i stället vid anställandet av en pastoratsadjunkt. Dessa pastoratsadjunkturen blevo ett slags provisoriska ordinarie tjänster.

Genom de nämnda åtgärderna hava det yngre prästerskapets befordringsmöjligheter i mycket hög grad kringskurits. Det har på sitt sätt begåtts en orättvisa mot det yngre prästerskapet. De, som innehava dessa på nyss nämnt sätt inrättade pastoratsadjunkturen, skulle i många fall rätteligen hava varit komministrar, om man icke begagnat nämnda provisoriska utväg. Det har redan påpekats, att dessa pastoratsadjunkter i regel hava tillsatts genom val af församlingarna. När nu ny lönerreglering inträder, och tjänsten befinnes böra bibehållas, kan detta icke ske på annat sätt än att därav blir en komministerstjänst. Men eftersom pastoratsadjunk-

Om innehavare av pastoratsadjunktur bibehållande vid befattningen, då denna ändras till komministers-tjänst.

(Forts.)

Om innehavaren av pastorsadjunktur bibehållande vid befattningen, då denna ändras till komministers-tjänst.
(Forts.)

turen var inrättad endast under den gamla löneregleringsperioden, står innehavaren omedelbart på bar backe, och det är mycket osäkert, i de flesta fall omöjligt, att han kan komma att befordras till den nya ordinarie tjänsten; ty vid komministerstjänsten äger man icke kalla fjärde provpredikant. För att pastorsadjunkten skall kunna befordras till den nya tjänsten, fordras således, att han har så många tjänsteår och så stora meriter i övrigt, att han i vanlig ordning kan komma på förslag. Men nu är i kanske de flesta fall detta uteslutet, därför att dessa nya komministerstjänster visat sig vara eftersökta även av prästmän med mycket stora meriter. Detta beror på den ökning i löneinkomster, som följer med de nya komministerstjänsterna. År 1897 uppgick en komministersinkomst i medeltal till 1.708 kronor under de sista fem åren från 1911 till 1915 har medellönen för komministrarna i riket varit 2,525 kronor; men enligt den nya löneregleringen är medellönen för komminister 3,732 kronor. Medellönen för en komministerstjänst enligt den nya löneregleringen är således cirka 1.200 kronor högre än den medellön, som i närvarande stund utgår till komministrarna. Det är klart, att under sådana förhållanden komma icke blott obefordrade prästmän med höga meriter utan även ordinarie komministrar med lägre löner att söka transport till dessa nya komministerstjänster, och det händer, att domkapitlen bliva tvungna att uppföra på förslag dessa obefordrade sökande med större meriter eller dessa transportsökande. Pastorsadjunkten blir således fullständigt utesluten och kan icke ens komma under val.

För att råda bot på detta missförhållande hava prästlöneregleringssakkunniga i åtskilliga fall föreslagit den utväg, att en nyinrättad komministerstjänst skulle få sättas på vakans tills vidare och till dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnade och tjänsten upprätthållas av den förra pastorsadjunkten som vikarie. Han skulle då äga kvarsitta, intill dess han vinner befordran till ordinarie tjänst eller eljest frånträder förordnandet. Åtgärden är ju både enkel och effektiv, ifall man nu anser, att man kan göra på detta sätt. Utskottet har motsatt sig detta förfarande av den angivna anledningen, att utskottet anser, att långvakansförordnande icke står i god överensstämmelse med prästvallagen. Utskottet yttrar härom: »I § 1 av ovannämnda lag stadgas nämligen, att då ordinarie prästerlig tjänst blivit ledig, skall, där ej annorlunda stadgat är, det domkapitel, under vilket tjänsten lyder, ofördröjligen kungöra densamma till ansökning ledig.» Vidare uttalas, att »från denna regel finnes intet annat undantag än det i § 23 av lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910 omförmälda». Sistnämnda paragraf medger, att då å ena sidan delning av pastorat eller inrättande av ny prästerlig tjänst erfordras för åstadkommande av tillfredsställande församlingsvård eller å andra sidan sammanslagning av pastorat eller indragning annorledes av befintlig tjänst erfordras för beredande av full sysselsättning för tjänstinnehavare, skall Konungen i sammanhang med fastställande av lönereglering besluta därom. Men denna paragraf i löneregleringslagen avser absolut icke det förhål-

lande, som här är fråga om. Den lyder så: »Erfordras å ena sidan för åstadkommande av tillfredsställande församlingsvård delning av pastorat eller inrättande av ny prästerlig tjänst och å andra sidan för beredande av full sysselsättning för tjänstinnehavare sammanslagning av pastorat eller indragning annorledes av befintlig tjänst, meddelar Konungen, efter vederbörande myndigheters hörande och sedan yttrande från pastoratet samt dess prästerskap och i händelse någon prästerlig befattning i pastoratet är ledig, från kontraktsprosten inforfrats, beslut därom i sammanhang med fastställandet av löneroglering för pastoratet.» Detta stadgande avser uteslutande den kyrkliga organisationen men aldeles icke tillsättningen av några tjänster eller deras vakanssättande. Det säger bara, att den nya organisationen skall fastställas i samband med regleringen av lönerna. Den första paragrafen av prästvallagen, som säger, att så snart tjänst blir ledig, skall domkapitlet ofördröjligen vidtaga åtgärder för tillsättande av densamma, lydde precis på samma sätt i prästvallagen av 1883, vilket emellertid icke hindrat, att långvakanser i mycket stor utsträckning hava anordnats under hela tiden från 1900 och fortfarande anordnas. Men kan långvakans genom en administrativ åtgärd av Kungl. Maj:t anordnas av den anledning att en blivande eller redan fastställd organisation skall kunna lättare genomföras, så läser intet hinder förefinnas för att begagna samma förfarande då det gäller att på ett rättvist sätt förmedla övergången från den gamla lagstiftningen till den nya. Denna rätt grundar sig på den allmänna ställning Kungl. Maj:t har i den kyrkliga administrationen. Med tillämpning härav förordnade Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 22 november 1901, att vederbörande domkapitel skulle, då ledighet vid prästerlig tjänst inträffade, därom göra anmälan hos Kungl. Maj:t, ävensom att tjänsten icke finge tillsättas förrän Kungl. Maj:t härom givit besked. När man nu en gång inlåtit sig på den politiken att man, för att genomföra den nya kyrkliga organisationen sätter tjänster på långvakans eller besätter pastoratsadjunkturen på begränsad tid, fordrar rättvisan jämväl, att man i mån som den nya organisationen genomföres tager konsekvenserna härav och sålunda mjukt och utan orättvisa avvecklar de provisoriska förhållanden, som man tillskopat. Man har onekligen begått en orättvisa mot det yngre prästerskapet när man genom nämnda provisoriska anordningar i betydande utsträckning berövat de extraordinarie möjligheten att komma till ordinarie tjänster. Det är en gärd av rättvisa att detta förhållande i den utsträckning som kan ske också avvecklas genom ett motsvarande provisoriskt förfarande. Nu innefattar ju motionen icke annat än en hemställan »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, huruvida icke då vid eklelesiastik löneroglerings genomförande pastoratsadjunktur förändras till komministratur, av församling utsedd innehavare av pastoratsadjunkturen må kunna bibehållas vid den till komministerstjänst förändrade befattningen». Sättet för uppnåendet av detta mål — om det skall ske genom att tjänsten tills vidare sättes på långvakans eller möjligen på annat

Om innehavare av pastoratsadjunktur bibehållande vid befattningen, då denna ändras till komministers-tjänst.
(Forts.)

Om innehav-
res av pasto-
ratsadjunktur
bibehållande
vid befattning-
en, då denna
ändras till
kommunisters-
tjänst.

(Forts.)

sätt — är icke fastslaget uti skrivelseförslaget. Anser nu Kungl. Maj:t, att det för ändamålet erfordras någon mindre ändring i prästvalslagen, skulle Kungl. Maj:t ju kunna låta uppgöra förslag till sådan ändring och till riksdagen, och det sannolikt redan i höst sammanträdande kyrkomötet inkomma med ett sådant förslag. Därmed är man fullständigt på den säkra sidan. Men såvitt jag förstår, möter det intet hinder för Kungl. Maj:t att på administrativ väg avveckla detta förhållande, som på administrativ väg tillskapats, och att Kungl. Maj:t kan fatta skrivelsen så, att Kungl. Maj:t allenast begagnar sin administrativa befogenhet för målets uppnående.

Vilkendera vägen Kungl. Maj:t vill gå, antingen Kungl. Maj:t vill på administrativ väg ordna förhållandena eller föreslå någon ändring i prästvalslagen, säges icke här. Det hemställes endast att riksdagen i skrivelse ville fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på förhållandet och begära, att Kungl. Maj:t tager i övervägande vad som kan göras i saken. Detta är, tycker jag, en mycket rimlig begäran och jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr Bergqvist: Herr talman, mina herrar! Jag skall fatta mig mycket kort.

De olägenheter, som kommit till synes vid övergången från den gamla till den nya löneregleringen för prästerskapet, äro ju flera. Det finnes sålunda en del extra ordinarie prästerliga tjänster, som äro skäligen jämnställda med de här ifrågavarande pastoratsadjunkturen, ehuru innehavarna av dessa tjänster förordnats av domkapiteln, och även dessa prästmän komma i samma situation som pastoratsadjunkterna, i det de vid den nya löneregleringens inträdande nödgas avgå från sin tjänst. Åt detta torde emellertid ingenting kunna göras. Här föreligger emellertid en punkt, där åtminstone någon utsikt till rättelse kan finnas. Jag använder ordet *rättelse*, ty alldeles givet var det ett förbiseende, att man när 1910 års lag om reglering av prästerskapets avlöning kom till stånd icke tänkte på några övergångsformer för att avveckla dessa tjänster från de gamla till de nya förhållandena. Nu är det ju så, att vid den nya löneregleringens inträdande alla pastoratsadjunkturen upphöra, och de, som innehava dessa tjänster nödgas då avgå från sina befattningar. Utan tvivel är detta ett missförhållande, som man måste försöka att på något sätt råda bot för. Motionären har här framkommit med ett förslag i sådant syfte, och för min del vill jag uttala min varma sympati för motionen. Av utskottets ordförande ha vi också hört, att han för sin del, ehuru han varit med om att avstyrka framställningen, likväl har sympatier för själva saken. Man kan därför med ett visst fog förvänta, att ledamöterna i kammaren också skola behjärtas densamma.

Hur emellertid detta spørsmål bäst skall kunna ordnas, därom kunna olika meningar råda. Flera utvägar hava föreslagits, och det kan hända, att en och var av dem kan leda till målet. Emel-

lertid förefaller det mig, som om man av motionens kläm skulle kunna få den uppfattningen, att det närmast vore fråga om att pastoratsadjunkt skulle utan vidare kunna övergå till att vara komminister, ty det hemställes däri, att Kungl. Maj:t täcktes taga under övertvägande, huruvida icke pastoratsadjunkten »må kunna bibehållas vid den till komministerstjänst förändrade befattningen». Motionären har visserligen förklarat, att detta icke är hans mening. Skulle hans framställning med den motiveringen gå till Kungl. Maj:t, bleve ju missuppfattningen förebyggd. Men om kammaren nu lämnar bifall till motionen med avslag å detta utskottsutlåtande, kommer klämman att gå till Kungl. Maj:t utan någon motivering. Kungl. Maj:t kan då lätteligen stanna vid den uppfattningen, att det här är fråga om att utan vidare och mot prästvalslagens föreskrifter låta pastoratsadjunkter bli komministrar.

För att icke ett sådant missförstånd skall kunna göra sig gällande, ber jag med en annan formulering av klämman, få föreslå, att kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i övertvägande, huruvida icke, då vid ecklesiastik lönereglerings genomförande pastoratsadjunktur förändras till komministratur, sådan anordning må kunna träffas, att pastoratsadjunkt, som utsetts genom församlingens val, icke må på grund av dylik förändring nödgas avgå från sin befattning.

Med denna formulering av klämman ber jag, herr talman, få yrka bifall till framställningen.

*Om innehav-
res av pasto-
ratsadjunktur
bibehållande
vid befattning-
en, då denna
ändras till
komministers-
tjänst.
(Forts.)*

Herr statsrådet *Carleson* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 219, angående disponerande av 1916 års avkastning av statens hästavelssfond m. m.;

nr 220, angående utbetalande i förskott av viss del av statsbidrag till kostnader för laga skiften inom Jukkasjärvi och Karesuando socknar av Norrbottens län;

nr 231, angående ombyggnadsarbeten å länsresidenset i Malmö m. m.;

nr 242, angående ströängars utbytande mot annan märk;

nr 243, angående åtgärder för befordrande av potatisodlingen m. m.;

nr 246, angående förstärkning av arbetskrafterna hos kammarrätten;

nr 249, med förslag till lag om visst undantag från tillämpningen av 49 § 1 mom. och 165 § 1 mom. lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse;

nr 255, angående förstärkning av kontrollstyrelsens arbetskrafter; samt

nr 256, angående anslag till läkarundersökning av sjöfolk.

Om innehavares av pastoratsadjunkture bibe hållande vid befattningen, då denna ändras till komministertjänst.
(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 10.

Herr Holmquist: Föreliggande utskottsutlåtande är nog i och för sig av ganska stor betydelse. Det gäller, såsom det angivits, icke mindre än huruvida ett 50-tal prästmän skola inom längre eller kortare tid stå på bar backe, om de alltså skola berövas den anställning de innehåft för att i stället ställa sig i de sökandes led i hopp att få en annan. Det gäller, huruvida de skola lämnas helt och hållet åt sitt öde utan att deras föregående tjänst skall kunna skänka dem något stöd och skydd.

Det kan sägas, att det är mycket svårt att avgöra, vilken kategori av präster pastoratsadjunkterna kunna sägas tillhöra. Man kan knappast säga, att de tillhöra det extra ordinarie prästerskapet. Antagligen måste man medgiva, att deras ställning åtminstone mycket nära liknar det ordinarie prästerskapets.

För att råda bot på de missförhållanden som beträffande dessa prästmän genom den nya löneregleringen uppstått har här väckts en motion, vilken såsom redan förut angivits går ut på »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, huruvida icke, då vid ecklesiastik lönereglerings genomförande pastoratsadjunktur förändras till komministratur, av församling utsedd innehavare av pastoratsadjunkturen må kunna bibehållas vid den till komministertjänst förändrade befattningen». Å andra sidan har här av biskop Bergqvist yrkats, att man skulle på annat sätt råda bot på dessa missförhållanden, jag förut här vidrört.

Emellertid må man väl säga, att det möter vissa betänkligheter att nu på stående fot fatta beslut i denna fråga. Man har ju icke åtminstone till det senare av dessa yrkanden en motivering, som klart och tydligt framhåller de skäl, vilka ligga till grund för yrkandet. Detta utskottsutlåtande skall för övrigt gå till riksdagens andra kammare, och det är alldeles givet, att ett sådant utlåtande utan en ingående motivering har bra mycket mindre anspråk på att kunna göra sig hört och genomföras än om man har goda motiv för yrkandet.

Med hänsyn till vad ordföranden i det tillfälliga utskottet här yttrade och därav det ville förefalla, som om han ställde sig mycket sympatisk till denna fråga vilken enligt min mening måste på ett eller annat sätt lösas till dessa pastoratsadjunkters förmån, tillåter jag mig ifrågasätta, om det icke vore lämpligt att hela ärendet återremitterades till utskottet. Därvid finge utskottet då taga i övervägande, vilka åtgärder man borde anlita för att på bästa och lämpligaste sätt få frågan fram till Kungl. Maj:t och kunde i samband därmed föreslagen kläm erhålla en lämplig motivering.

Jag tillåter mig sålunda yrka återremiss.

Herr Staden er: Det torde tillhöra mig att taga ställning till

det förslag, med vilket den sista ärade talaren framkommit. Jag ber då att få förklara, att jag gärna instämmer med honom och sålunda yrkar återremiss till utskottet. Jag tror mig också vara underrättad om, att herr K. J. Ekman i det fallet har samma yrkande som jag.

Innan jag slutar, vill jag hjärtligt tacka den ärade ordföranden i det tillfälliga utskottet för det sympatiska uttalande han hade om motionens syftemål, och som så väl överensstämmer med den bild av honom, jag personligen igenkänner.

Herr Hammar skjöld: För min del skall jag icke motsätta mig yrkandet på återremiss under det villkoret nämligen, att utskottet får någon tydligare anvisning om de linjer, varpå kammaren nu tyckes vilja slå in. Ty jag har icke kunnat fatta, att de skäl som blivit framförda mot detta betänkande varit så starka, att de upphäva de betänkligheter, som framställts av utskottet.

Kunna vi vid utskottsarbetet få någon rimlig väg att hålla oss till, så skall jag gärna vara med om återremiss.

Herr Bergqvist: Herr talman! Under förutsättning att frågan om återremiss avgöres för sig och bifalles, ber jag att få återtaga mitt särskilda yrkande.

Skulle däremot frågan om återremiss avgöras i samband med övriga yrkanden, vidhåller jag mitt yrkande.

Herr Ekman, Karl Johan: Då här är fråga om att begära utredning hos Kungl. Maj:t, torde det icke vara alldeles nödvändigt, att man av flera möjliga utvägar pekar på en, utan det kan vara tillräckligt, att man helt allmänt hemställer, att en utredning måtte företagas, för att något måtte göras till förmån för dessa adjunkter. Att så kan ske, därom finns väl intet tvivel, därest Kungl. Maj:t tager frågan om hand. Det hinder mot återförvisning, som herr Hammar skjöld anförde, kan jag därför icke förstå.

Jag ber att få återtaga mitt yrkande och i likhet med herr Stadener instämma i yrkandet på återremiss.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende å det nu under behandling varande utlåtandet vore yrkat: 1:o att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o), av herr Bergqvist, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande, huruvida icke, då vid ekklesiastik löneroglerings genomförande pastoratsadjunktur förändrades till komministratur, sådan anordning skulle kunna träffas, att pastoratsadjunkt, som utsetts genom församlingens val, icke skulle på grund av dylik förändring nödgas avgå från sin befattning; samt 3:o) att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med berörda yrkanden, och förklarades propositionen på återremiss vara med övervägande ja besvarad.

*Om innehav-
res av pasto-
ratsadjunktur
bibehållande
vid befattning-
en då denna
ändras till
kommunisters-
tjänst.*

(Forts.)

*Om skollovs-
koloniverksam-
hetens stöd-
jande genom
statens försorg.*

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning angående skollovskoloniverksamhetens stödjande och utvecklande genom statens försorg.

I anledning av en inom första kammaren väckt, till kammarens första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 4, av herr *Ström*, hade utskottet i förevarande utlåtande, med betonande av att det statsunderstöd i den ena eller andra formen, som befunnes böra utgå, i varje fall på ett eller annat sätt borde göras beroende av kommunalt eller enskilt initiativ och bidrag, hemställt, att första kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huru och i vad mån den verksamhet, som sedan ett trettiotal år pågått för att bereda fattiga barn i skolåldern från städer och större industrisamhällen tillfälle att genom vistelse på landsbygden under ferierna förvärva hälsa och krafter, kunde genom statens försorg stödjas och utvecklas.

Herr *Lindblad*, *Ernst*: Här föreligger nu en rad av skolmotioner, icke mindre än tre stycken, vilka komma så gott som i följd och där motionärerna vilja överflytta på statsverket uppgifter och utgifter, vilka hittills omhänderhafts och bestritts av enskilda och i vissa fall av kommunen. Dessa motioner äro tillstyrkta av utskottet i dess helhet utom i sista fallet där utskottets majoritet tillstyrkt motionen mot en reservation. Men jag hemställer, om det är så välbetänkt att i en tid, då staten belastas med sådana kolossala utgifter som i närvarande tid är fallet: *för försvaret, för löners höjande och för tillgodoseende av folkförsörjningen* — att då hitta på andra, alldeles nya uppgifter. Det är ingen av oss som icke finner den nu föredragna motionen behjärtansvärd. Tvärtom synes den i hög grad behjärtansvärd. Men fråga är, om målet skall uppnås genom *statsbidrag* eller om bördan icke fortfarande som hittills skall åligga enskilda eller kommuner. Ser man efter, är det ju strängt taget ett fåtal kommuner, som kunna draga nytta av en sådan statshjälp. Jag vet visserligen, att den ärade utskottsordföranden kan hålla vackra tal till förmån för motionen och även kanske kommer att göra så. Likväl upprepar jag vad jag nyss sade: om det behjärtansvärda i detta förslag tvista vi icke, men många av oss vilja se till, huruvida man icke kan lägga bördorna på rätt håll. I betänkandet göres en jämförelse med folksanatorierna, och det säges, att staten dragit försorg om många av dem. Det är dock något helt annat, ty dessa fordra för sin verksamhet stora anstalter och kräva en mångfald av anordningar. På den grund måste de söka sitt klientel från stora vidsträckta trakter, och då blir det även nödvändigt att staten drager försorg om dem såsom jämväl skett i många avseenden. Många hava emellertid tillkommit genom landstingens initiativ, ehuru måhända i viss grad med statsbidrag. Men detta ligger i sakens natur på grund av den omfattning som på förhand måste givas åt dessa anstalter.

Nu skulle jag helst ha yrkat avslag på detta utskottsbetänkande.

Detta skall jag dock icke göra. Jag vill emellertid uttala den mening, att om kammaren vill gå med på utskottets hemställan, hoppas vi och förvänta — och för min del vill jag särskilt understryka det — att man visserligen begär en utredning, men att om ett resultat av den utredningen framkommer, som kanske står i strid mot skrivelsen, riksdagen sedan icke vill ovillkorligen acceptera tanken på statsbidrag. Av betänkandet framgår, att då kommunerna icke bidragit på detta område i högre grad än hittills — sista året som var högst uppgick bidraget till 29 procent av hela kostnaden — tror jag icke att vi kunna säga, att kommunerna äro för hårt belastade. Men jag kan gå med på utredning just med understrykande av den synpunkt, jag här givit till känna.

Jag skall icke framställa något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i nu ifrågakvarande utlåtande hemställt.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om åvägbringande av utredning i fråga om införande i folkskolorna av bespisning av behövande barn, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas medkammaren.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t om bibehållande i tillämpning för hela innevarande år av gällande kungörelse angående tidsberäkning inom riket, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 14, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av rätt för kyrkostämman att besluta om införande av skolplikt beträffande fortsättningskolor och skolor i huslig ekonomi.

I anledning av en inom andra kammaren av herr *Sigfrid* väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 313, hade nämnda kammare på hemställan av sagda utskott för sin del beslutit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t vidtagna sådana åtgärder, att kyrkostämman eller motsvarande skolmyndighet i stad skulle kunna besluta om införande av skolplikt beträffande fortsättningskolor och skolor i huslig ekonomi.

*Om skollovs-
koloniverksam-
hetens stöd-
jande genom
statens försorg.*
(Forts.)

*Om införande
av skolplikt
beträffande
fortsättnings-
skolor och sko-
lor i huslig
ekonomi.*

Om införande
av skolplikt
beträffande
fortsättnings-
skolor och sko-
lor i hustig
ekonomi.
(Forts.)

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande av angivna skäl hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservation hade anförts av herrar *Alkman, Oscar Olsson* och *Åkesson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr *Åkesson, Johannes*: Herr talman, mina herrar! Såsom kammaren behagade finna har vid detta utskottsutlåtande fogats en reservation och jag anhåller att i allra största korthet få motivera densamma.

Det förefaller verkligen, som om utskottet alldeles missuppfattat motionen och andra kammarens beslut i ärendet. Meningen är ingalunda att hos Kungl. Maj:t begära avlåtande av förslag till riksdagen om obligatoriskt införande av fortsättningsskolor och undervisning i huslig ekonomi utan endast, att Kungl. Maj:t skulle utfärda bestämmelser, som medgiva kyrkostämma eller motsvarande skolmyndighet i stad, där dylik undervisning förut införts, rätt att ålägga barnen obligatoriskt deltagande i densamma. En sådan åtgärd kan tydligen vidtagas genom en obetydlig ändring i folkskolestadgan, utan att det vittomfattande förslaget om fortsättningsskolans omorganisation i sin helhet behöver avbidas för frågans lösning. Detta förslag har ju hänskjutits till en stor kommitté, och det är ganska ovisst, när denna kommitté kan få sitt arbete färdigt. Ännu mera ovisst är det, när en på kommitténs betänkande grundad proposition kan föreläggas riksdagen. Jag ber att få erinra därom, att riksdagen aldrig varit i tillfälle att uttala sig i den här föreliggande frågan. Utredningen har nämligen skett på grund av en motion, som greve Gilbert Hamilton väckte vid hushållningssällskapens ombudsmöte, såsom jag vill minnas år 1908. Detta ombudsmöte skrev då till Kungl. Maj:t och begärde utredning angående en omläggning av folkskoleundervisningen i mera praktisk riktning. Detta föranledde Kungl. Maj:t att lämna i uppdrag åt den redan 1906 tillsatta seminariekommittén att förstärkt med ytterligare tre ledamöter utreda frågan. Denna kommitté har först 1916, alltså efter åtta år, kommit med en utredning i saken på icke mindre än 458 sidor. Utredningen har sedan lämnats för yttrande åt folkskoleöverstyrelsen, vilken å sin sida tillkallat åtskilliga sakkunniga. Dessutom har, bland andra, hantverksföreningen uttalat sig i frågan. Det hela har emellertid resulterat däri, att en ny kommitté fått frågan om hand, och ingen vet hur länge denna kommitté kommer att hålla på med arbetet. Under tiden få emellertid dessa skoldistrikt, vilka inrättat fortsättningsskolor och kurser i huslig ekonomi, arbeta med de svårigheter, motionärerna omnämnt och vilka jag icke skall upptaga kammarens tid med att relatera. Men även om arbetet på förslaget om de nya fortsättningsskolorna fortskridit så långt att proposition i ärendet skulle kunna föreläggas nästa års riksdag och vederbörlig kungörelse angående erforderliga författningsändringar kunde utfärdas under lop-

pet av nästa år, kommer säkert en övergångstid att stipuleras. Kommittén föreslår själv fem års frist innan den obligatoriska fortsättningsskolan överallt kan bli införd. Under denna övergångstid vore det av stort gagn för redan befintliga skolors utveckling, om skolrådet kunde hos kyrkostämman utverka åläggande för barnen att bevisa skolan. Invändningen från utskottet, att bestämmelserna om undervisningen i huslig ekonomi torde vara likartade med dem, som röra slöjd för gossar, vilar också tydligen på ett rent missförstånd. Ämnet huslig ekonomi har icke, såsom utskottet förmodar, för gossarnas del sin motsvarighet i manlig slöjd utan gosslöjdens motsvarighet för flickornas del är kvinnlig slöjd, handarbete. För ämnet huslig ekonomi gälla helt andra bestämmelser, vilka varken böra eller kunna göras likartade med bestämmelserna för manlig slöjd. Utskottets tal om, att ett bifall till motionen skulle föranleda betydligt större krav på ekonomiskt understöd från statens sida och att svårigheter skulle uppstå att skaffa lokaler visa allra bäst, att utskottet är alldeles vid sidan om saken. Det är ju icke alls fråga om att ålägga kommunerna att inrätta nya skolkök utan blott att skolmyndigheterna skulle kunna ålägga flickorna att delta i undervisningen i de redan befintliga. Kostnaden för stat och kommun blir tydligen icke större för en sådan kurs, om den besökes av ett större eller mindre antal flickor. Fastmera synes det mig att man skulle kunna bättre tillgodogöra sig de för ändamålet anslagna medlen om elevantalet är större. Visserligen kan det tänkas, att genom ett bifall till motionen på ett eller annat ställe nya skolkök skulle inrättas, tack vare att man får rätt att ålägga flickorna obligatorisk skolgång. Det kan också tänkas att man därigenom skulle lyckas uppehålla något skolkök, som man med nuvarande bestämmelser har svårt att hålla i gång, men dylikt resultat vore naturligtvis enbart glädjande.

Hur stort är nu det statsanslag, för vilket utskottsmajoriteten rent av förfasar sig? Jo, anslaget uppgår till 140,000 kronor. Anslaget till kvinnlig slöjd utgör 370,000 kronor och anslaget till manlig slöjd 500,000 kronor. Men även om nu så många nya skolkök skulle inrättas, att skolköksanslaget stege till sistnämnda belopp — vilket dess värre icke kan väntas av detta förslag förr än om många tiotal år — vore därmed ingen skada skedd.

Till sist gör utskottet en invändning om att 12- och 13-åringarna icke hava tillräcklig behållning av skolköksundervisningen, men detta uttalande vilar helt enkelt också på missförstånd. Det är visst icke meningen att undervisningen ovillkorligen skall förläggas till den egentliga skolåldern. Andra kammarens utskott har tvärtom ansett mycket lämpligt att denna undervisning förläggas till tiden efter barnens avgång från den egentliga folkskolan.

Herr vice talman! Det har syntts oss reservanter, att billighet och rättvisa fordrade, att riksdagen behjärtade och beaktade motionärens önskemål. Jag anhåller därför att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den av mig m. fl. vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

*Om införande
av skolplikt
beträffande
fortsättnings-
skolor och sko-
lor i huslig
ekonomi.*

(Forts.)

Herr H a m m a r s k j ö l d: Den siste talaren har synbarligen mycket klen tilltro till utskottets fattningsförmåga, då han menade, att utskottet icke begripit motionen utan missuppfattat den. Jag tror dock icke, att det är så farligt med den saken. Ty om man läser första meningen i utskottets betänkande på sid. 8, framgår alldeles tydligt vad utskottet behandlat, ävensom att detta fullkomligt sammanfaller med behandlingen av det ärende, vi fått från andra kammaren. Där står det nämligen: »Beträffande motionärens och andra kammarens utskotts hemställan i vad den avser rätt för kyrkostämma eller motsvarande skolmyndighet i stad att besluta införande av skolplikt i fråga om fortsättningsskolor har utskottet» etc. Det är icke något annat, som utskottet talat om i sitt betänkande än detta förslag, att kyrkostämma eller motsvarande myndighet i stad skulle få rätt att besluta om obligatorisk undervisning i fortsättningsskolor och skolor för huslig ekonomi. Det skäl, som utskottet huvudsakligen stöder sig på vid sitt avstyrkande av motionen, är helt enkelt det, att utskottet har sig bekant, att ärendet sedan länge ligger hos en kommitté. Denna kommitté hade redan, vill jag minnas, i december förlidet år ett förslag färdigt men fick då förnyat uppdrag att taga frågan under omprövning. Likaså har utskottet sig bekant, att denna kommitté är fullkomligt ense även med motionären — och jag kan gärna säga även med utskottets majoritet — i en önskan, att en sådan undervisning, som här är ifråga, måtte komma att bli obligatorisk i de fall, där vederbörande skoldistrikt önskar göra den obligatorisk.

Men varför vill då utskottet icke tillstyrka motionen? Jo, helt enkelt därför, att utskottet har god anledning att tro, att redan till nästa riksdag kommer att avlåtas kungl. proposition i ämnet. Om riksdagen nu skriver till Kungl. Maj:t i denna fråga, kommer Kungl. Maj:t helt visst icke att göra något annat än att remittera ärendet till den redan sittande kommittén, som tager ärendet under omprövning, och detta kommer icke att inbespara tiden med en enda dag. Detta synes mig vara fullkomligt grundade skäl för utskottets hemställan att icke tillstyrka motionen.

Då den siste talaren vidare yttrade, att det vore så nyttigt, om man ägde denna föreslagna möjlighet under övergångstiden, behöver jag blott hänvisa till vad jag nyss sagt, eller att ingen övergångstid i detta fall kommer att uppstå. Vi hinna icke få svar från Kungl. Maj:t tidigare än i samband med kommitténs yttrande och detta väntas, såsom jag meddelade, redan nästa år.

Utskottet förfasar sig icke alls, såsom samme talare sade, över storleken av något anslag. Vi kunna försäkra, att vi icke hava den ringaste ovilja mot själva saken utan tvärtom vilja vara med om den och önska livligt densamma framgång. Men det medel, som här föreslagits, befordrar icke på något vis frågans tidigare lösning. Jag yrkar således bifall till utskottets förslag.

Herr B r u c e: Herr talman, mina herrar! Det är nog sant, som den föregående talaren sade, att det kan förefinnas utsikter till, att

frågan om fortsättningsskolorna skall komma före vid nästa riksdag. Men någon fullkomlig visshet om den saken ha vi i alla fall icke. Utredningen kan draga ut, och vi veta icke, om man kan hysa säker förhoppning, att den till dess skall bli färdig. Dock synes mig detta icke på något sätt vara ett hinder för att bifalla denna motion och biträda andra kammarens beslut. Att detta skulle vara ett hinder för att lösa den andra frågan, när den kommer i en snar framtid, kan jag icke inse, ty kommer den, kunna vi alltid gå över till det nya förslaget, men kommer den icke, blir detta som sagt en provisorisk ordning, som på många ställen kommer att göra fortsättningsskolorna mer effektiva än för närvarande och kommer att bli en komplettering till det beslut riksdagen fattade förra året att giva skoldistriktet rätt att lägga om fortsättningsskolorna i mera praktisk riktning. Om nu undervisningen blir obligatorisk, blir den mycket mer effektiv än nu.

Om införande av skulpikt-beträffande fortsättnings-skolor och skolor i huslig ekonomi.

(Forts.)

Det är emellertid att märka, att förslaget gäller icke blott fortsättningsskolorna utan även undervisningen i huslig ekonomi. Det är om denna senare utskottet mest uttalat sig. Detta uttalande har hos mig väckt mycket bekymmer, då jag är en vän av denna undervisning. Jag skall blott i förbigående säga, att då utskottet sagt, att undervisningen i huslig ekonomi måste jämföras med gossarnas slöjdundervisning, detta dock icke är en parallell till gosslöjden. Det nu ifrågakommande ämnet har en stor betydelse icke minst i vår tid, när man vill lära folk att hushålla och spara. Jag tror därför, att skolköken hava en mycket betydelsefull uppgift. Utskottet har icke kunnat underkänna densamma, men utskottet skriver om de förskräckligt stora kostnader det skulle föra med sig, om denna lilla reform bleve genomförd. Då vill jag säga, att staten redan nu har skyldighet att, om så kräves, deltaga i dessa kostnader, ty statsanslaget till skolköken står distriktet till buds, om också ungdomen icke är så intresserad för saken. Förstå de unga sitt bästa och gå till undervisningen, kommer detta bidrag att utgå, varom nu nämnes i motionen. Men nu är det tyvärr ofta så, att ungdomen och föräldrarna icke förstå sitt bästa. Vi äldre veta nog av erfarenhet, att barn och ungdom gärna vilja bli borta från skolan. Detta gäller också om de flickor som skola deltaga i skolköksundervisningen, fastän kanske dessa flickor som vuxna komma att vara tacksamma, om de tvingats att deltaga i en undervisning i en praktisk och för dem själva så betydelsefull verksamhet som denna. Det gäller här blott, att skoldistriktet skulle få rätt att tillhålla ungdomen att besöka dessa kurser. Jag tror icke, att detta något nämnvärt skulle öka kostnaderna. Med den erfarenhet jag kan hava, förmenar jag, att det blott kommer att göra undervisningen mera effektiv, så att ungdomen i större utsträckning besöker skolorna. De stora kostnaderna för statsverket motverkas därigenom, att man överlämnar till skoldistriktet att bestämma, om undervisningen skall vara obligatorisk eller icke. Skoldistriktet hava nämligen också betydande kostnader. Men dessa kostnader måste man underkasta sig. De skola ju skaffa lokaler, ty för dem erhålles intet statsbidrag, vidare skaffa inven-

*Om införande
av skolplikt
beträffande
fortsättnings-
skolor och sko-
lor i huslig
ekonomi.*

(Forts.)

tarier och lämna bidrag till avlöningarna. Vid sådant förhållande torde det icke vara att befara, att kostnaderna skola växa över brädarna, som här antydes.

För övrigt har från alla håll yrkanden kommit fram, att man skulle göra något mer för den kvinnliga ungdomens praktiska utbildning än nu göres, och göra det obligatoriskt för unga flickor att någon del av sin ungdom genomgå kurser i huslig ekonomi. Föreningen »Moderata kvinnor» har i detta fall haft ett mycket uppmärksammat förslag, som väckt mycken anklang i tidningspressen, icke minst den som utskottets majoritet antagligen anser mest auktoritativ. Det kunde då tyckas vara ett slag i ansiktet på alla dessa meningar att säga, att de penningar, som offras på ifrågasvarande undervisning, borde man helst söka slippa ifrån. Därför synes det mig, att det skulle vara sorgligt, om första kammaren skulle med denna motivering avslå motionen, en motivering, som går ut på att nästan alla kostnader, som ges ut på den kvinnliga ungdomens praktiska uppfostran, skulle man helst vilja undkomma. Jag tror, att man bör se den tid för ögonen, då dessa kostnader måste bli ännu större. För familjerna skulle det vara av stor betydelse, att flickorna finge lära sig hushållssysslor, födoämnens näringsvärde, matresters tillvaratagande och annat i skolköken, saker som i många fall mycket försummas. Detta förslag skulle kunna bidraga i någon mån till, att denna undervisning blir mer effektiv än för närvarande.

Jag yrkar därför bifall till reservationen.

Herr Ericsson, Aaby: Herr greve och talman! Jag skall endast yttra några ord. Jag vill understryka, att jag anser den fråga, som nu är före, såsom en angelägenhet av en ganska stor betydelse och jag finner det särskilt viktigt, att det blir tvång med avseende på undervisningen i detta fall, därför att vanligen de, som bäst behöva denna undervisning, av flera skäl undandra sig från att begagna densamma. Men jag anser i alla fall onödigt att skriva nu, när frågan ligger under utredning, enär jag delar den uppfattning som en annan talare förut uttalat i en annan fråga, nämligen att de som hava utredningar om hand, för visso skola taga reda på vad som uttalas i denna kammare.

På samma gång jag sålunda instämmer i det slut, vartill utskottet kommit, ber jag få understryka önskvärdheten och behovet av själva saken i fråga.

Herr Olsson, Oscar: Med anledning av den sista ärade talarens anförande ber jag få säga, att saken icke ligger på det sätt, som den siste talaren framförde den. Redan herr Bruce påpekade, att det icke alls finnes några garantier för att saken blir klar till nästa riksdag. Andra kammarens första tillfälliga utskott har påpekat, att den förhoppning, som förelåg i fjol, att frågan i år skulle vara färdig, icke blivit uppfylld, och det finnes som sagt, icke några garantier, för att den skall bli färdig till nästa år heller.

Det är, som herr Bruce påpekat, fråga om att under övergångstiden, *innan* utredningen är färdig, se till, att de bestämmelser vi hava, bliva effektiva, genom att kommunerna kunna ålägga barnen att gå i skolorna. Jag vill ytterligare påpeka, att det synes vara på det sättet, att första kammarens första tillfälliga utskott här anmodar kammaren att på denna hälsning från andra kammaren svara »yxskaff». Det är icke fråga nu om att ålägga de kommuner, som icke hava sådan undervisning, att införa den, och följaktligen är hela detta utskottsbetänkande på sidan 9 en sak, som hänger i luften.

På grund av de skäl som anförts av herr Åkesson och herr Bruce, vilka skäl icke på något sätt rubbats av herr Aaby Ericssons anförande, ber jag, herr talman, få yrka bifall till reservationen.

Herr Bruce: Med anledning av herr Aaby Ericssons yttrande, att frågan om undervisning i huslig ekonomi i sin helhet ligger under utredning hos nämnden, vill jag säga, att så är icke fallet. Nämnden har blott att göra med undervisning i huslig ekonomi, i den mån den kommer att ingå i den blivande fortsättningsskolan med dess 180 undervisningstimmar om året. Emellertid kan undervisning i huslig ekonomi inrättas vid andra skolor, som icke beröras av den tillsatta nämndens verksamhet.

Det är på dessa grunder, med den utformning utskottet givit frågan om huslig ekonomi, som jag icke kunnat vara med om avslag. Ty det är icke så, att hela denna fråga ligger hos nämnden, utan i viktiga avseenden ligger frågan om den husliga ekonomien utanför nämndens utredningsarbete.

Herr Petersson, Alfred: Jag ber, herr talman, att få instämma med herr Aaby Ericsson i allt vad han sade utom i det yrkande han gjorde. Jag kan egentligen icke förstå, om man nu i denna kammare i likhet med mig anser, att denna fråga är av så synnerligt stor betydelse i synnerhet för den stora landsbygdsbefolkningen, varför man då skall säga nej till en skrivelse i denna fråga och avvisa andra kammarens beslut i densamma.

Jag ber därför få yrka bifall till reservationen.

Herr Meurling: Då det nu blivit visat, att det icke är fråga om att begära något nytt anslag utan endast att få det så ordnat, att beträffande de kommuner, som redan hava beslutat anslag för sådana skolor, som det här är fråga om, dessa anslag och dessa skolor må kunna bli så fruktbarande som möjligt och komma så många som möjligt till nytta, synes det mig, att man icke har anledning avslå motionen, utan ber jag få yrka bifall till reservationen.

Herr Gezelius: Så vitt jag kan se, har ju utskottet i sin motivering ställt sig föga välvilligt mot tanken på en utveckling

Om införande av skolplikt beträffande fortsättnings-skolor och skolor i huslig ekonomi.
(Forts.)

*Om införande
av skolplikt
beträffande
fortsättnings-
skolor och sko-
lor i huslig
ekonomi.*

(Forts.)

av, för att särskilt sysselsätta mig med den saken, den kvinnliga utbildningen i skolköken. Men oavsett, hur man ställer sig till frågan, huruvida det är praktiskt eller icke att till Kungl. Maj:t skriva i frågan, synes det mig icke tillfredsställande, om den uppfattningen får göra sig gällande, att första kammaren ansluter sig till den åskådning på den kvinnliga undervisningen i skolköken, som man, enligt min uppfattning, icke kan undgå att få av utskottets utlåtande. Jag tror därför, att man för att säkrast förekomma detta bör nöja sig med att klippa bort ur utskottets motivering allt vad som följer efter första stycket, som återfinnes på sidan 8. Såsom ärendet nu ligger, lärer ett bifall till utskottets kläm hava all anledning att vinna anslutning, om man för en sådan kläm nöjer sig med enbart den motivering utskottet anfört i första stycket. Då har man förekommit den, som jag vågar påstå, missuppfattning angående första kammarens ställning till undervisningen i huslig ekonomi, vartill utskottets betänkande ger anledning.

Jag hemställer således, herr greve och talman, om bifall till utskottets kläm med uteslutande av den delen av motiveringen, som börjar på sidan 8 första stycket med orden »Motionärens av andra kammarens utskott» och slutar på sidan 9 med »dylik undervisning».

Herr Alkman: Herr talman! Jag undrar dock, om den mening den siste ärade talaren ville ha fram, verkligen kan vinnas genom den åtgärd, som han föreslagit, nämligen att stryka så gott som hela utskottets motivering. Icke kan det genom en sådan åtgärd — att säga nej utan motivering — bli klart, att kammaren har det intresse för denna praktiska undervisningsfråga, som man väl ändå vill ådagalägga. Det är ju så, att det svenska högerpartiet sedan många år haft på sitt program en punkt, varigenom det särskilt velat visa sitt intresse för praktiska skolreformer. Jag undrar då, om det icke från kammarens majoritet skulle vara en åtgärd i ren konsekvens med den programpunkten att utan vidare bifalla reservationen och därigenom få en utredning till stånd i denna eminent praktiska skolfråga.

Jag tillåter mig yrka bifall till reservationen.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att, förutom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, därest med hänsyn till utgången av föreliggande fråga anledning därtill förefunnnes, hade rörande nu föredragna utlåtande yrkats:

1:o att utskottets hemställan skulle bifallas, och 2:o att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till det under 2:o) upptagna yrkandet vara med övervägande ja besvarad.

Härpå yttrade herr talmannen, att i avseende å motiveringen

hade herr *Gezelius*, under förutsättning av bifall till utskottets hemställan, gjort ett särskilt yrkande, men att, vid den utgång föreliggande ärende nu fått, frågan om motiveringen torde få anses förfallen.

Härtill svarades ja.

Om införande av skolplikt beträffande fortsättnings-skolor och skolor i huslig ekonomi.
(Forts.)

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i visst syfte i fråga om kostnaderna för brödsädesproduktionen i landet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fastighetsbildning i stad m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 19 december 1916 dagtecknad proposition, nr 23, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om fastighetsbildning i stad;
- 2) lag om ändrad lydelse av 2 § 7:o) och 11:o) i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;
- 3) lag om ändrad lydelse av 2, 51, 59 och 83 §§ i stadgan den 9 november 1866 om skiftesverket i riket;
- 4) lag med bestämmelse att lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring ej skall äga tillämpning i stad och vissa andra samhällen;
- 5) lag angående ändrad lydelse av 21, 26, 27, 28 och 29 §§ i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring;
- 6) lag om tillägg till lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring;
- 7) lag om ändrad lydelse av 8 § i lagen den 25 maj 1905 rörande avgäld från avsöndrad lägenhet;
- 8) lag om ändrad lydelse av 3 och 6 §§ i lagen den 19 april 1907 angående avlösnings av avgäld från avsöndrad lägenhet;
- 9) lag om ändring av vissa bestämmelser i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom;
- 10) lag angående upphävande för visst fall av bestämmelser i lagen om inskrivning av tomträtt och vattenfallsrätt samt av fång till sådan rätt;
- 11) lag om ändrad lydelse av 58 § i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom; samt
- 12) lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 14 juni 1907 om servitut.

I anledning av denna proposition hade inom andra kammaren väckts en motion nr 175, av herr *Schotte*, om viss ändring i lagförslaget om fastighetsbildning i stad.

Efter överenskommelse mellan stats- och lagutskotten hade Kungl. Maj:ts berörda framställning ävensom den nämnda motionen hän-skjutits till behandling av sammansatt stats- och lagutskott.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på återropade grunder hemställt, att riksdagen, med tillkännagivande att de i Kungl. Maj:ts proposition nr 23 innefattade lagförslag icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, måtte, i anledning av sagda proposition samt med bifall till den i ämnet väckta motionen, nr 175, i andra kam-maren av herr *Schotte*, för sin del antaga i tolv särskilda punkter framlagda förslag till lagar uti ifrågavarande ämnen.

På framställning av herr talmannen beslöts, att lagförslagen skulle föredragas vart för sig, där så erfordrades, paragrafvis, med ingresser och rubriker sist, att vid behandlingen av den först föredragna para-grafen i förslaget till lag om fastighetsbildning i stad diskussionen finge omfatta betänkandet i dess helhet, att lagtext ej behöfde upp-läsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begärdes, att för den händelse lagförslagen eller något av dem komme att i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnades öp-pen rätt att vid ärendets förnyade behandling i aveende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkn-ingar, som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunde för-anledas, att i avseende å nummerbeteckning i paragrafer och moment utskottet skulle äga vidtaga sådana ändringar, som påkallades av kamrarnas beslut, samt att sedan alla lagförslagen blivit genom-gångna, utskottets hemställan skulle företagas till behandling.

Punkterna 1—4.

De av utskottet förordade lagförslagen godkändes.

Punkten 5.

Utskottets förslag till lag angående ändrad lydelse av 21, 26, 27, 28 och 29 §§ i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägo-styckning och jordavsöndring.

21 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Jordområde, som avsöndras för Jordområde, som avsöndras för alltid, skall av lantmätare eller alltid, skall av lantmätare eller annan i ägomätning kunnig per- annan i ägomätning kunnig per-

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

son *avfattas* å karta, upptagande jämte den avsöndrade jorden sådana fasta punkter och mätninguppgifter att områdets läge *varder* fullt bestämt.

Avhandling rörande jordavsöndring för alltid, vilken handling skall innehålla noggrann beskrivning å den avsöndrade jordens storlek, läge och gränser, skall jämte kartan över det avsöndrade området ingivas till Konungens befallningshavande, som har att, därest avhandlingen så väl med hänsyn till avsöndringens storlek som ock i övriga avseenden är med denna lag överensstämmande, meddela fastställelse å avsöndringen.

Innan ärendet av Konungens befallningshavande avgöres, må, där så nödigt finnes, yttrande av lantmätare inhämtas.

I fråga om avsöndring inom område, som ej ingår i tomtindelning i samhälle, där den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas, skall vad i 5 kap. 8 §, 14 § andra, tredje och fjärde styckena och 22 § andra stycket av lagen om fastighetsbildning i stad finnes föreskrivet äga motsvarande tillämpning; dock att vad där stadgas om magistrat skall gälla om Konungens befallningshavande.

Önskar sökande återfå för fastställelse av avsöndring ingiven karta, vartill ej enligt de av Konungen om redovisning av lantmåteriförrättningar meddelade föreskrifter koncept skall överlämnas i offentlig myndighets förvar, vare sökanden skyldig gälla kostnad för kopia av kartan.

(i utskottets förslag:)

son *vara avfattat* å karta, upptagande jämte den avsöndrade jorden sådana fasta punkter och mätninguppgifter att områdets läge *är* fullt bestämt.

Avhandling rörande jordavsöndring för alltid, vilken handling skall innehålla noggrann beskrivning å den avsöndrade jordens storlek, läge och gränser, skall jämte kartan över det avsöndrade området ingivas till Konungens befallningshavande, som har att, därest avhandlingen så väl med hänsyn till avsöndringens storlek som ock i övriga avseenden är med denna lag överensstämmande, meddela fastställelse å avsöndringen.

Innan ärendet av Konungens befallningshavande avgöres, må, där så nödigt finnes, yttrande av lantmätare inhämtas.

I fråga om avsöndring inom område, som ej ingår i tomtindelning i samhälle, där den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas, skall vad i 5 kap. 8 §, 14 § andra stycket och 22 § andra stycket av lagen om fastighetsbildning i stad finnes föreskrivet äga motsvarande tillämpning; dock att vad där stadgas om magistrat skall gälla om Konungens befallningshavande.

Önskar sökande återfå för fastställelse av avsöndring ingiven karta, vartill ej enligt de av Konungen om redovisning av lantmåteriförrättningar meddelade föreskrifter koncept skall överlämnas i offentlig myndighets förvar, vare sökanden skyldig gälla kostnad för kopia av kartan.

Ändring i
lagen om
hemmansklyv-
ning m. m.
(Forts.)

Ändring i
lagen om
hemmansklyv-
ning m. m.
(Forts.)

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Hult* av angivna skäl hemställt, att riksdagen måtte för sin del antaga under punkt 5 i utskottets utlåtande upptagna 21 § i lag den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring i följande förändrade lydelse:

21 §.

Jordområde, som avsöndras för alltid, skall *vara avfattat* å karta, upptagande jämte den avsöndrade jorden sådana fasta punkter och mätningssuppgifter, att områdes läge är fullt bestämt.

Avhandling rörande jordavsöndring för alltid, vilken handling skall innehålla noggrann beskrivning å den avsöndrade jordens storlek, läge och gränser, skall jämte kartan över det avsöndrade området, *där sådan särskild karta upprättats*, ingivas till Konungens befallningshavande, som har att, därest avhandlingen så väl med hänsyn till avsöndringens storlek som ock i övriga avseenden är med denna lag överensstämmande, meddela fastställelse å avsöndringen.

Innan ärendet av Konungens befallningshavande avgöres, må, där så nödigt finnes, yttrande av *förste lantmätaren i länet* inhämtas.

I fråga om avsöndring inom område, som ej ingår i tomtindelning i samhälle, där den för städerna gällande ordning för bebyggande skall iakttagas, skall vad i 5 kap. 8 §, 14 § andra stycket och 22 § andra stycket av lagen om fastighetsbildning i stad finnes föreskrivet äga motsvarande tillämpning; dock att vad där stadgas om magistrat skall gälla om Konungens befallningshavande.

Önskar sökande återfå för fastställelse av avsöndring ingiven karta, vartill ej enligt de av Konungen om redovisning av lantmäteriförrättningar meddelade föreskrifter koncept skall överlämnas i offentlig myndighets förvar, vare sökanden skyldig gälda kostnad för kopia av kartan.

Herr *Hult*: Herr talman, mina herrar! Ehuru jag icke vågar hysa någon vidare förhoppning om anslutning till den synpunkt jag sökt framhålla i min vid betänkandet fogade reservation, skall jag i alla fall säga några ord vid denna punkt.

Av såväl den kungliga propositionen som utskottsutlåtandet framgår, att ett genomförande av denna lag om fastighetsbildning i stad betingar vissa följdändringar i åtskilliga författningar. Så är förhållandet med den nu föredragna 21 § jordavsöndringslagen. Men under det man i fråga om övriga lagrum nöjt sig med att vidtaga endast sådana ändringar, som äro betingade av den nya lagstiftning, som här föreligger, har man beräffande 21 § jordavsöndringslagen passat tillfället att söka genomföra även en saklig ändring beträffande avsöndringsförfarandet på landsbygden, en ändring, som enligt min mening kan bliva ganska betygande för dem, som vilja använda sig och måste använda sig av avsöndringsinstitutet.

Utan att emellertid vilja framställa någon erinran mot denna ordning för upptagande av ett spörsmål, som kan anses ligga utom

det lagstiftningsområde, inom vilket det blivit upptaget, kan jag icke underlåta att säga, att efter min uppfattning skälen bort vara starkare än de som förebragts i detta fall för en lagändring i denna ordning, detta i all synnerhet, då riksdagen väl inom något år lär ha att motse förslag om revision av hela skifteslagstiftningen, till vilken, som bekant, avsöndringslagen hör. Inom utskottet var man också till en början ganska benägen för att skjuta undan vad som icke hängde samman med det föreliggande lagkomplexet, med hänvisning till den väntade skifteslagstiftningen, men man ändrade sedan mening härutinnan.

Vad man nu vill genomföra är bestämmelse därom, att karta alltid skall bifogas ansöknung om avsöndringsfastställelse.

Hittills har det endast fordrats, att avsöndring blivit till storlek, läge och gränser nog bestämd i köpehandlingen. Praxis har emellertid så småningom blivit, att karta över lägenheten bifogats ansökan om avsöndring. Det kan därför betecknas såsom ganska överflödigt, att nu och i denna ordning lagfästa vad som redan praktiskt genomförts med de bestämmelser vi ha. Sedan utskottet emellertid beslutit att realbehandla även denna del av förslaget, har jag icke heller motsatt mig vad som föreslagits beträffande karta; jag har endast velat hava bestämmelserna lagda så, att det eventuella syftet med lagändring skulle ernås, utan att kostnaderna för avsöndringsförfarandet bliva för betungande. Då riksdagen på allehanda sätt velat uppmuntra och understödja egnahemsbildandet, har jag trots det vara en viktig angelägenhet att tillse, att icke kostnaderna för jordbitens avskiljande från stamfastigheten onödigtvis drivas i höjden. Så sker emellertid i många fall, om utskottets förslag, som jag förmodar, nu antages. Detta kan med så mycket större visshet sägas, om formuleringen av lagtexten ger anledning till den tolkningen, att lantmätare eller den i ägomätning kunnige personen måste resa till ort och ställe för avsöndringen för densammes avfattande å karta, vilket jag från mycket sakkunnigt håll hört uppgivas vara innebörden. Vad en sådan anordning kommer att betyda för fattiga lägenhetsbyggare på avlägsna orter, är lätt att inse.

Nu går det i allmänhet så till att, då det är fråga om mätning av avsöndring med oregelbundna gränser, så tillkallas alltid lantmätare för uppmätning och kartläggning av området, men då det gäller område med raka gränser, som kan utpekas på kartan över stamfastigheten, så plägar någon person i trakten, som förstår att läsa lantmäterikartan hjälpa parterna med mätningen samt skriva köpehandling. Denna jämte en teckning över lägenheten insändes så till lantmätaren, som med ledning av handlingarna och karta upprättat lägenhetskartan. Den anmärkningen kan härvidlag göras, att detta icke är någon tillfredsställande anordning för fastighetsbildning. Nej, det är ju möjligt. Men resultatet blir ju i allmänhet detsamma, om lantmätaren reser till platsen. Lägenhetens avfattande på karta är nämligen ingen sådan laga förrättning, där stamfastighetens rätta rägång utrönes eller ens lägenheten särskilt avrösas, och därför har

*Ändring i
lagen om
hemmanäly-
ning m. m.
(Forts.)*

Ändring i
lagen om
hemmanskly-
ning m. m.
(Forts.)

kartan ingen annan betydelse, än att, eftersom lägenheten är av-
söndrad på grund av kartan, densamma lägges till grund för den laga
förrättning för utstakning av lägenheten, som kan bli nödvändigt
företaga i anledning av uppkommen gränstvist.

Som av reservationen framgår har jag tänkt mig saken ordnad
så, att karta, där sådan blivit för ändamålet upprättad, skall bifogas
ansökan om avsöndring, så inrättad med angivande av fasta punk-
ter och mätningsuppgifter lagen föreskriver. I de fall Konungens
befallningshavande finner sådant nödigt inhämtas yttrande av första
lantmätaren i länet. Det sistnämnda blir nog regel, såsom redan
nu är fallet. Innan avsöndringen fastställes skulle en verkligt sak-
kunnig granskning av handlingarna och kartan härigenom komma
till stånd, en granskning, som förste lantmätaren i alla händelser i
viss mån måste göra före lägenhetens införande i jordregistret för
utrönande av stamfastighetens rätta beteckning.

Till sist tillåter jag mig uttala den förmodan att denna lagänd-
ring, som, enligt min mening, i viss mån måhända är avsedd att till-
godose även den kårs intressen, det här närmast gäller, kommer att
visa sig bli även för staten en kostsam åtgärd, ty det är knappast
sannolikt, att den nuvarande lantmätarkåren kan hinna med de mån-
ga avsöndringsmätningar, som den ekonomiska utvecklingen med
livlig byggnadsverksamhet samt den fortgående egnahemsbildnin-
gen medför.

På grund av vad jag nu anfört skall jag, herr greve och talman,
med uttalande av mitt fortsatta tvivel om att vinna någon allmän
anslutning till dessa synpunkter, emellertid tillåta mig att yrka bi-
fall till reservationen.

Herr Dahl: När den ärade reservanten i slutet av sitt an-
förande uttalade, att den här ifrågavarande omläggningen även skulle
vara avsedd att i viss mån tillgodose en viss kårs intressen, så ber
jag att bestämt få tillbakavisa denna insinuation. Jag kan, åtmin-
stone i den mån jag deltagit i detta arbete, påstå, att den snärt han
ville giva lantmäterikåren alldeles saknar grund. En sådan avsikt
kan näppeligen finnas i detta lagstiftningsarbete.

Den anmärkning reservanten framställt går ut på det onödiga
fördyrande av avsöndringsförfarandet, som skulle vållas genom före-
skriften om företeende av karta, så beskaffad som här stadgas. Den-
na fördyring hänför han till två grunder, dels den kvalifikationsbe-
stämmelse som stadgats för dem som skola upprätta kartan och dels
den uppfattningen, att kartans upprättande skulle nödvändiggöra be-
sök på stället.

Vad beträffar kvalifikationsbestämmelserna ber jag få erinra
om, att i det förevarande förslaget saknas bestämmelse om en sådan
legal definition å beteckningen institution av »i ägomätning kun-
nig» som tidigare fanns. Det torde således ej finnas något hinder
för att exempelvis reservanten skulle av Konungens befallningsha-
vande befinnas kunnig i ägomätning och få lov att upprätta dessa
kartor.

Vad beträffar inställelsen på stället, så, om vi acceptera det exempel reservanten givit, i det han utpekar ett förekommande fall då en avsöndring utlägges i en vinkel av stamhemmanet, så att yttergränserna äro givna och vidare längdriktningen av övriga gränser, tror jag icke, att besök på stället är nödigt; och i rätt många fall kan således ett ganska billigt åstadkommande av kartan ernås. Jag har således anledning tro, att reservanten överdrivit sina farhågor.

Ändring i
lagen om
hemmansaktyv-
ning m. m.
(Forts.)

Till sist ber jag få erinra om, att man, även om man följer reservantens uppfattning i sak, näppeligen skulle kunna acceptera den formulering av lagtexten, som han givit. Åt första stycket i 21 § har han givit den formuleringen, att jordområde som avsöndras skall vara avfattat å karta, och i andra stycket giver han en föreskrift, som hänför sig till det fall att karta upprättats, vilket tydligen också förutsätter att karta icke kan hava blivit upprättad. Såvitt jag förstår finnes det således en motsättning mellan avfattningen av första och andra stycket.

Då jag, herr talman, icke tror, att några av reservantens farhågor i realiteten komma att besannas, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr A l e x a n d e r s o n: Herr talman! För min del har jag icke kunnat undgå att taga ett starkt intryck av de skäl reservanten framburit för sin mening i denna punkt. Denna mening kan sägas gå ut på att han, likaväl som utskottet, livligt behjärtat nödvändigheten av att skapa tillräcklig säkerhet för kannedomen om vad som är avsöndrat men att han å andra sidan icke vill tynga detta avsöndringsförfarande med större kostnader än som verkligen kräves. Jag kan icke undgå att känna, att misstänka att utskottets ståndpunkt har något sammanhang med, att utskottet egentligen haft att syssla med sådana saker som bestämmande av tomters gränser i stad o. s. v. Klart är att man där vid ägomätning lägger strängare krav än som egentligen är rimligt för alla fall, då ute på landsbygden en liten lägenhet för bostadsändamål eller sådant avstyckas från stamhemmanet. Även enligt reservanten är det ju icke bara så, att lägenheten skall vara bestämd till läge och gränser, utan också andra åtgärder skola vidtagas för att man i varje fall skall kunna fullt försäkra sig om att kunna vinna klarhet om, vad som är avsöndrat. Men att det skulle vara nödvändigt under varje förhållande att »lantmätare eller annan i ägomätning kunnig person» avfattar kartor över sådana lägenheter även t. ex. i sådana fall, där man söndrat av från stamhemmanet ett helt ägoskifte, vars gränser som skifte äro inlagda på stamhemmanets karta och till vilken man kan hänvisa, när man vill angiva vad som är avsöndrat, det kan jag icke finna vara nödvändigt. Det förefaller mig, som om man i enklare fall borde frånträda kravet på, att det skall vara en i lantmäteriyrket utbildad person som skall företaga avfattningen av kartan.

Reservanten syftar främst till två särskilda lättnader, nämligen dels att lätta på kompetensvillkoren för dem, som i vissa fall få göra

Ändring i
lagen om
hemmansskyt-
ning m. m.
(Forts.)

upp kartan, dels på att det icke alltid skall behöva uppgöras *särskild* karta för avsöndringen, utan att man må äga hänföra sig till den karta som existerar öfver stamhemmanet, ifall å denna redan äro inlagda ägogränserna för det område, som avstyckats.

Herr Dahl gjorde gällande i sin replik nyss, att den avfattning reservanten givit sin lagtext i varje fall icke gärna kunde anses tillfredsställande. Det skulle ligga en motsägelse däri, att i första stycket fordras att jordområdet skall vara avfattat på karta medan enligt andra stycket förutsättes att det icke nödvändigt behöver vara någon *särskild* karta. Jag kan icke se, att det här föreligger någon motsägelse. Jordområdet kan naturligtvis vara avfattat på *stamhemmanets* karta, och det är dit reservanten visat sig syfta med den formulering han givit andra stycket av 21 §.

Skulle kammaren eventuellt vilja följa reservanten i hans tankegång i denna punkt, kommer väl ärendet att gå tillbaka till utskottet, och utskottet blir därvid i tillfälle att företaga en sammanjämkning, varvid utskottet bleve i tillfälle att närmare pröva reservationens lagtext. Dock tror jag mig icke behöva inskränka mig till att yrka återremiss; jag tror att man mycket lugnt kan acceptera den avformning paragrafen erhållit i reservantens förslag, ifall man godkänner hans tankegång.

Herr talman, jag ber att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Herr Dahl: Endast några ord. Det fall, som reservanten vidrör och som särskilt av herr Alexanderson understrukits, att en avsöndring antages vara till sina gränser helt bestämd å stamhemmanets karta, alltså utgöres av en viss ägofigur, är nog ganska sällsynt förekommande, men jag vill dock icke neka till, att det under stundom kan förekomma. Men för sådana fall är det ofantligt liten möda att göra upp en kopia av ägokartan och därigenom få en sådan karta tillgänglig för avsöndringsakten. Jag kan ej finna annat än, att det skulle befordra ordning och reda att för varje sådan akt ha en karta öfver området. Vad kostnaden för kopiering av kartan beträffar tror jag sannerligen icke, att den i detta sällsynta fall skulle bliva nämnvärd.

Då jag således icke kan finna mig övertygad av vad herr Alexanderson anfört ber jag att få vidhålla mitt yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande paragraf yrkats, dels att utskottets förslag till ändrad lydelse av densamma skulle godkännas, dels ock att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som angivits i herr Hults vid utlåtandet fogade reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hult* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner det av första sammansatta stats- och lagutskottet i utlåtande nr 1 avgivna förslaget till ändrad lydelse av 21 § i lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring, röstar

Ändring i
lagen om
hemmansklyv-
ning m. m.
(Forts.)

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse, som angivits i herr Hults vid utlåtandet fogade reservation.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 49.

Övriga delar av utskottets förevarande lagförslag.

Godkändes.

Punkterna 6—12.

De av utskottet förordade lagförslagen godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 21, i anledning av väckt motion om upphävande av tullen å krita.

*Ifrågasatt
upphävande av
tullen å
krita.*

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 29, hade herr Bengtsson i Göteborg hemställt, att riksdagen måtte besluta, att tullen å krita, malen, slammad eller fälld, kärkens vikt inberäknad, måtte upphävas.

Utskottet hade i föreliggande betänkande på anförda grunder hemställt, att herr Bengtssons i Göteborg förevarande motion, II: 29, om upphävande av tullen å krita, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Månsson, E. J. Söderberg* och *Uddenberg*, vilka yrkat bifall till motionen.

Herr *Söderberg*: Herr talman! Jag vet mer än väl, att just denna punkt i tulltaxan icke är den allra lämligaste utgångspunkten för någon större tullpolitisk betraktelse, ehuru den kanske likaväl som någon annan skulle kunna göra ansråk därpå. Inom utskottet har man ansett den vara ganska obetydlig, och just därför har utskottet med dess större jämnmod avstyrkt motionen. Man kunde na-

*Ifrågasatt
upphävande av
tullen å
krita.*
(Forts.)

turligtvis också resonera på det sätt, att man, då tullsatsen ifråga anses vara av en särskild underordnad vikt, likaväl kunde gå med på dess upphävande, när den i realiteten spelar en så liten roll.

Jag för min del har anslutit mig till den vid utskottets betänkande fogade reservationen, vari vi föreslå bifall till motionen i fråga om upphävande av tullsatsen. Jag har gjort detta av flera skäl, kan jag säga. Det förnämsta skälet har varit det, att jag, med den uppfattning jag har, icke kan gilla det resonemang, som i själva verket synes vara bärande i bevillningsutskottet, när tullfrågor som beröra industriella företag äro på tapeten. Detta resonemang lyder så, att man både under vanliga och särskilt under nuvarande förhållanden icke skall röra vid den gällande tulltaxan. Nu har emellertid utskottet ändå delat sina gracer och i efterföljande betänkande tillstyrkt upphävande av vissa tullsatser, och utskottet har sålunda, så vitt jag kan finna, icke fullt varit den maxim trogen som det annars så starkt framhåller. Det är ju icke bestritt ens av någon, efter vad jag funnit, inom utskottet, att motionärens uppgifter äro riktiga, att industrien är så pass starkt tullskyddad att den kan till utlandet försälja sina produkter till pris vida understigande det, som betingas inom landet. Och detta borgar ju, efter vad jag kan finna, för, att priset hållits alldeles för högt inom landet, och det får den konsumerande allmänheten betala, det må nu röra sig om denna artikel, som kanske icke spelar någon avgörande roll eller om andra varor. Och härmed kommer jag in på spørsmålet, i vilken mån det kan anses vara ett riktigt system att vissa industriella företag bäras upp av höga skyddstullar.

Vad särskilt denna industri beträffar har det upplysts om, att det i göteborgstrakten vill jag minnas startats ett företag, vilket företag skall importera råvaran från Danmark och sedan förädla den. Man skall således kosta transport på den från Danmark längs hela västkusten till Göteborg, där den skall förädlas och sedan försäljas i förädlad tillstånd. Hela denna fabrik lär vara byggd på tullens förefintlighet. Jag kan för min del icke finna, att det är rim och reson i detta. Man kommer sedan och säger: rör icke vid tullsatsen. De som insatt kapital i företaget komma att säga: rör icke vid det, ty då kommer kapitalet i fara och även de arbetare, som äro anställda i företaget, komma i ett bekymmersamt läge, därför att det icke blir arbetsmöjligheter just inom denna bransch. Jag vågar säga, att, om man kan konstatera, att det är brist på arbetskrafter på lantbrukets område, det väl icke skulle vara hela världen — jag vill gärna hoppas, att icke mitt yttrande i detta fall skall bli missförstått på något håll — om en del arbetare inom industrien och särskilt sådana, som vi här hava före, de som kanske bäst lämpa sig för jordbruksarbete, genom tullens borttagande skulle försättas i det läge att behöva återvända till jorden och dess bearbetande. Detta vore naturligtvis lika nationalekonomiskt förnuftigt som att bereda arbetare sysselsättning i en industri, som endast kan hållas uppe genom höga tullar, och således andra människor, som köpa och använda

varan, få underhålla dessa arbetare. Detta påminner mig om en historia av Mark Twain, som talade om, att invånarna på Söderhav-öarna skulle hjälpa till att förbättra sin dåliga ekonomi genom att taga emot varandras tvätt. På sådant sätt kan det skapas en massa arbetstillfällen i Sverige, men man gör det genom att man själv får betala högre pris på varor, som komma oss tillhanda under inverkan av ett högt tullskydd. Det ekonomiska tillståndet i landet i sin helhet blir ju inte förbättrat därigenom. Detta synes denna artikel göra, och jag kan icke anse, att det skulle vara någon olycka, om genom tullens borttagande industrin skulle komma i det eventuella läge, att den även finge med konkurrensen från utlandet att göra.

*ifrågasatt
upphävande av
tullen å
krita.
(Forts.)*

Det är på grund av dessa skäl herr talman, som jag anslutit mig till reservationen, ehuru väl jag vet, att saken för närvarande ligger så, att ett bifall till motionen icke kan komma ifråga i denna kammare och kanhända icke heller i andra kammaren. Jag har emellertid velat framställa de synpunkter jag haft för ett bifall till motionen, och jag kan på förhand säga, att jag icke kommer att begära votering.

Herr A n t o n s s o n: Herr talman, mina herrar! På de skäl, som äro anförda av utskottet och vilka jag för min del anser fullt övertygande, ber jag att få yrka bifall till utskottsbetänkandet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna betänkande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställen bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepad, vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkanden:

nr 22, i anledning av väckt motion om upphävande av tullen bananer,

nr 23, i anledning av väckt motion om upphävande av tullen galoscher, och

nr 24, i anledning av väckta motioner om upphävande av tullsattserna å papper;

bifölls vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 15, i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t angående be-
redande av kostnadsfri skolmateriel åt barn i folk- och småskolor.

*Om beredande
av kostnadsfri
skolmateriel
åt barn i folk-
och småskolor.*

Med anledning av en inom andra kammaren av herrar *Vennerström* och *Hage* väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 327, hade nämnda kammare på hemställen av sagda utskott

Om beredande av kostnadsfri skolmateriel åt barn i folk- och småskolor.
(Forts.)

för sin del beslutit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda, på vilket sätt och efter vilka grunder en samverkan mellan stat och kommun skulle kunna åstadkommas för övertagande helt eller delvis av föräldrarna nu åliggande skyldighet att för sina barn i folk- och småskolan bekosta erforderlig skolmateriel.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande av angivna orsaker hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservation hade avgivits av herrar *Hammarskjöld, Borell och Magnusson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr *Hammarskjöld*: Herr greve och talman, mina herrar! Ja, i denna fråga äro rollerna ombytta. Här står jag bland reservanterna jämte utskottets vice ordförande och ytterligare en ledamot av utskottet.

Det är ju så, att en kommun är skyldig att i mån av behov sörja för, att fattiga skolbarn inom kommunen få nödiga böcker och skolmaterial och kommunen är oförhindrad att bevilja fria böcker och fri skolmaterial åt alla barn, fattiga och rika. Det är nu kommunens ensak, och det rör inte oss. Men jag tycker, att det är något avita, att kommunen skall betala även för de förmögna barn. Men här begäres ju, att staten skall vara med om att hjälpa till att för alla folk- och småskolbarn i landet bekosta fria böcker och fri skolmaterial. Detta synes mig vara att driva statssocialismen litet för långt eller rättare mycket för långt. Det förefaller mig motbjudande, att staten skall betala för, jag vågar säga, hundra tusentals barn, vilkas föräldrar inte alls behöva få denna skänk av staten.

Jag skall nu emellertid bara hålla mig till kostnadsfrågan och tala om för kammaren vad det skulle betyda, om vi gå in på denna motion. Enligt senaste statistiken av år 1914, som är den sista vi hava för skolorna, finnas 787,000 barn i folk- och småskolor. Vi kunna för lätthetens skull räkna med jämnt tal, 780,000. Inom utskottet har blivit upplyst om, och ingen har därvid bestritt det, att kostnaden för böcker och annan skolmaterial åt ett folkskolbarn under de sex åren, som barnet går i små- och folkskolan, kan beräknas till 21 kronor, och detta ansågs inte högt tilltaget. Således är det något, som inte gärna kan bestridas, då jag säger, att den årliga kostnaden för varje folkskol- och småskolbarn i riket är 3 kronor och 50 öre, nämligen 21 dividerat med 6. Om vi nu beräkna, vad 780,000 barn efter 3 kronor 50 öre för varje barn kosta så blir det 2,730,000 kronor. Nu vilja motionärerna och andra kammaren, att staten skall deltaga i dessa kostnader och att man skall skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning om, på vilket sätt och efter vilka grunder en samverkan mellan stat och kommun må kunna åstadkommas för beredande av kostnadsfri skolmateriel åt barn i folk- och småskolor.

Motionärerna själva framkasta försöksvis den beräkningsgrunden, att staten skall betala $\frac{2}{3}$ och kommunen $\frac{1}{3}$. Utgå vi från denna beräkningsgrund, skulle staten årligen få betala 1,820,000 kronor för skolmaterial åt barnen och detta väl till märkandes inte endast för de fattiga hemmens barn utan för de många tusen, jag kan gärna säga hundra tusentals barn, som komma från förmögna eller välbärgade hem. Nu kan invändas: det är inte sagt att staten behöver bidra med $\frac{2}{3}$, det kan bli mindre. Låt oss kasta om och säga, att staten skall betala $\frac{1}{3}$ och kommunerna $\frac{2}{3}$. Då äro vi i alla fall uppe i en summa för staten av 910,000 kronor, och då kunna vi gärna säga den fulla miljonen. Är detta väl använda pengar. Jag vågar säga nej. Det är icke väl använda pengar. Då vore det mycket bättre att taga en liten del av dessa pengar och använda dem för det ändamål, som vi redan i dag beslutit att skriva till Kungl. Maj:t om, nämligen för skollovskolonier och barnbispisning. Detta är väl använda pengar, men i förevarande fall vore det illa använda pengar. Jag ber alltså, herr greve och talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Om beredande av kostnadsfri skolmateriel åt barn i folk- och småskolor.
(Forts.)

Herr Olsson, Oscar: Jag kan aldrig tro, att den ärade utskottsordföranden menade vad han sade, då han påstod, att det var honom motbjudande, att staten skulle betala skolmaterial för de rikes barn. Ätminstone har jag aldrig varit i tillfälle att se varken den ärade utskottsordföranden eller någon annan på något sätt försökt få bort det »motbjudande» systemet, att i våra högre skolor, där de rikes barn i allmänhet gå, kostnaderna för skolmaterial *inte* tagas ut från de rika föräldrarna. Den skolmaterial, som består i skolböcker, är bara en liten del av den material, som användes i skolorna. Vad sedan beträffar orättvisan, ber jag att få fästa uppmärksamheten på att här gäller det 94 % av de skolpliktiga barnen. Det gäller att staten och kommunerna, det vill säga de skattedragande i staten och kommunerna, skulle betala skolmaterial för 94 % av de skolpliktiga. Vem betalar dem nu? Jo, samma personer med undantag av de sex procents föräldrar, vilka äro så pass förmögna, att de kunna låta sina barn bli delaktiga av den bättre undervisning, som staten kostnadsfritt tillhandahåller dem. Det är dessa sex procent, på vilka staten slösar välgärningar i form av bättre och friare undervisning. Så står saken. Det är sålunda på det sättet, att det här är fråga om allra en utjämning, varigenom inte någon välgärning bevisas de 94 %, vars barn gå i folkskolorna. Ty den lättnad detta förslags genomförande skulle medföra uppväges många, många gånger av de inbesparingar, som de rika föräldrarna göra på grund av den kostnadsfria undervisningen i de högre skolorna. Skulle det då vara så orättfärdigt, att dessa sex procents föräldrar också finge deltaga i kostnaderna för skolmaterial.

Det är inte många dagar sedan denna kammare betraktade det som fullkomligt rättvist, att de mest begåvade av det fattiga folkets

Om beredande
av kostnadsfria
skolmateriel
åt barn i folk-
och småskolor.

(Forts.)

barn, som nu endast få gå i folkskolorna, skulle hindras på grund av sitt ekonomiska nödläge att begagna denna billiga undervisning, som de rikare klassernas barn få begagna sig av. Det är, såvitt jag kan se, fullkomligt upprörande, att man från rättvisans synpunkt nu vill förmena folkskolans barn att få denna fria skolmaterial, som även skulle omfatta fria skolböcker.

Det finns ju några andra, som bli lidande, utom de sex procentens föräldrar jag nyss talade om. Så är fallet med ogifta personer och barnlösa familjer. Ligger det i statens intresse att befria ogifta personer och de barnlösa familjerna från att deltaga i skolutgifterna i samma utsträckning som barnrika familjer? Jag har alltid annars i denna kammare hört, att det visst inte vore till skada från statsnyttans synpunkt med barnrika familjer här i landet. Däremot går man från majoritetspartiets sida utan vidare ut ifrån, att barnrika familjer skola särskilt betungas för barnens undervisning i folkskolan.

Den ärade utskottsordföranden sade vidare, att de rikas barn kunna själva få betala, men de fattigas barn kunna bli hjälpta. Precis som om det inte funnes andra kategorier än de, som ordföranden kallade rika och fattiga! Nu finns det mindre bemedlade, som hava en stor barnaskara. Ligger det i statens intresse att ytterligare betunga dem i dyrtid och nödtid utom med brödbekymmer även med dessa utgifter för skolmaterial?

Det har påvisats, att det finns kommuner, som betala all skolmaterial helt och hållet. Ja, det finns det, och det är det påtagligaste beviset för att utskottets motståndare ha orätt i sina påståenden, att den skolmaterial, som fritt tillhandahålles, vårdslösas mera än den material, föräldrarna köpa. Dessa kommuner hava nämligen infört den bestämmelsen, att varje barn i skolan erhåller en lärobok. Förstöres den, få föräldrarna skaffa en ny och det är naturligt, att staten kommer att uppställa liknande villkor.

Vidare har man sagt, att om i en familj med en hel kull barn vart och ett skall ha sin lärobok, blir det dyrare än det nu är. Men då vill jag fästa uppmärksamheten på, att såsom det nu är, skall var och en ha sin lärobok, därför att förlagen förtjäna på de olika upplagorna. Syskonen måste ha en lärobok var, därför att upplagorna skifta så betydligt. Kanske att en besparing uppstode, om staten håller reda på de olika skolboksupplagorna.

Då det således här icke gäller någon ny och okänd princip i landet och då detta förslag icke på något sätt gör det hela dyrare utan blott innebär en ringa utjämning av pålagorna till förmån för de sämst ställda här i landet, för de 94 procentens föräldrar, och då det inte kan bli tal om något slöseri och några nya utgifter utan blott om en annan och jämnare fördelning av dessa, kan jag inte förstå, att denna kammare särskilt i dessa tider, nödtider, dyrtider — då kammaren likväl vill tvinga barnen att gå i skolan — kan taga på sitt ansvar att vägra bifall till denna av andra kammaren bifallna motion. Ja, fast jag icke kan förstå *det*, förstår jag nog, att det kan gå för sig ändå. Men på grund av de starka sakskäl

som här föreligga och som man inte på något sätt kan undkomma ber jag ändå, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Om beredande
av kostnadsfri
skolmateriel
åt barn i folk-
och småskolor.
(Forts.)*

Herr Alkmann: Jag ber om ursäkt för att jag ännu en gång upptager tiden, men jag skall blott säga ett par ord.

Då utskottets ordförande framhöll de stora kostnader, som ett bifall till motionen skulle medföra, förbisåg han helt och hållet vad som står i andra kammarutskottets betänkande, till vilket första kammarens utskott också yrkat bifall. Det står där, att utskottet hemställer »att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda, på vilket sätt och efter vilka grunder en samverkan mellan stat och kommun må kunna åstadkommas för övertagande helt eller delvis av föräldrarna nu åliggande skyldighet att för sina barn i folk- och småskolan bekosta erforderlig skolmateriel». Det har väl icke kunnat undgå utskottet och bör icke kunna undgå kammaren, att man väl kan tänka sig ett sådant resultat av denna utredning, att man finner, att de förmögna, de verkligt förmögna föräldrarna icke skola kunna komma i åtnjutande av den förmån, det här gäller. Såsom det nu är, få visserligen de allra fattigaste, de som åtnjuta fattigunderstöd, skolmateriel gratis. Men det finns en mängd föräldrar, som äro i synnerligen klena ekonomiska omständigheter utan att ändå höra till de allra fattigaste, och nog vore det väl synnerligen välgörande för dem, om även de bereddes möjlighet att erhålla denna förmån. Såsom det nu är, är det faktiskt på det sättet, att skyldigheten för föräldrarna att själva bekosta denna skolmateriel blir en beskattning på föräldrarna, en beskattning, som utgår i en synnerligen dålig form, därigenom att denna beskattning hårdast träffar de barnrika familjerna, även om de äro i svaga ekonomiska omständigheter.

Jag kan aldrig tro, att kammaren skall vara med om att genom att säga nej till denna begäran faktiskt säga, att kammaren finner denna beskattning — det är ju endast fråga om den undervisning som är obligatorisk och det blir ju då i realiteten en beskattning — vara rätt och bra och i sin ordning.

På grund av vad jag nu sagt, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet afgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

*Om beredande
av kostnadsfri
skolmateriel
åt barn i folk-
och småskolor.*

Den, som antager det förslag, som innefattas i den vid första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 15 fogade reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 44;

Nej — 42.

Vid ånyo skedd föredragning av första sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkten 37 under andra huvudtiteln gjorda framställning om anslag till bestridande av kostnader för första uppläggandet av fastighetsregister för städer och vissa därmed jämförliga samhällen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ordet lämnades nu på begäran till herr vice talmannen, som yttrade: Jag ber få hemställa, att på föredragningslistan vid det plenum, som kommer att hållas nästkommande måndag, först bland två gånger bordlagda ärenden måtte uppföras lagutskottets utlåtande nr 27 och därefter samma utskotts utlåtande nr 28.

Denna hemställan bifölls.

På framställning av herr talmannen medgav kammaren, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Herr *Bruce* väckte en motion, nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor.

Motionen hänvisades till statsutskottet.

Herr *Cavalli* avgav en motion, nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av löneförhållanden m. m. vid statsdepartementen.

Denna motion hänvisades till andra särskilda utskottet.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner:

nr 219, angående disponerande av 1916 års avkastning av statens hästavefsfond m. m.;

nr 220, angående utbetalande i förskott av viss del av statsbidrag till kostnader för laga skiften inom Jukkasjärvi och Kare-suando socknar av Norrbottens län;

nr 242, angående ströängars utbytande mot annan mark; samt

nr 243, angående åtgärder för befordrande av potatisodlingen m. m.

Föredrogos och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 228, med förslag till lag om försäkringsrådet; och

nr 254, med förslag till lag med vissa bestämmelser mot oskälighyresstegring m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet följande kungl. propositioner:

nr 229, angående förvärvande för svenska statens räkning av den Falu—Rättvik—Mora järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägen Mora Noret—Orsa m. m.;

nr 231, angående ombyggnadsarbeten å länsresidenset i Malmö m. m.;

nr 232, angående anvisande av medel för höjande av medelinköpspriset för reponter under år 1917;

nr 234, angående utförande av reparationsarbeten å strandskoningen utmed Ängermanälvens strand vid Norrlands trängkärs kasernetablissemang i Sollefteå;

nr 235, angående förordning om avlöning åt värnpliktiga, som fullgöra krigstjänstgöring vid vissa industriella eller andra anläggningar eller fartyg;

nr 246, angående förstärkning av arbetskrafterna hos kammarrätten;

nr 255, angående förstärkning av kontrollstyrelsens arbetskrafter; samt

nr 256, angående anslag till läkarundersökning av sjöfolk.

Föredrogos och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 248, med förslag till ändrad lydelse av §§ 4, 5, 6 och 15 regeringsformen, §§ 6, 10, 20, 32, 33, 38 och 43 riksdagsordningen samt § 1 4:o tryckfrihetsförordningen.

Föredrogos och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 249, med förslag till lag om visst undantag från

tillämpningen av 49 § 1 mom. och 165 § 1 mom. lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder för tillgodoseende av härens behov av tekniska hjälpmedel;

nr 61, i anledning av väckt motion om anslag till Svenska freds- och skiljedomsföreningen;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inlösen av ett antal exemplar av vissa delar av ortnamnskommitténs arbete över ortnamn i Älvsborgs län;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kvinnas utnämning och befordran till rektor vid kvinnligt folkskoleseminarium; samt

nr 64, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om begränsning av landshövdingarnas boställsvåningar m. m.; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 44, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om åbokommitténs uppgifter.

Justerades tjugufem protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 5,37 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Måndagen den 23 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr vice talmannen.

Herr statsrådet *Falk* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 237, angående bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att försälja tomter och områden från de under styrelsens förvaltning ställda fastigheter m. m.;

nr 241, angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkhögskolor;

nr 251, angående ökat statsbidrag till lantbruksskolor;

nr 252, angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid lantmannaskolor;

nr 253, angående avlöningsstat för statens uppfostringsanstalt å Bona m. m.;

nr 257, med förslag till lag angående beräkande av röstvärdet enligt kommunalförfattningarna för skattskyldig, vars beskattningsbara inkomst blivit vid bevillningstaxeringen år 1917 av viss anledning nedsatt;

nr 260, angående till anläggning av statsstuteri å Ottenby beviljat anslag; samt

nr 261, angående ändringar i villkoren för lån från lånefonden för inköp av ädla avelsston m. m.

Anmälades och bordlades bevillningsutskottets betänkande nr 28, i anledning av väckt motion om upphävande av tullen å cement.

Föredrogos följande från andra kammaren ankomna protokollsutdrag:

nr 420, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av herr Bärge i Katrineholm m. fl. motion, nr 324, om skrivelse till Kungl. Maj:ts angående beredande åt boställsinnehavare vid statens järnvägar av tillgång till tvättstuga;

nr 422, med delgivning av andra kammarens beslut över dess tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av herrar Julins och Hanssons i Gårda motion, nr 305, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande och åtgärder mot användande av papp eller »konstläder» vid tillverkning av skodon; samt

nr 423, med delgivning av andra kammarens beslut över dess tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av herr Thorssons motion, nr 46, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående användandet av så kallade förtyngningsmedel vid beredning av läder.

Första kammaren beslöt hänvisa ifrågavarande ärenden till sitt andra tillfälliga utskott.

Företogs val av åtta suppleanter i riksdagens andra särskilda utskott. Därvid avlämnades 105 valsedlar, som godkändes och efter partibeteckning ordnades i tre särskilda grupper så, att en grupp bildades av 58 valsedlar med överskrift »nationella partiet», en andra grupp av 31 valsedlar med överskrift »liberala samlingspartiet» och en tredje grupp av 16 valsedlar med överskrift »socialdemokratiska gruppen».

Härefter bestämdes till den utsträckning, som för utseende av nämnda antal suppleanter var nödigt, för vardera gruppen ordningen mellan namnen å gruppens valsedlar, och blevo därvid med iakttagande av härför stadgade grunder namnen uppförda så, som här nedan sägs.

För »nationella partiet» uppfördes såsom

- nr 1 herr Åkesson, Nils,
- » 2 » Tisell,
- » 3 » Fant,
- » 4 » Flensburg,
- » 5 » Hulting,

vilka fem namn i denna följd upptagits å gruppens alla valsedlar.

För »liberala samlingspartiet» uppfördes såsom

- nr 1 herr Roman,
- » 2 » Rosén,

vilka två namn i denna följd förekommo å gruppens alla valsedlar.

För »socialdemokratiska gruppen» uppfördes

herr Dalberg,

vilket enda namn förekom å gruppens alla valsedlar.

Härefter vidtogs enligt givna bestämmelser fördelningen av platserna mellan de olika valsedelgrupperna, och befunnos därvid nedannämnda personer hava blivit till suppleanter i utskottet valda i följande ordning:

herr Åkesson, Nils, från »nationella partiet»,	
» Roman	» »liberala samlingspartiet».
» Tisell	» »nationella partiet»,
» Fant	» » » »
» Dalberg	» »socialdemokratiska gruppen»,
» Rosén	» »liberala samlingspartiet»,
» Flensburg	» »nationella partiet»,
» Hulting	» » » »

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 60—67.

Föredrogos och lades till handlingarna statsutskottets memorial:

nr 68, i anledning av väckt motion om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 114, angående anvisande av medel till vissa byggnadsföretag vid armén; och

nr 69, i anledning av väckt motion om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 119, angående anläggning av ett stickspår från Åkers styckebruks järnvägsstation till Åkers krutbruk.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran lagutskottets utlåtande nr 29 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 37, 38 och 44.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, dels Kungl. Maj:ts proposition angående tillämpning under viss tid av lagstiftningen om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, dels ock tre med föranledande av förstnämnda proposition väckta motioner.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande avfattat sin hemställan under tre med A), B) och C) betecknade punkter, av vilka punkten A) innehöll förslag till lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden.

På framställning av herr vice talmannen beslöts, att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis samt det i punkten A) intagna lagförslaget, där så erfordrades, paragrafvis med promulgationsstadganden, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan skulle föredragas, att vid behandling av 1 § i detta lagförslag överläggningen finge omfatta förslaget i dess helhet, samt att lagtext icke skulle behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begärdes.

Vid sedermera i enlighet härmed skedd föredragning av utlåtandet bifölls vad utskottet däri hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 30 maj 1916 om fastställande av högsta pris å vissa varor vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På hemställan av herr vice talmannen medgav kammaren, att med handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan finge anstå till kammarens nästa sammanträde.

Anmäldes lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 96, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, dels Kungl. Maj:ts proposition angående tillämpning under viss tid av lagstiftningen om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden, dels ock tre med föranledande av förstnämnda proposition väckta motioner; samt

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 30 maj 1916 om fastställande av högsta pris å vissa varor vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden m. m.

Skrivelseförslagen godkändes, det förra under förutsättning att vad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 27 och det senare under förutsättning att vad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 28 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående minimipris å brödsäd m. m., i vad den avser korn, jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörelsekapital vid statens verksamhet för anskaffande och tillhandahållande av livsförnödenheter.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet följande kungl. propositioner:

nr 237, angående bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att försälja tomter och områden från de under styrelsens förvaltning ställda fastigheter m. m.;

nr 251, angående ökat statsbidrag till lantbruksskolor;

nr 252, angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid lantmannaskolor;

nr 260, angående till anläggning av statsstuteri å Ottenby beviljat anslag m. m.; och

nr 261, angående ändringar i villkoren för lån från lånefonden för inköp av ädla avelsston m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nedannämnda nädiga propositioner:

nr 241, angående tillfällig löneförbättring åt lärare vid folkhögskolor; och

nr 253, angående avlöningsstat för statens uppfostringsanstalt å Bona m. m.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts nädiga proposition nr 257, med förslag till lag angående beräkning av röstvärdet enligt kommunalförfattningarna för skattskyldig, vars beskattningsbara inkomst blivit vid bevillningstaxeringen år 1917 av viss anledning nedsatt.

Justerades elva protokollsutdrag för denna dag.

Herr *Kvarnzelius* avlämnade följande av honom m. fl. under-tecknade motioner:

nr 129, om åtgärder för åvägabringande av ett närmare samarbete mellan regering och riksdag i viktigare utrikespolitiska angelägenheter; samt

nr 130, om ändring av §§ 9, 16, 19, 21 och 24 riksdagsordningen.

Dessa motioner blevo på begäran bordlagda.

Herr *M a n n h e i m e r* erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag skall be att få hemställa, att kammaren måtte besluta, att lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om barn utom äktenskap m. m., dels ock i äm-

net väckta motioner, måtte sättas sist på föredragningslistan för nästa onsdag.

Denna hemställan bifölls.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 3,33 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.